

Передплачуї на 2010 рік за вигідною ціною. Умови на стор. 7

ЧИМ ЗАГРОЖУЄ ДОЛАРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ПЕРЕСІЧНОМУ УКРАЇНЦЮ **СТОР. 14**

ЯКІ ВИКЛИКИ СТАВИТЬ ІСТОРІЯ ПЕРЕД НЕОІМПЕРІЄЮ ПУТИНА **СТОР. 38**

НАТАЛЯ ВОРОЖБИТ ПРО СКЛАДНУ ТЕМУ ГОЛОДОМОРУ ТА ТЕАТР **СТОР. 54**

Тиждець

український

№ 44 (105), 30 ЖОВТНЯ – 5 ЛИСТОПАДА 2009

БОЛГАРІЯ:
КРИЗА ДОВІРИ
ДО ВЛАДИ
стор. 30

спецпроект
2
років
свободи

КАРАСЬ
Красноперий
(вид, що зникає)

ЗОЛОТО
ПАРТІЇ

УКРАЇНА: ВЕРСІЯ «СИМОНЕНКО»

Навіщо комуніст втретє бореться за президентське крісло. Стор. 18

К Н И Г А Р Н Я

ВІДКРИТТЯ

НОВОЇ КНИГАРНІ "Є"

12 листопада
м. Київ, вул. Спаська, 5

ЛОТЕРЕЯ

З НАГОДИ ВІДКРИТТЯ*

Придбай будь-що в КНИГАРНІ "Є" на вул. Лисенка, 3,
м. Київ, до 11 листопада

12 листопада о 18:30 прийди в КНИГАРНЮ "Є"
на вул. Спаській, 5, м. Київ, та виграй:

- сертифікат на 1000 грн на придбання товарів у книгарні "Є"
- 5 річних передплат на журнал «Український тиждень»

*Детальні умови дізнайся в КНИГАРНІ "Є"

Образ тижня

Малюнок Олексія Кустовського

Країну тероризують новими передвиборчими «сенсаціями».
Стор. 10

*Життя
має сенс!*

ПЕРЕДПЛАТИТЬ ТА ОТРИМУЙТЕ
ЩОП'ЯТНИЦІ
передплатний індекс – 99319

Фото тижня
Футбол на Лімпопо

8

Передвиборчий джихад
Чому під час президентських перегонів знову активізувалися терористи

10

Невідома хвороба
На Західній Україні помирають люди, а лікарі поки що не можуть визначити від чого

12

Чужі гроші
Чим нам загрожує доларизація вітчизняної економіки

14

ВПРИТУЛ

Червона мрія Симоненка
Навіщо головному комуністові країни втретє балотуватися в президенти

18

Тарас Березовець про те, чому Петро Симоненко згуртував навколо себе ліві сили

24

Україна – це Америка 1800-х
Американський політолог Джеймс Тербер про користь цивілізованого лобізму і совковість рекламних кампаній українських політиків

26

Болгарський парадокс
20 років свободи: досвід Болгарії

30

Юрій Макаров про те, чому нас не мають хвилювати події в Росії

36

Під тягарем власних міфів
Які нові ідеологічні виклики ставить історія перед сучасною Росією

38

Битва карикатури з вигадкою
Як насправді виглядали й поводитися персонажі відомої батальної картини

44

Одяг зі звірини
У Тисмениці вже 300 років виробляють престижний хутряний одяг. Кушнірством займається майже все населення містечка

46

Монументальна гайдамащина
Народний художник України Анатолій Гайдамака, попри «ювілейну депресію», не втрачає надії на реалізацію нових проєктів

50

НАВИГАТОР

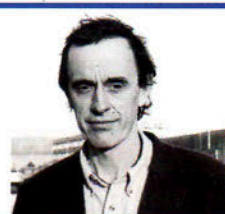
Наталя Ворожбит про сприйняття британцями вистави про Голодомор 1932–1933 років в Україні

54

На межі культур
Бельгійський письменник і чиновник Жан-Люк Утерс про національну ідентичність та державну підтримку митців

56

Відгуки/анонси
Вистави, фільми, виставки, книжки, записи

60

Столиця ЄС
Тиждень прогулявся культурним, політичним і військовим центром усієї євроспільноти – Брюсселем

62

Кілька слів від журналістів
Тижня

66

Обкладинка

Малюнок Андрія Єрмоленка

В обидва кінці

Амстердам Гельсінкі Брюссель Берлін Мілан Рим

Від

99\$*

Безкоштовно:

- Багаж (до 40 кг)
- Харчування на борту
- Онлайн бронювання
- Онлайн реєстрація на рейс
- Можливість вибору місць у салоні
- Участь у програмі Панорама Клуб

* Кількість місць обмежена.
Збори та податки аеропортів не враховані. Діють інші правила та обмеження.
Придбайте квитки з 01.10.09р. по 12.12.09р. Здійсніть подорож з 01.10.09р. по 15.12.09р.

© 0 44 581 50 50 566 МТС, КИЇВСТАР,
LIFE!, BEELINE

МТС - згідно з тарифним пакетом як дзвінки на міський телефон/ Київстар та Life! - 1 грн за хвилину/
Beeline - 0,95 грн за хвилину. Ліцензія МАУ ДАА № 368673 серія АВ від 20.02.2009 р.

МАУ

Джордан Ріордан

У Росії був аналогічний скандал, який швидко зам'яли. Що дивного в тому, що журналістка і коханка наближеної до Березовського людини, розлучаючись із чоловіком і маючи до нього матеріальні претензії, вирішила втілити в Україні російський досвід. Бридко й огидно. Шкода тільки, що, як і з ситуацією зі СНІДом, про який постійно розповідають, але щоразу виявляється, що постраждали вперше чують, як він передається... Так і зі збоченнями: за такої кількості матеріалів та інформаційних джерел про них навіть журналісти дозволяють собі розповідати про «три роки непомічання». Такі речі не знають і не помічають, коли байдуже чи дуже не хочеться.

Христина Г.

Наші, здавалося б, фригідні політики все-таки спромоглися на секс-скандал!!! Це щось із серії «говорим секс, розрозумиваєм політика»... Жаль мені їхніх партнерів по ліжку. Жодного задоволення. Саме дилетантське збочення. Але повернімося до нашого скандалу, що поєднав у собі силу трьох «магічних» «С»: смерть, сенсацію і секс, про які найбільше кортить знати гомосапієнсу. І еволюція тут невідкладна бажанню культивувати в собі інстинкти, що споріднюють людей із приматоподібними... Дарма, що це ознаменувало ще одну СМЕРТЬ позитивного іміджу для Укра-

Найбільш дискусійні матеріали № 43 (104), 23–29 жовтня

Достоєвський відпочиває
Авторська колонка Юрія Макарова про нову хвилю провокацій

Ігри в педофілів

Про те кому вигідний скандал і яку загрозу він становить для країни

У хвості європейської черги
Вікторія Сюмар, виконавчий директор Інституту масової інформації, про ЄС як клуб за інтересами

їни. А все завдяки недолугому СЕКСУ як причини всенародного геморою. А СЕНСАЦІЯ теж вдало відіграла свою роль як відволікаючий маневр у період всенародного передвиборчого психозу – мовляв, «ми не лише обливати одне одного лайном уміємо...» На жаль, візового режиму для поширення того смороду Шенгеською зоною не існує. А з приводу «еліти» без лапок... Поляки, принаймні в інтелектуальних колах, на щастя, навчилися розуміти, що поняття еліти та інтелігенції, на жаль, не тотожні...

zamza

Це, як ви кажете, лайно, ніколи не набуло б таких масштабів, якби шановні ЗМІ не кричали про це за кожним рогом. Вмикаєш ТБ – в усіх новинах про цих педофілів, навіть авторські програми починають створювати. На радіо те саме, навіть на розважальних каналах. Газети друкують на білбордах та в інтернеті анонси своїх недолугих спроб розслідування цього бруду. За рахунок цього піаряться не лише політики. Всі ЗМІ намагаються нажити рейтинг на національній ганьбі. Якби ви, шановні (не УТ зокрема, а вся ваша братія загалом), перестали спекулювати на цій темі вже наступного дня після перших заголовків, політики не лізли б зі шкури, щоб ще демонстративніше полити один одного брудом на камеру. Звісно, народ має знати правду, але спочатку розберіться, де вона, а тоді можна було б обмежитися одним випуском новин і однією статтею й на цьому закрити тему. Всі мастаки журналістських розслідувань ще й досі не спромоглися докопатися до істини, натомість щодня годують нас свіжими побрехеньками та

своїми нічим не підтвердженими домислами. Самі розпалюєте пристрасті, адже останнім часом саме четверта влада стала головним гравцем на політичному полі України. А може, вона просто пішак?

Наталя

Усе, що пише пан Макаров, може бути. А може й ні. Особисто я не зневірилася ні в Україні, ні в українцях (та і який стосунок до українців мають Уколов, Терехін, Колесніченко чи ті самі Тимошенко з Януковичем). Більшість моїх знайомих не вірять, що озвучене Колесніченком – правда, вважають, що це брудна передвиборча технологія. Сподіваюся, що для нас цей скандал матиме й позитивні наслідки: може, українцям нарешті набридне, що їх увесь час намагаються нагодувати інформаційним лайном, і вони, всупереч розрахунку організаторів цього скандалу, почнуть себе поважати. Але, боюся, це сподівання марне.

Настя Наум 15 р.

Мені соромно та гидко за те, що в нашій країні знову відбуваються ці брудні дитячі ігри з політичним підтекстом. Мені просто цікаво, хто цьому повірить? Невже ніхто не зрозуміє, що Януковтїку потрібно знову «підкинути свиню» Юлі? До того ж у ПР є й бізнесовий інтерес. Уже не перший рік вони борються за ту кримську землю. І навіть якщо припустити, що відомі політики хотіли згвалтувати дітей, невже вони поїхали б до Артеку? Адже вони могли б поїхати у якое містечко й там їх... А не в міжнародний табір. Це просто дурний та нероздуманий «чорний» піар для конкурентів.

Орфографія дописувачів зберігається

Свої зауваги та коментарі до статей ви можете залишати в блозі Тижня – ut-magazine.livejournal.com та на нашому сайті www.ut.net.ua

Тижень

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український Тижень»

Головний редактор Сергій Литвиненко

Заступник головного редактора

Наталія Васютин

Редактори Анатолій Астаф'єв,

Вікторія Герасимчук, Дмитро Іубенко, В'ячеслав

Дарпінянц, Ігор Кручик,

Андрій Лаврик, Катерина Ліпа,

Мар'яна Олішник, Вікторія Поліненко

Журналісти Жанна Безп'ячук, Ботдан Буткевич, Василь Васютин, Інна Загородня, Роман Кабачин, Наталія Петринська, Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Юрій Довбах, Ганна Єрмакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменьов, Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін

Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Олександр Григор'єв, Лариса Міщенко
Коректори Марина Петрова, Ірина Павленко
Контент-редактор сайту Тая Овчар
Генеральний директор Микола Шейко
Виконавчий директор Роман Чигрин
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Світлана Егорова, (097) 962-55-42, e-mail: yes69@ut.net.ua
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашейда

Голова редакційної ради Роман Цуприк
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
№ зам. 095961. Наклад 30 700
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
E-mail: office@ut.net.ua
Телефон (044) 351 1300
Виходить щоп'ятниці. Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р» та на срому тлі, публікуються на комерційній основі

Тиждень

український www.ut.net.ua

ПЕРЕДПЛАТА НА 2010 РІК

Передплати «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

вже зараз!

1. У редакції:

– заповніть квитанцію у відділенні будь-якого банку (отримувач: ТОВ «Український тиждень», р/р 26007026823721 у Печерському відділенні КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК». МФО 322012. Код ЄДРПОУ 35392656. Передплата на журнал «Український тиждень»);
– розбірливо зазначте адресу доставки та контактний телефон;
– оплатіть квитанцію у найближчому відділенні банку;
– надішліть копію сплаченого бланка замовлення (квитанцію про оплату):
* факсом: (044) 351-13-00 (01);
* поштою: ТОВ «Український тиждень», м. Київ, 03067, а/с № 2.
Вартість редакційної передплати журналу «Український тиждень» на 2010 рік:

1 місяць – 20 грн;
3 місяці – 60 грн;
6 місяців – 120 грн;
12 місяців – 240 грн.

2. У будь-якому відділенні зв'язку Укрпошти. Передплатний каталог на 2010 рік, стор. 156. Передплатний індекс – 99319.

3. У передплатних агенціях вашого міста (детальніше див. на сайті <http://www.ut.net.ua>).

4. На сайті www.portmone.com.

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.
Менеджер з передплати Каріна Семяновська
K.sem@ut.net.ua

<http://www.ut.net.ua>

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	Печерське відділення КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК»	322012	
			МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
Адреса платника, телефон				
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
	сума, грн			
	платник (підпис)			
квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	Печерське відділення КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК»	322012	
			МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
Адреса платника, телефон				
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
	сума, грн			
	платник (підпис)			

Футбол на Лімпопо

Південно-Африканську Республіку (ПАР) лихоманить. Наступного року вперше в історії чемпіонат світу з футболу прийме Африка, і така честь випала саме ПАР. Обійти конкурентів – Марокко, Єгипет, Лівію і Туніс – було не так вже й складно, адже південноафриканці за рівнем економічного розвитку є лідерами континенту. Щоб виправдати довіру, країна ударними темпами збудувала п'ять нових стадіонів, найбільший з яких – «Соккер Сіті» в Йоганнесбузі – вміщуватиме понад 94 тис. осіб.

У мешканців екс-СРСР ПАР переважно асоціюється з режимом апартеїду, що нещадно пригноблював корінне населення. А тепер саме білі тут урізані в правах, зокрема закон забороняє їм відкривати бізнес без участі в капіталі чорношкірих аборигенів. Попри це, більшість корінних мешканців ПАР перебувають за межею бідності, не всім вистачає їжі та води. Тут час від часу відбуваються етнічні сутички, а 2010 року, коли пройде чемпіонат, очікують сильну засуху.

Та, незважаючи на біди, тут радіють наближенню чемпіонату світу. На світліні літні африканки з бідного села Нкованкова (провінція Лімпопо) зібрали власну команду, щоб спробувати, що воно таке отой футбол. Напевне, ближче до 2012-го і в нас буде такий самий футбольний ажіотаж.

Фото: REUTERS

22 жовтня

«Шахтар» – «Тулуза»: 4:0

23 жовтня

Відтепер дозволена кількість алкоголю в крові водія – 0,2 проміле

24 жовтня

У США введено надзвичайний стан у зв'язку з грипом А/Н1Н1

ЦІЛЬ №1. Вбивство голови Меджлісу Мустафи Джемілева мало б спровокувати заворушення в Криму

Передвиборчий джихад

Під час президентських перегонів знову активізувалися терористи

Не помилилися ті, хто нещодавно заявляв, що «педогейт» (див. **Тиждень, № 43**), який струснув суспільство і політику тиждень тому, – це лише квіточки і що нинішні вибори лідера країни будуть бруднішими за президентські перегони 2004 року.

23 жовтня оперативники СБУ разом із працівниками міліції затримали в Криму двох активістів ісламістського руху «Ат-Такфір валь-Хіджра». У радикалів вилучили вибухівку й автоматичну зброю. За версією міністра внутрішніх справ Юрія Луценка, екстремісти готували ліквідацію голови Меджлісу кримських татар народного депутата від НУ–НС Мустафи

Джемілева. Головний мільйонер також додав, що затримані не визнають української влади і законів, служать тільки «святій справі» й вважають, що вони не підсудні земному суду.

Потенційна жертва ісламських радикалів Мустафа Джемілев переконаний, що за викритими терористами стоять іноземні спецслужби. «Наскільки мені відомо з дипломатичних джерел, розробляла план безладів російська спецслужба, а конкретно – ГРУ (Головне розвідувальне управління Російської Федерації. – Ред.), виконавцем у якійсь частині мав стати Рустам Кадіров, а ці люди – лише низова ланка», – сказав він. На думку Джемілева, за підготовкою

Тиждень в історії

29 жовтня 1863 року

У Швейцарії засновано Міжнародний Червоний Хрест

30 жовтня 1987 року

У Києві дебютував український рок-гурт «Воплі Відоплясова»

31 жовтня 1952 року

У Тихому океані вперше випробувано водневу бомбу

25 жовтня

Секретар політради СПУ **Михайло Мельничук** помер під час з'їзду партії

26 жовтня

Інспектори УЄФА почали перевіряти дороги України

27 жовтня

У Харкові розпочався суд у справі про замах на мера **Михайла Добкіна** і секретаря міськради **Геннадія Кернеса**

28 жовтня

Ангелу Меркель переобрали канцлером Німеччини

його вбивства стоять сили, які, ймовірно, грають на користь одного з кандидатів у президенти України. Він припускає, що в разі програшу цього кандидата «...вбивають лідерів Меджлісу, у відповідь кримські татари когось вбивають, починаються криваві зіткнення, вводиться надзвичайний стан, скасовуються вибори».

Українські правоохоронці наразі не вважають сесію причетними до осередку ісламістів. «Тут немає російського сліду, йдеться про узбеків, які втекли від переслідувань Карімова (**Іслам Карімов – президент Узбекистану.** – Ред.) до Криму, – їх фінансує Талібан, а за ним, своєю чергою, стоїть бен Ладен», – каже начальник ГУ МВС в АРК Геннадій Москаль. Але слід зазначити: найбільшою за чисельністю етнічною групою в Криму є росіяни (багато хто з них є громадянами РФ), тож очевидно, що саме вони передусім постраждають від татарського бунту. Нещодавно Держдума Росії остаточно ухвалила закон, що легалізує застосування російського війська за кордоном. Зокрема, в документі зазначено: для захисту громадян РФ за межами Росії бойові дії можна починати без згоди парламенту.

Натомість соратники Віктора Януковича, найбільш прохідного проросійського кандидата в президенти України, схильні вбачати в арешті кримських ісламістів підступи конкурентів. «Луценко мобілізує кримськотатарський електорат на те, що треба голосувати за силу під назвою Тимошенко, оскільки тільки вони виявили замах на Джемільєва, – заявляє депутат від Партії регіонів Вадим Колесніченко. – Як такого цього замаху не було і немає».

...П'ять років тому, напередодні старту виборів президента України, група кіївських неонацистів підірвала бомбу на ринку «Троещина», загинула людина. Терористів затримали і намагалися їм приписати членство в Українській народній партії, що підтримувала тоді кандидата від націонал-демократів. За два місяці, 2 листопада 2004-го, під штабом Віктора Ющенка міліція знайшла начинену вибухівкою автівку. В Партії регіонів поспішили заявити, що оточення нинішнього президента саме хотіло підірвати свого кандидата, а російські ЗМІ заговорили про причетність опального олігарха Бориса Березовського.

Андрій Карпінський

Посол із досвідом

Джон Теффт зробив ще один крок до призначення надзвичайним і повноважним послом США в Україні. 26 жовтня Комітет у закордонних справах Сенату США заслухав доповідь Теффта і схвалив його кандидатуру. У своїй промові дипломат зауважив, що економічне процвітання України залежить від реформування енергетичного сектору, а також наголосив на важливій ролі нашої держави у створенні європейської системи безпеки та розвитку партнерських відносин із НАТО.

Джон Теффт є кар'єрним дипломатом із великим досвідом роботи на пострадянському просторі. У 1996–1999 роках він був першим заступником американського посла у Москві. З 2000-го по 2003-й очолював посольство у Литві, а з 2005-го по 2009-й – у Грузії. У 2004–2005 роках Теффт був помічником держсекретаря з європейських та євразійських питань, відвідував Україну.

Про вибір кандидатури Джона Треффта на посаду посла США в Україні американський президент Барак Обама оголосив ще 30 вересня.

Уран для Ірану

Тегеран може погодитися на запропонований ООН план, який має покласти кінець суперечці щодо іранської ядерної програми. Згідно з планом Іран мав надсилати уран на збагачення до Росії та Франції. Як заявив міністр закордонних справ Ірану Манучер Моттакі, його країна зараз розглядає два варіанти виходу з глухого кута:

або збагачення урану за кордоном, або купівля вже збагаченого урану. В ролі бажаного постачальника палива Моттакі назвав Китай. Іран стверджує, що його ядерна програма має лише мирні цілі, однак західні держави побоюються, що збагачений у країні уран може бути використано для створення ядерної зброї.

ФОТО: УНАН, АНДРІЙ ЛОМАКІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕРМЕШОВ

1 листопада 1918 року

Українці взяли владу у Львові, що дало початок українсько-польській війні за Львів

2 листопада 1956 року

У день споминів про померлих (Дзяди) у Вільнюсі та Каунасі відбулися антирадянські протести литовської молоді

3 листопада 1937 року

На Соловках розстріляно Миколу Куліша, Валер'яна Підмогильного, Миколу Зерова, Марка Вороного, Лєса Курбаса

4 листопада 1708 року

Гетьман Іван Мазепа оголосив Петру I про свій перехід на бік Швеції у Північній війні

30 кандидатів

у президенти України очікує
Центральна виборча комісія

\$6 млн

заборгувала Україні ООН
за участь у миротворчих
операціях

36%

української економіки
перебуває в тіні,
повідомляє Мінекономіки

5 ОБЛИЧ

ГРИГОРІЯ ОМЕЛЬЧЕНКА
виключили з фракції БЮТ

Народного депутата
виключили
з фракції за
зраду і наклеп.
Омельченко ще
14 жовтня заявив
про припинення
членства у партії
«Батьківщина».

ІГОР МАРКОВ
повернувся в Одесу

Лідер партії «Родина»,
якого раніше було
оголошено в розшук,
повернувся в Одесу і
розглядає можливість
балотуватися на по-
саду президента
України.

ГЕННАДІЙ МОСКАЛЬ
виграв суд

Суд визнав недостовір-
ною інформацію про
причетність народного
депутата від НУ–НС до
корупції, поширену
6 листопада 2008
року головою СБУ
Валентином На-
ливайченком.

ОЛЕКСАНДР ПАСЕНЮК
під слідством

СБУ хоче переві-
рити всі рахунки,
відкриті в україн-
ських банках на
ім'я голови Вищо-
го арбітражного
суду.

ІГОР КОЛОМОЙСЬКИЙ
розібрався із суддею

Власник «Дніпра»
після невдалого
для його команди
матчу з «Дина-
мо» зайшов до
суддівської, де
мав розмову із
суддею Віталієм
Годуляном.

ЕПІДЕМІЯ

**Невідома
хвороба**

На Західній Україні люди
помирають чи то від грипу,
чи то від запалення легенів

Уже семеро осіб померли від загадкової
інфекції на Тернопільщині, ще четверо у
Дрогобичі Львівської області й одна 42-
річна жінка в Івано-Франківську (дані
на момент здачі номера до друку в середу 28
жовтня). Лікарі не називають точної причини
смертей – за однією інформацією, вони спричи-
нені гострою пневмонією, за іншою – грипом,
за третьою – пневмонією, що є ускладненням
після грипу. Головний санітарний лікар Укра-
їни Олександр Біловол повідомив лише, що ле-
тальні випадки на Тернопільщині є наслідком
респіраторної вірусної інфекції. За його слова-
ми, люди помирають, тому що надто пізно звер-
таються до лікарів.

Є підозри, що причиною смертей став так званий
свинячий грип, новий підтип вірусу H1N1. Проте
Олександр Біловол заявляє, що люди, які помер-
ли, не перебували в країнах, де є осередки захво-
рювання на грип A–H1N1.

РЕЙТИНГ

Перші в СНД

За показниками добробуту
Україна обійшла всі держави
Співдружності

Дослідний інститут Legatum оприлюднив рейтинг до-
бробуту країн світу, під час складання якого врахову-
ють дев'ять показників політичного, соціального та
економічного розвитку. Україна разом з Індонезією
посіла 61-ше місце зі 104 держав, не тільки поліпшивши свій
торішній показник (68-ме місце), а й випередивши решту кра-
їн СНД. У першій п'ятірці рейтингу тільки європейські країни:
Фінляндія, Швейцарія, Швеція, Данія і Норвегія. Замикають
його Камерун, Центрально-Африканська Республіка, Ємен,
Судан та Зімбабве.

**ЗАГАЛЬНЕ
МІСЦЕ
У
РЕЙТИНГУ**

на **35%**

порівняно з вереснем
знизився попит на валюту,
повідомляє НБУ

на **15,2%**

зменшився у III кварталі
цього року ВВП України,
стверджує НБУ

КОРОТКО

У Багдаді знову неспокійно

Майже 160 життів забрав подвійний теракт в іракській столиці, понад півтисячі осіб дістали поранення. Вибухи пролунали вранці 25 жовтня біля урядових будівель, до яких самогубці-терористи підїхали двома завантаженими вибухівкою машинами. Це наймасштабніший теракт в Іраку з серпня 2007 року. Три місяці тому американська армія передала контроль за безпекою в містах країни іракським військам.

Порахували хуліганів

Міністерство внутрішніх справ України завершує роботу над реєстром футбольних хуліганів. Ця база містить 700 осіб, які скоїли правопорушення під час футбольних матчів. Такі реєстри є в багатьох країнах світу, тож правозахисні органи України обмінюватимуться з поліцією інших країн – учасниць Євро інформацією про хуліганів. Агресивних іноземних фанатів теж реєструватимуть, а під час проведення Євро-2012 їх прохід на українські стадіони буде обмежено.

Соратник Капітошки за ґратами

Члена організованого злочинного угруповання Олександра Капітонова (відомого також як Капітошка) затримано в Москві. Зараз вирішується питання про екстрадицію 60-річного громадянина Словенії в Україну. В період з 2006 по 2008 рік банда Капітошки здійснила рейдерські захоплення таких підприємств, як ВАТ «Черкасгаз», ВАТ «Кременчуцький сталеливарний завод», ЗАТ «Віста», ДП «Морський торговельний порт «Южненський», а також управління земельних ресурсів Києво-Святошинського району.

Флетчер іде під суд

У першій половині листопада Міністерство внутрішніх справ планує передати до суду кримінальну справу про шахрайство громадянина США Роберта Флетчера, повідомив начальник Департаменту з боротьби з економічними злочинами МВС Леонід Скалозуб. За його словами, внаслідок діяльності Флетчера постраждали близько 200 громадян України, втративши понад 10 млн грн.

Життя моряків під загрозою

Сомалійські пірати погрожують розстріляти екіпаж «Аріани», що вже майже шість місяців перебуває у полоні, заявив голова Російської профспілки моряків Ігор Павлов у зверненні до президента України Віктора Ющенка. Переговори про звільнення моряків веде грецька компанія-судновласник, тож міністр закордонних справ Петро Порошенко дав доручення послові України в Греції активізувати діалог із грецькою стороною.

ФОТО: РІЛ, УІАН, УКРАЇНОФОРМ, СЕГЕН КОТЕНКО, ОЛЕКСАНДР ЧЕРМЕРЬОВ, ІНОСТРАЖКА, ПАРЛО-ПІЛ

Чужі гроші

Доларизація економіки заважає українській державі проводити самостійну грошово-кредитну політику

Автор:
Олена
Шевчук

«Долар – це наша валюта, але ваша проблема», – заявив 1971 року міністр фінансів США Джон Коннеллі європейським чиновникам, незадоволеним стрімкою девальвацією американської валюти. У 2009-му деякі українські компанії, банки та домогосподарства на власних кишнях відчули всі примхи курсової залежності, масштаби та ризики якої для суб'єктів вітчизняної економіки є набагато суттєвішими, ніж здається на перший погляд.

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ

Представники Нацбанку України зазвичай розраховують рівень доларизації економіки як відношення банківських вкладів у валюті до загального обсягу депозитів та/або грошової маси. Але такі методи не відображають реальної картини, оскільки не враховують обсягу валюти, що перебуває в руках населення. За визначенням Міжнародного валютного фонду, доларизація – це використання іноземної валюти (зазвичай долара США або євро) в розрахунках і для накопичення коштів нарівні з національною грошовою одиницею. Більшою чи меншою мірою, в тій чи іншій формі ці процеси відбуваються в багатьох країнах, що розвиваються.

МВФ виокремлює кілька видів доларизації: фінансову – коли населення зберігає кошти в іноземній валюті, але в розрахунках віддає перевагу націо-

нальній; платіжну – іноземну валюту використовують у розрахунках всередині країни; реальну – зарплати нараховують у вільно конвертованій валюті (ВКВ). Відкриті економіки, інтегровані в міжнародний ринок, приречені на доларизацію. Безпосереднє завдання держави – стежити, щоб кількість ВКВ в обігу не загрожувала економічній безпеці. Основними джерелами надходження іноземної валюти на внутрішній ринок є експортні операції, інвестиції та кредити.

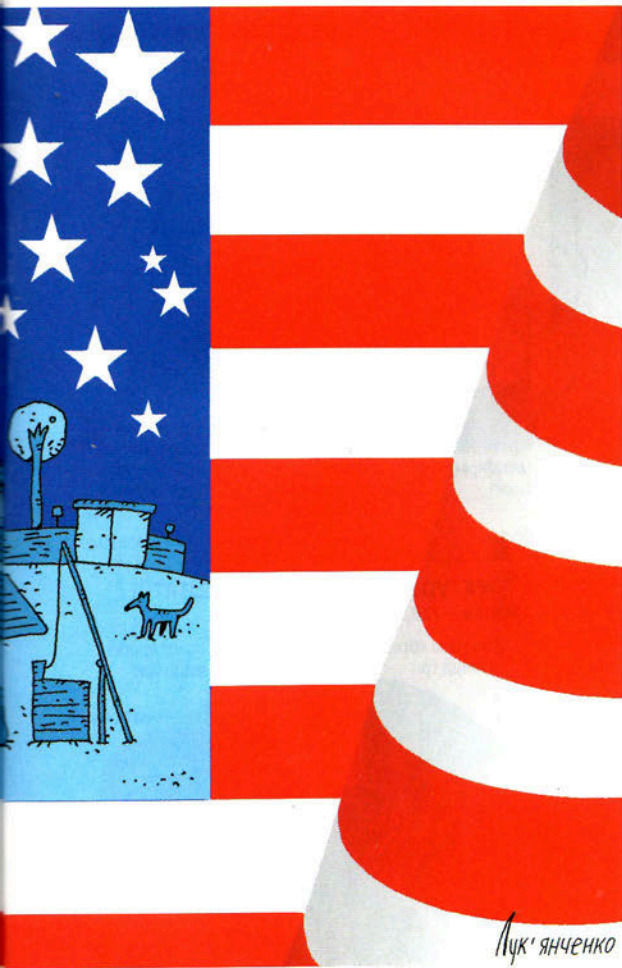
Деякі країни доларизували економіку офіційно. Наприклад, Панама та Еквадор цілковито замінили національну валюту долларом США, а Чорногорія й Андорра – євро. Такий підхід є виправданим у разі, якщо економічні цикли країн майже ідентичні й держава готова відмовитися від самостійної валютно-курсурсової та монетарної політики, керуючи власною економікою тільки фіскальними методами – регулюючи витрати та дефіцит бюджету.

Утім, населення будь-якої країни заощаджує гроші у валюті зі стабільною купівельною спроможністю. У зв'язку з цим деякі західні економісти вважають, що державам, які не в змозі стримати гіперінфляцію, краще взагалі перейти на ВКВ. В Україні найвищий рівень доларизації спостерігався на початку 1990-х років, коли ціни стрімко зростали, а розрахунки і зарплати були прив'язані до американської валюти. Але з цієї проблемою Нацбанк впорався – після грошової реформи 1996-го курс було стабілізовано, проте довіра до нацвалюти так і не відновилася через її девальвацію в 1998-му. З часом проявилися ризики доларизації економіки, що до початку економічної кризи нівелиювалися зростанням ВВП, реальних доходів населення та курсовою стабільністю.

ШАЛЕНІ БАКСИ

У 2004–2008 роках Україна купалася в доларах – за офі-

Лук'янченко

ційними даними, обсяг іноземних інвестицій за цей час зріс на \$35,7 млрд, зовнішні запозичення держустанов і приватного сектору – на \$79,4 млрд, а міжнародні резерви НБУ – на \$26,4 млрд. До 2007-го регулятор оцінював приріст готівкових доларових заощаджень українців як незначний, але згодом констатував, що лише в 2007–2008 роках домогосподарства накопичили \$25,8 млрд. Хоча реальні й офіційні цифри істотно різняться. Наприклад, річний обсяг грошових трансфертів українських заробітчан, за підрахунками Нацбанку, в 2004–2007 роках становив лише \$200–400 млн, тобто \$55–115 з розрахунку на одну особу (за оцінками Міжнародної організації міграції,

до 3,5 млн українців працюють за межами країни). Проте цілком очевидно, що насправді доходи заробітчан були значно вищі.

Економіст Ерік Найман вважає, що на початок 2009 року на руках в українців накопичилося \$48 млрд готівки – вчетверо більше за суму валютних депозитів. По суті, обсяг готівкових іноземних купюр в Україні у кілька разів перевищує гривневу масу, що перебуває в обігу. «Зараз рівень доларизації вітчизняної економіки є найвищим із часів гіперінфляції», – стверджує Андрій Нестерук, аналітик ІК Phoenix Capital. За експертними оцінками, в Україні зосереджено до 5% усіх емітованих американських доларів.

Пришвидшеними темпами доларизація української економіки стала зростати 2006 року у зв'язку з розвитком кредитування. Вітчизняні банки отримали можливість залучати довгі дешеві ресурси на міжнародному ринку капіталу й перепродувати гроші резидентам. В умовах стабільності гривні валютні кредити здавалися привабливими – у 2006-му їхній обсяг зріс на 95,4%, у 2007-му – на 75,4%. При цьому динаміка зростання гривневих позик була скромнішою – приріст відповідно 52,3 і 72,7%.

У 2006 році НБУ став звертати увагу комерційних банків на часові розриви між їхніми фінансовими зобов'язаннями перед зовнішніми кредиторами та зобов'язаннями фізичних і юридичних осіб перед самими

В УКРАЇНІ ЗОСЕРЕДЖЕНО ДО 5% УСІХ ЕМІТОВАНИХ ДОЛАРИВ США

фінустановами. Нацбанк навіть розробив проект постанови про заборону валютного кредитування, але її прийняття було заблоковано внаслідок тиску банків. «Зараз я визнаю, що тоді ми зробили помилку, – каже

президент Асоціації українських банків Олександр Сугоняко. – Валютне кредитування, яке лобювали західні фінустанови, переклало курсові ризики з них на позичальників. Проте винна в цьому саме влада, яка проводила бездарну політику. В кредит жила не лише держава, а й комерційні структури та громадяни. Але ж віддавати все одно доведеться – загальний зовнішній борг перевищує \$100,5 млрд».

ХТО РИЗИКУЄ

Неможливість повернення валютних кредитів фізичними та юридичними особами, загроза стабільності українських банків, проблеми з реструктуризацією зовнішніх позик компаніями-боржниками, збільшення державного боргу, відплив ліквідності з країни, неспроможність НБУ втримати курс гривні – ось неповний перелік наслідків високої доларизації вітчизняної економіки. На думку експертів, українська влада фактично втратила можливість регулювати економічні процеси через грошово-кредитну політику. Державні фінансові вливання (зокрема, шляхом рефінансування банків) мали б стимулювати розвиток виробництва, але насправді призводять лише до зменшення резервів Нацбанку. Замість того, щоб спрямовувати вільну ліквідність у реальну економіку, фінустанови конвертують гривню в долари, підриваючи курс нацвалюти і провокуючи паніку на готівковому валютному ринку. До речі, місячний обсяг операцій купівлі-продажу валюти в обмінниках поточного року сягнув рекордної позначки – \$2,5–3,4 млрд (ще сім років тому цей показник становив \$60–100 млн).

Наприкінці серпня, у розпал спекуляцій на валютному ринку, НБУ оголосив про наміри зменшити рівень доларизації економіки, зокрема перевести у гривню виплату відсотків за депозитами й кредитами у ВКВ. «Депозит – це фінансова по-»

Увійди в Зону Безпеки:

Kaspersky Internet Security 2010

lab
KASPERSKY

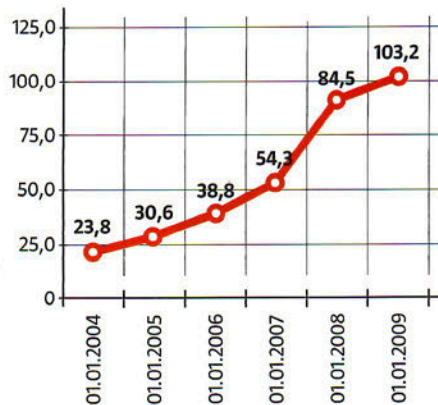

слуга, а всі послуги в Україні мають надаватися в гривні», – заявив перший заступник голови НБУ Анатолій Шапавалов, натякнувши на можливу конвертацію у національну грошову одиницю валютних вкладів. Але ці наміри так і не було втілено в життя. У Нацбанку чудово розуміють, що примусове переведення доларових депозитів у гривню безперспективне, оскільки спровокує масовий відплив грошей із банківської системи та паніку на готівковому валютному ринку.

«Доларизація заводить українську економіку в тінь», – наголошує Андрій Нестерук. Зараз валюта, що раніше перебувала у межах банківської системи, частково перейшла в систему готівкових розрахунків. Малий і середній бізнес дедалі активніше використовує долари як платіжний засіб, а населення – як чи не єдиний інструмент заощадження. «Якщо в країні в обігу кілька валют, то й влада не одна. Довіряючи американському долару більше, ніж гривні, населення фактично довіряє владі США. А це означає, що повноцінної держави Україна не існує», – резюмує Олександр Сугоняко.

При цьому питання стабільності самої американської валюти залишається відкритим. За останні десять років (з квітня 1999-го по квітень 2009-го) кількість доларів в обігу поза банками збільшилася на 85,4% – до \$8,264 трлн, тоді як за попередні десять років – лише на 48,2%. Протягом економічної кризи доларова маса зростає ще швидше на \$2 трлн. Держборг США стрімко збільшується (на \$2,3 трлн – до \$11,9 трлн з вересня 2008-го) і на сьогодні становить понад 80% ВВП країни. Проте, на думку експертів, стрімке падіння долара спричинить гонку девальвацій, коли інші країни, зокрема й члени ЄС, знижуватимуть вартість своїх валют, щоб їхні товари не втратили конкурентної переваги перед американськими. Наслідком стане загальна інфляція. У разі реалізації цього сценарію гривня все одно дешевшатиме швидше, ніж долар, до якого вона міцно прив'язана. ■

Динаміка валового зовнішнього боргу України, \$ млрд

Структура валового зовнішнього боргу України

Загалом – \$100,5 млрд

За даними НБУ станом на 1 липня 2009 року

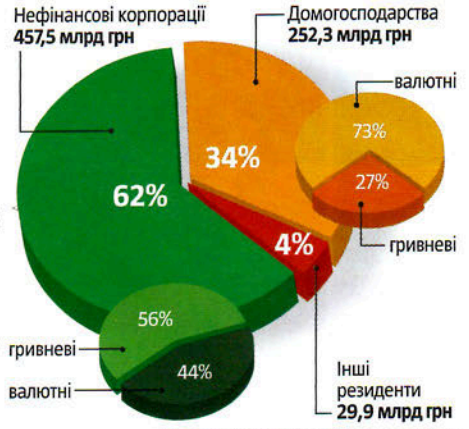
Структура банківських депозитів

Загалом – 327,6 млрд грн

Структура банківських кредитів

Загалом – 729,5 млрд грн

За даними НБУ станом на вересень 2009 року

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

М'яка дедоларизація

Експерти вважають, що успішну дедоларизацію економіки провели Ізраїль, Польща, Чилі та Єгипет. Цим країнам не довелося використовувати жорсткі методи для зменшення залежності національної економіки від іноземної валюти. Дедоларизація була результатом м'якої антиінфляційної політики та розвитку фінансових ринків. Зокрема, в цих країнах сформували ринок облігацій, деномінованих у місцевій грошовій одиниці, запровадили диференційовані норми резервування для банків залежно від валюти кредиту. Крім того, було посилено державний контроль за дотриманням вимог до покриття ризиків під час залучення фінансування зовнішніх запозичень. Для зниження курсових ризиків кредити спрямовували переважно у сектори, що заробляли валюту. В Ізраїлі та Чилі запровадили індексацію відсотків за депозитами в нацвалюті (коригування на інфляцію), а в Польщі та Єгипті – підвищили ставки за банківськими вкладками.

Примусова дедоларизація

Форсовану дедоларизацію намагалися провести чимало держав, що розвиваються, але успішних прикладів мало. Доларизацію економіки на низькому рівні втримують Мексика і Пакистан – відповідно 2,5 і 5,2%. Мексика вдалася до примусової конвертації всіх доларових активів у песо. Пакистан заморозив усі депозити в іноземній валюті. Проте у середньостроковій перспективі такі заходи мали негативні наслідки. У Мексиці обсяги відпливу капіталу зросли на 100%, істотно зменшилося кредитування приватного сектору. Спроби інших країн дедоларизувати економіку шляхом переведення депозитів у іноземній валюті в національну закінчувалися здебільшого невдачею. Приміром, у першій половині 1980-х на такий крок зважилися Перу та Болівія. Примусова дедоларизація вкладів відбувалася в умовах високої інфляції, що призвело до обвалу місцевих валют та відпливу грошей із банківської системи на неорганізований ринок позикового капіталу. Макроекономічна нестабільність, що мала місце впродовж кількох наступних років, тільки посилювала доларизацію економіки. У Болівії вона сягнула 45%, у Перу – 46%.

РОЗПЛЮЩ ОЧІ ШШБ

**... і Україна
і Грузія потребують
від ЄС якомога більшої
допомоги: що більше вони
відчуватимуть вільний рух товарів,
капіталу, послуг і людей, що тісніше інтегрува-
тимуться в наш світ, то менший вплив матиме на них
Кремль. Що більше росіян житиме в свободі та процвітанні за
межами Росії, то важче буде Кремлеві зберігати свою позицію винятковості...**

Едвард Лукас
“Нова холодна війна”

ЗАПИТУЙТЕ В КНИГАРНЯХ ВАШОГО МІСТА

Гуртовий продаж: +38 (044) 351 13 04

www.newcoldwar.org.ua

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ПЕРЕГОНИ 2010

Коло тих, із кого ми обиратимемо майбутнього очільника держави, вже окреслено. Звісно, воно дещо розшириться, але всі серйозні гравці, схоже, вже висловили готовність поборотися за головний приз виборів-2010. Попри всі публічні заяви майбутніх кандидатів, до них залишається чимало запитань. Якою вони бачать Україну після 2010 року? Які реформи мають намір здійснити і чи здатні це зробити? Яку команду збираються привести до влади? **Тижень** продовжує серію політичних портретів основних претендентів на президентське крісло. Наш четвертий персонаж (про Віктора Януковича див. №36/2009 р., Сергія Тігіпка – №40/2009 р., Володимира Литвина – №42/2009 р.) – ветеран, так би мовити, президентських забігів, один із найдосвідченіших їхніх учасників комуніст Петро Симоненко.

Наступними головними дійовими особами наших публікацій стануть Юлія Тимошенко, Арсеній Яценюк, Віктор Ющенко, Анатолій Гриценко, Олег Тягнибок.

Червона мрія Симоненка

Для Петра Симоненка участь у нинішніх президентських перегонах – один зі способів утримати лідерство у Компартії

Автор:
Сергій
Руденко,
спеціально
для Тижня

Петро Симоненко балотується на посаду глави держави втретє. Десять років тому лідер Компартії України впритул наблизився до президентського крісла: вийшов у другий тур виборів, але програв Леонідові Кучмі.

На нинішні перегони Симоненко висувається від Блоку лівих і лівоцентристських сил (КПУ, Союз лівих сил Василя Волги, партія «Справедливість» Станіслава Ніколаєнка і СДПУ(о) Юрія Загороднього). Головний комуніст країни не лише заручився підтримкою колишніх соціалістів Ніколаєнка і Волги, а й зазіхнув на ідеологію (і, звісно, електорат) сусідів по політичному спектру. Як «альтернативу диктатурі кримінального капіталу, безправ'ю та культурній деградації» він пропонує вже не комуністичні, а соціалістичні ідеали і обіцяє у разі перемоги на виборах-2010 повести Україну «новим соціалістичним» курсом. Однак, попри ці спроби модернізації під-

ходів, передвиборче гасло лідера комуністів просто вражає свіжістю: «Влада трудящих, соціалізм, дружба народів».

Багатох здивувала поява поміж союзників Компартії ескеків – недавнього уособлення тих самих олігархічних кланів, із якими непримиренно ворогували (на словах) комуністи. У КПУ пояснюють: олігархи, мовляв, уже покинули ряди СДПУ(о), лишилися справжні соціал-демократи...

Утім, директор Соціологічної служби «Український барометр» Віктор Небоженко вважає, що будь-які політичні об'єднання лівих реально неможливі: «Вони мають різну політичну історію, політичну вагу, різне фінансування. Поки сьогоднішні ліві сили (комуністи, соціалісти, вітренківці) не зійдуть з арени, нічого доброго у лівому стані не буде».

ПІД ЗНАКОМ ПАРТІЙНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ

Усе життя Петра Симоненка минуло під знаком партійної номенклатури. За радянських часів він розпочинав свою кар'єру в комсомолі, був секретарем ЦК ЛКСМУ. Пізніше – другим секретарем Донецького обкому партії. На цій посаді зустрів ДКНС. Після серпневого заклоту 1991 року і заборони Комуністичної партії Петро Миколайович досить швидко зорієнтувався у нових реаліях – за півроку вже був заступником

генерального директора корпорації «Укрвуглемаш».

До політичної діяльності Симоненко повернувся 1993 року. Після відновлення КПУ його було обрано першим секретарем партії. Відтоді він незмінний лідер українських комуністів.

Петро Симоненко п'ять разів обирався до Верховної Ради. У 1998-му двічі балотувався на посаду спікера парламенту. Обидва рази для обрання йому забракло п'яти голосів.

Піком політичної кар'єри Петра Миколайовича став 1999 рік, коли він разом із Леонідом Кучмою потрапив до другого туру президентських виборів. Лідер комуністів виявився зручним спаринг-партнером для влади: політтехнологи Леоніда Даниловича, за аналогією з Росією, влаштували вибори під гаслом «Голосуй або програєш». Симоненком лякали електорат, розповідаючи про «червону» загрозу для України. У результаті лідер КПУ програв Кучмі, отримавши підтримку 37,8% виборців.

На президентських виборах 2004 року Симоненко посів четверте місце з 4,97% голосів.

Проте навряд чи Петра Миколайовича дуже засмучують результати виборчих перегонів – він усе одно був і залишається в політичній номенклатурі держави.

ОЛІГАРХ.COM

КПУ на чолі з Симоненком не раз демонструвала свою лояльність до влади і тих, хто володіє великим капіталом. За часів Кучми говорили про існування сепаратних домовленостей між Леонідом Даниловичем і Петром Миколайовичем. Мовляв, Кучмі завжди було зручно тримати біля себе прогнозовану

КПУ НА ЧОЛІ З СИМОНЕНКОМ НЕ РАЗ ДЕМОНСТРУВАЛА СВОЮ ЛОЯЛЬНІСТЬ ДО ВЛАДИ І ТИХ, ХТО ВОЛОДІЄ ВЕЛИКИМ КАПІТАЛОМ

опозицію. Майор Мельниченко навіть натякав на те, що має записи розмов президента і лідера КПУ, які ті начебто вели поза межами президентської адміністрації. Хоча Симоненко факт таких зустрічей заперечує.

Звичайно, перед вдячною аудиторією Петро Миколайович може годинами розповідати про злочинну владу, соціальну справедливість та свою боротьбу з олігархами. Утім, це не завало комуністам влітку 2006 року разом із СПУ та Партією регіонів, у якій широко представлені інтереси вітчизняної олігархії, створити парламентську коаліцію. До речі, саме тоді, вперше за 13 років існування, КПУ отримала квоти в уряді – посади міністра та віцепрем'єр-міністра АПК. Інакше кажучи, комуністи з допомогою тих самих олігархів увійшли до влади.

Ніщо не заважає фракції КПУ голосувати з принципових питань і разом із фракцією БЮТ, у якій також зосереджені представники української буржуазії. А ще мати підтримку російського бізнесмена Костянтина Грігорішина. Принаймні саме з останнім пов'язують кількох народних депутатів із нинішньої фракції комуністів.

Для лідера та його однопартійців політика давно вже перетворилася на золоту антилопу. Комуністи навчилися лавірувати між основними політичними гравцями, вдало використовуючи ситуацію на свою користь. Водночас статус вічної опозиції дає змогу КПУ та її лідерові успішно спекулювати на настроях свого електорату, підіграючи при цьому урядові й президенту.

Півроку тому Петро Миколайович заявив, що КПУ не є віковою партією, тому комуністи взяли курс на омолодження. За його словами, торік до лав КПУ вступили 11,5 тис. осіб, із яких 30% – віком до 30 років. До речі, на спільному з'їзді Блоку лівих та лівоцентристських сил пролунала пропозиція Симоненкові не висувати свою кандидатуру на посаду президента, а дати дорогу молодшому другому секретарю ЦК КПУ Ігорю Алексєєву. Однак останній одразу ж відмовився від цієї пропозиції, назвавши її провокацією.

РЕПУТАЦІЯ ПІД УДАРОМ

Взимку 2009 року Петро Симоненко втретє став батьком. Журналістка Оксана Ващенко, яка на той час перебувала з лідером комуністів у цивільному шлюбі, народила йому доньку. Роман Петра Миколайовича з парламентською журналісткою тривав кілька років.

Соратники Петра Миколайовича, поміж яких був і лідер кримських комуністів Леонід Грач, критично поставилися до поведінки свого керманіча. Вони публічно закликали відправити Симоненка у відставку. Кожен з опонентів головного комуніста країни мав свої мотиви: хтось, користуючись моментом, хотів сісти у крісло першого секретаря КПУ, хтось щиро дбав про моральне обличчя партії, а

ЗЛЕТІ І ПАДІННЯ

Народився **1 серпня 1952 року** в Донецьку

1974 року закінчив з відзнакою Донецький політехнічний інститут за фахом гірничий інженер-електромеханік

З 1975 року перебуває на комсомольській роботі: інструктор, завідувач відділу, секретар Донецького міського, а потім обласного комітету ЛКСМУ

1982 рік Обраний секретарем ЦК ЛКСМ України

1991–1993 роки Після заборони Компарті працював заступником директора корпорації «Укрвуглемаш»

19 червня 1993 року На з'їзді оновленої Компарті України в Донецьку обраний першим секретарем ЦК КПУ

1988–1991 роки Перебуває на партійній роботі: секретар Маріупольського міського КПУ, секретар Донецького обкому КПУ

В УМОВАХ ВНУТРІШНЬОПАРТІЙНОЇ БОРотьБИ СИМОНЕНКО ЗМУШЕНИЙ ДОВОДИТИ СВОЄ ПРАВО НА ПЕРШІСТЬ

комусь просто було шкода першої дружини Симоненка Світлани, з якою Петро Михайлович прожив не один десяток років і має двох синів. Світлана рішуче відмовилася давати згоду на розлучення. Однак Симоненко, ризикуючи втратити лідерство в партії, через суд розірвав із нею шлюб і побрався з Ващенко. А з Леонідом Грачем, який надав публічності цій справі, розібрався пленум партії: лідера кримських комуністів було виведено з президії КПУ.

Попри все, ця історія вкотре довела: ніщо людське Петрові Миколайовичу не чуже. Принаймні відтепер і соратники, і виборці знатимуть: Симоненко, як і вони, живе звичайним життям: розлучається, одружується, народжує дітей, робить несподівані вчинки. Інакше кажучи, лідер КПУ зійшов із бронзового постаменту, на якому комуністів звикли бачити ще з радянських часів.

ПОЛІТИЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ

Для Петра Симоненка участь у нинішніх президентських перегонах – це один зі способів закріпити своє лідерство у партії. В умовах, коли в КПУ

точиться внутрішньопартійна боротьба, Петро Миколайович просто змушений доводити своє право на першість. Причому не лише поміж комуністів, а й серед союзників по лівому блоку.

Абсолютно очевидно, що висунення Блоком лівих і лівоцентристських сил Симоненка як єдиного кандидата є початком підготовки до наступних парламентських виборів. Комуністи та їхні нові соратники, позиціонуючи себе як найбільш соціально орієнтовану політичну силу, переконані, що в умовах кризи мають непогані шанси здобути суттєву підтримку співгромадян.

Крім того, однією з місій Симоненка під час перегонів -2010 може стати і відбір голосів у Віктора Януковича на Сході України. У головного комуніста держави та лідера Партії регіонів схожі виборчі риторики: російська мова як друга державна; тісна співпраця України з Росією та країнами СНД; українська держава не повинна бути членом НАТО тощо. Тому Петру Миколайович та Віктору Федорович де-факто пропонуватимуть виборцям той самий «пакет» обіцянок. Це може бути вигідно насамперед Юлії Тимошенко, з якою, до речі, в Петра Симоненка склалися непогані стосунки. Комуністична фракція періодично допомагає прем'єрці голосами, а Тимошенко намагається провести приватизацію «Турбоатома», в якій зацікавлений Костянтин Григоришин...

Логіка досить проста: що менше голосів отримає у першому турі виборів Янукович, то більше шансів на перемогу в другому турі матиме Тимошенко. Тому все ж таки не слід недооцінювати роль лідера комуністів в українській історії... ■

1994–1998 роки
Починаючи з 1994-го п'ять разів поспіль обирався до Верховної Ради. Проте з року в рік популярність Компартії серед виборців знижувалася. Якщо 1998 року КПУ отримала в парламенті 128 місць, то 2002-го – вдвічі менше. На парламентських виборах 2006-го КПУ взяла лише 21 мандат, нинішня фракція КПУ налічує 27 членів

1999 рік
Брав участь у виборах президента України від Компартії України. Посів друге місце, набравши у першому турі 22,24% голосів виборців, у другому – 37,8%

2004 рік
Вдруге балотувався на президентську посаду. Четверте місце поміж 24 претендентів – 4,97% голосів

2006 рік
Після виборів-2006 Петро Симоненко із соратниками пішов на союз із «донецькими олігархами» – погодився на формування разом із Партією регіонів та Соцпартією так званої антикризової коаліції. КПУ вперше за свою новітню історію стала партією влади. Проте не надовго

2007 рік
Після дострокових виборів до ВР 2007-го Компартія лишилася поза парламентською коаліцією

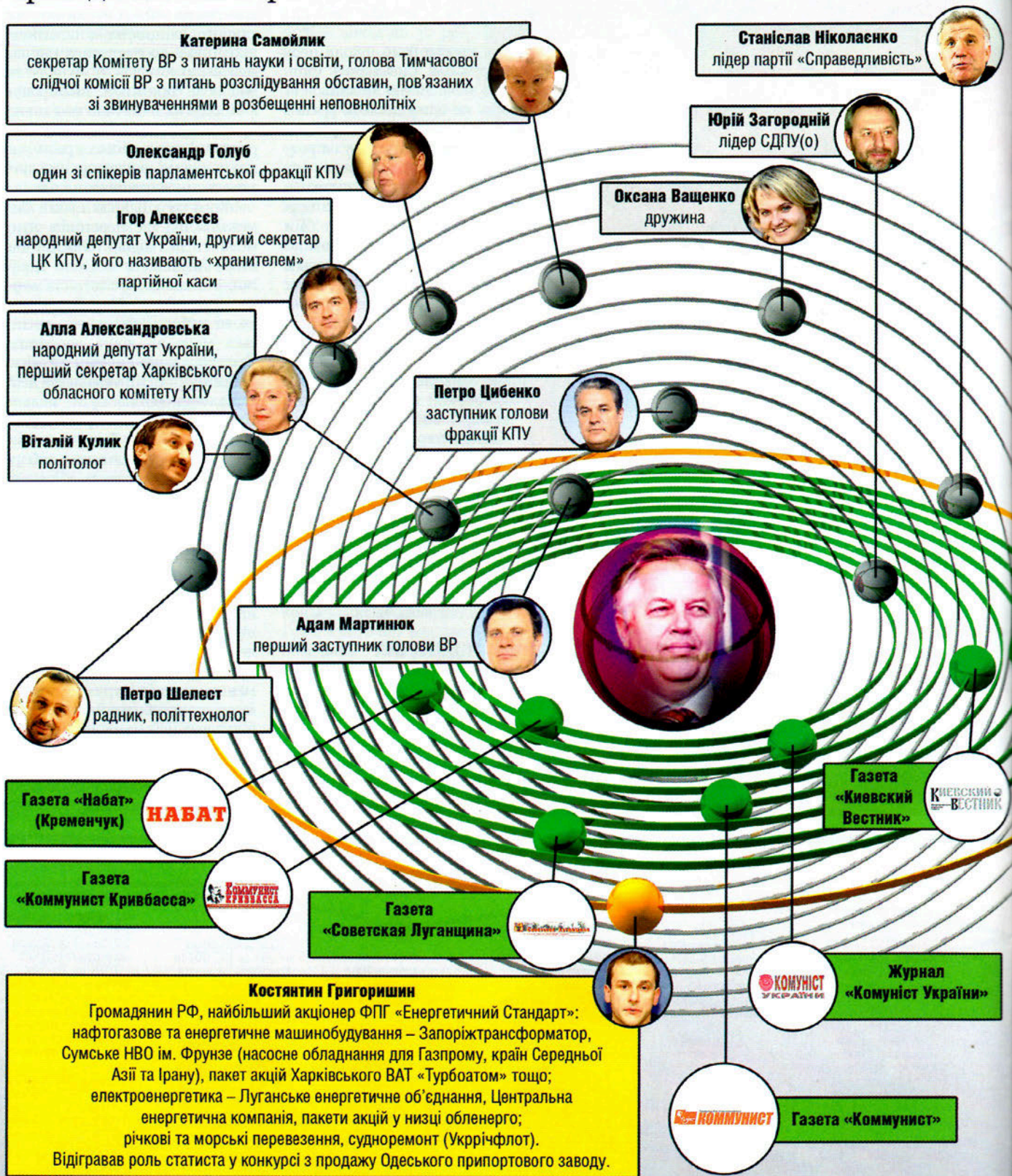
20 жовтня 2009 року
На з'їзді Блоку лівих і лівоцентристських сил висунутий єдиним кандидатом на посаду президента. Пообіцяв, що в разі перемоги стане останнім президентом України, оскільки «президент зможе відмовитися від своїх повноважень на користь новообраного парламенту»
За даними Центру Разумкова, з лютого 2008-го по липень 2009-го президентський рейтинг Петра Симоненка коливався від 4,5 до 6%

Орбіти Симоненка

Хто і як допомагає Петру Симоненку в боротьбі за головний приз президентських перегонів

ЯКОЮ МОГЛА БИ БУТИ УКРАЇНА ЗА ПРЕЗИДЕНТА СИМОНЕНКА***ПОЛІТИКА**

- Скликання Всенародних конституційних зборів, що розглянуть проект Народної Конституції, підготовлений Блоком лівих і лівоцентристських сил, прийняття Народної Конституції вже в I півріччі 2010-го.
- Проведення дострокових парламентських виборів. **Наповнення новим змістом соціалістичного гасла «Вся влада – Радам!»**; зосередження влади в руках парламенту й місцевих рад. Формування лівоцентристського уряду, який продовжить курс соціалістичних перетворень.
- Перетворення України на парламентську республіку та ліквідація посади президента.
- Відродження системи народного контролю для боротьби з корупцією.
- Обрання й відкликання суддів народом.

ЕКОНОМІКА

- **Поновлення централізованого планування економічного розвитку і п'ятирічних планів.** «Успішний досвід комуністичного Китаю, на думку лідера Компартії України, – переконливий приклад ефективності такої політики», – стверджує лідер КПУ.
- Націоналізація базових галузей, передусім підприємств паливно-енергетичного комплексу та підприємств-банкрутів.
- Перегляд угод, укладених у межах співпраці з Міжнародним валютним фондом та Світовою організацією торгівлі.
- Створення тристороннього енергетичного консорціуму за участю України, Росії та країн Європейського Союзу.
- Введення прогресивної шкали оподаткування доходів, податків на нерухомість і предмети розкоші.
- Нормативне обмеження максимального рівня цін на товари першої необхідності, ліки і медикаменти.
- Заборона вільної купівлі-продажу землі.

ГУМАНІТАРНА ГАЛУЗЬ

- **Проведення 2010 року Всеукраїнського референдуму щодо надання російській мові статусу державної за збереження та зміцнення нинішнього статусу української.**

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

- Кардинальна зміна курсу. Законодавче забезпечення й міжнародно-правове закріплення нейтрального, позаблокового статусу України, відмова від імовірного членства у НАТО.
- Відновлення «братніх взаємовигідних» відносин зі стратегічними союзниками – Російською Федерацією й країнами СНД, **входження до Єдиного економічного простору з Росією, Білоруссю та Казахстаном.**

ВЕРДИКТ ТИЖНЯ

Лівого електорату Петро Симоненко все одно не об'єднає, оскільки у виборах братиме участь лідер Соцпартії Олександр Мороз. Сума зусиль трьох майже маргінальних політичних сил, яких комуністи взяли собі за союзників, також навряд чи суттєво підвищить рейтинг «єдиного кандидата». Лідер комуністів може розраховувати лише на свій сталий електорат, який, за даними соціологічних опитувань, коливається в межах 4,5–5%. Тим більше що гаслом «Вся влада – Радам!» сьогодні не можна привабити навіть політично грамотних пенсіонерів, які бачать, що відбувається в українському парламенті, не кажучи вже про молодь. У найкращому разі Симоненко повторить свій результат на президентських виборах 2004 року (четверте місце) або ж дещо погіршить його.

* Припущення зроблені на підставі виступів, заяв і програмних тез Петра Симоненка

ПИШНОТИ І ЗЛИДНІ**Від УАЗа до «Тойоти»**

Згідно з декларацією, яку оприлюднила Центральна виборча комісія, сукупний дохід Петра Симоненка в 2008 році становив 236 081 грн 36 коп: 201 230, 96 грн – депутатська заробітна плата, 34 850,40 грн – матеріальна допомога. Ані доходів від науково-викладацької чи підприємницької діяльності, ані вкладів у банках лідер КПУ не має. На ці кошти Петро Миколайович примудрявся утримувати членів своєї сім'ї: маленьку донечку Марію і дружину Оксану Ващенко, котра, якщо вірити декларації, жодної копійки до сімейного бюджету не внесла, займається медіа-бізнесом. Ані земельних ділянок, ані житлових чи дачних будиночків, ані автомобілів чи навіть мотоциклів у власності сім'ї головного комуніста країни немає – лише дві квартири (самого Симоненка і його дружини) по 70 квадратів і 24-метровий гараж. Однак порівняно з 2003 роком, за який Петро Симоненко також звітував як кандидат у президенти, його добуток суттєво зріс. Тоді сукупний дохід лідера КПУ становив 31 355,03 грн, з них 27 625,53 грн – зарплата, 17,5 грн – дивіденди і 3712 грн – матдопомога. Квартир було також дві, але вдвічі менших – по 31 м². Щоправда, тоді декларувалося також авто УАЗ-469.

Водночас журналісти підмічали і недешеві годинники на руці Симоненка – від швейцарського «Лонжина» за \$2300 до швейцарського золотого годинника ручної роботи «Франк Мюллер» за \$10 тис. І пошиті на замовлення костюми від «Бріоні» (у цьому смаки лідера КПУ збігаються зі смаками лідера ПР Віктора Януковича) вартістю від \$500 до \$1 тис., і німецькі окуляри «Монблан» за \$450... Та й їздить лідер українських комуністів вже не на «уазуку», а на Toyota Prado або Toyota Avenis, щоправда, обидві з номерами Верховної Ради.

Інформаційно-аналітичне агентство «Комінформ»

Інформаційна агенція «Голос.ІА»

БІЗНЕС-ПІДТРИМКА

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПІДТРИМКА

МЕДІА-ПІДТРИМКА

Дитяча хвороба лівизни

Петро Симоненко для участі у президентських перегонах зібрав навколо себе всі можливі ліві сили – від лівацької ПСПУ до олігархічної СДПУ(о). Та це не забезпечить йому перемоги

Автор:
Тарас
Березовець,
політехнолог

Що не кажи, а Україна не Америка. Там політик, пійманий на любові до «полунічки», має мало шансів зберегти місце нагорі. Єдиний виняток – Білл Клінтон, який не встояв перед молодістю і надто старанною практиканткою Монікою Левінські і якому співвітчизники пробачили, тому що знали, яка ст... строга жінка Гілларі Клінтон. Хоча потім Білл вчинив не поджентльменському – тут йому варто було би брати приклад із нашого комуніста Петра Симоненка. Товариш Симоненко не лише проміняв свою «Гілларі» на молодшу і привабливішу, а й, як диктує моральний кодекс будівника комунізму, після вчиненого на робочому місці адюльтеру побрався з нею.

Новий сімейний старт і народження доньки Марії (хоча в старі комуністичні часи були популярні ідейно витримані імена: Даздраперма, Вілена та Іскра) стали тим надійним фундаментом, з якого Петро Симоненко втретє стартує в президенти.

Частіше за нього з українських політиків це робив тільки соціаліст Олександр Мороз. Тож досвіду ні самому Симоненкові, ні його штабу не позичати. І хоча золоті часи, коли він 1999 року в другому турі змагався сам на сам із тодішнім президентом Леонідом Кучмою, вже ніколи не повторяться, опонентам головного комуніста не слід скидати його з рахунків. Після першого туру згуртований електорат КПУ стане найзатребуванішим, адже з його допомогою можна буде наблизитися до перемоги.

Проте для самого Симоненка ці вибори – боротьба не так із зовнішніми конкурентами, як із внутрішніми опортуністами. Такими, як голова кримського рескому КПУ Леонід Грач, який давно ласо поглядає на багатообіцяльне крісло першого секретаря Компартії. Надто вже привабливим воно виглядає у будь-яких парламентських розкладах: дисципліновані 25–30 комуністичних штиків завжди потрібні великим політичним гравцям. Попри декларовану опозиційність до олігархічно-капіталістичних режимів, комуністи на чолі з незмінним Петром Симоненком – завжди бажані партнери як для Віктора Януковича, так і для Юлії Тимошенко.

З огляду на велику внутрішню конкуренцію головне завдання для послабленого розлученням Симоненка полягає в тому, щоб показати на цих виборах найкращий можливий результат, який не став би приводом для його розлучення з рідною партією.

Саме тому Петро Миколайович із не характерною для його віку жвавістю розпочав формування під

свою кандидатуру широкого блоку всіх можливих лівих сил – від лівацької ПСПУ до олігархічної СДПУ(о). До речі, колеги Симоненка по парламенту віддукуються про нього з повагою. Заступник голови фракції Партії регіонів Борис Колесников навіть зараховує лідера комуністів до кола своїх, тобто олігархів, чим демонструє своє шанобливе ставлення до Симоненка. Це означає, що поряд із можливостями перевіреного «гаманця» Компартії Костянтина Григоришина виборча кампанія Петра Симоненка може отримати й інших спонсорів. Загальний кошторис із бонусами від союзників може сягнути \$10–20 млн, а це дуже добрий показник.

Незмінним головним політехнологом партії є багаторічний радник лідера КПУ Петро Шелест (онук колишнього першого секретаря Компартії України), якому допомагатиме політолог Віталій Кулик (він же долучатиметься до креативу й оргмасового напрямку). Окремо від них працюватиме куратор всього медійного і рекламного блоку Оксана Ващенко – дружина Симоненка, яка є власницею інформагенції «Голос.ua». Дорікнуті непотизмом тут важко, адже журналістські продукти Ващенко є доволі якісними.

З огляду на консерватизм електорату комуністи спробують

втриматися у межах традиційної агітації серед членів партії й літніх людей: кампанія Симоненка збереже звичну антиолігархічну

риторику, підправлену актуальними лєнінськими тезами про чергову фазу кризи капіталізму, хоча завдяки впливу Ващенко все ж стане інтерактивнішою, зокрема із залученням інтернет-технологій.

Прикметно, що сам секретар Компартії навідріз відмовляється визнати, що з ним працюють професійні політконсультанти. «Ми не користуємося послугами політтехнологів, наші політтехнологи – це рядові члени партії», – заявив він в інтерв'ю партійному сайту. Поряд із цим матеріалом розміщено величезний банер з фото серйозного генсека, під яким вміщено дивний, як для комуністичного сайта, підпис: «Петр Симоненко: Бедные и богатые – читать на iPhone». Тут, що називається, одне з двох: або це не для виборців КПУ, бо вони здебільшого інтернетом не користуються й айфонів не мають, або ця КПУ – вже не та КПУ, бо в тієї була газета «Правда», а в цієї в коментарях юзер під ніком «Константин» написав: «Принимают ли в партию в 16 лет как исключение? Мне обещал парторг, а комса (комсомол) это фигня». Як кажуть, відчуйте різницю. ■

**ДЛЯ СИМОНЕНКА ЦІ
ВИБОРИ – БОРТЬБА
НЕ ТАК ІЗ ЗОВНІШНІМИ
КОНКУРЕНТАМИ,
ЯК ІЗ ВНУТРІШНІМИ
ОПОРТУНІСТАМИ**

XII КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ КНИЖКОВИЙ ЯРМАРОК

КНИЖКОВИЙ СВІТ

До дня української писемності та мови

ОРГАНІЗАТОРИ:

УКРАЇНЬСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИДАВЦІВ ТА КНИГОРОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ;
АСОЦІАЦІЯ "НАВЧАЛЬНА КНИГА";
УКРАЇНЬСЬКА ВИСТАВКОВА КОМПАНІЯ "МЕДВІН"

ЗА ПІДТРИМКИ:

ДЕРЖАВНОГО КОМІТЕТУ ТЕЛЕБАЧЕННЯ ТА РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ;
МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ;
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ;
КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ;
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ;
УКРАЇНЬСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ;
АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ.

В ПРОГРАМІ ЯРМАРКУ:

- зустрічі, прес-конференції, творчі вечори, автограф-сесії, поетичні читання відомих українських письменників, діячів культури і гостей ярмарку,
- круглі столи з актуальних питань проблем видавничої та книготорговельної галузі,
- художні виставки та фотовиставки,
- конкурс на кращі книги виставки,
- християнський літературний ярмарок,
- виставка оригамі "Все з квадрату"

7 листопада

- ДЕНЬ ДИТЯЧОЇ КНИГИ (конкурси, концерти, ігри, майстер-класи, подарунки для дітлахів)
- ДЕНЬ ФАНТАСТИКИ

Українські книги за цінами видавництва

Генеральний спонсор:

2009
5 - 8
ЛИСТОПАДА
КИЇВ

«РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ СТАДІОН»
ЕКСПОЦЕНТР «СПОРТИВНИЙ»
ВУЛ. ФІЗКУЛЬТУРИ, 1
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

УПОРЯДНИК:
"МЕДВІН"

Тел./факс: +380 44 501-03-42,
+380 44 501-03-44,
+380 44 501-03-66,
8 050 358-75-92.

E-mail: mail@medvin.kiev.ua
www.medvin.kiev.ua

ЩОДЕННИЙ ПАРТНЕР:
ГАЗЕТА
ПО-КИЇВСЬКИ

ІНФОРМАЦІЙНІ ПАРТНЕРИ:

ДЕНЬ
КНИЖКОВИЙ

2009

ДРУГ
ЧИТАЧА

Є

ART
ВЕРТЕЛ

Е

ЖУРНАЛ
СТЕНА

К

www.kyivbooks.com

КРИТИКА • КРИТУКА
Висвітлення • Чоловік

Тиждень

Буквоїд

Розум

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

ВИСТАВКИ
МЕДВІН

УКРАЇНА – це Америка 1800-х

Відомий американський політолог про те, чому Обама став президентом, про користь цивілізованого лобізму і совковість рекламних кампаній українських політиків

Спілкувався
Дмитро
Губенко

Фото:
Макс Левін

Джеймс Тербер не ховається за дипломатичними зворотами, висловлюючи свої думки про український політикум. Його оцінка ґрунтується на тривалих спостереженнях, адже ще 1994 року він допомагав нашим депутатам розробляти Конституцію України. І оцінка ця жорстка: Верховну Раду і держапарат охопила корупція, що не дає Україні нормально розвиватися. Однак **Тижень** розпочав розмову з ближчої для професора Тербера теми.

МОДЕЛЬ ОБАМИ

У.Т.: Виборча кампанія Барака Обами, а особливо її інтернет-складова, стала зразком для багатьох політтехнологів в усьому світі, зокрема й в Україні. Як ви

гадаєте, чи може ця модель спрацювати за межами США?

– Барак Обама унікальний. Він з'явився в унікальний час, коли економіка США була в поганому стані, а при владі перебували непопулярні президент і партія. Його кампанія містила певні елементи, що можуть бути використані в інших країнах, зокрема й Україні. Але кожна виборча кампанія має містити чіткі стратегічні тему та меседж у поєднанні з відповідною тактикою. Цей меседж слід повторювати, повторювати і ще раз повторювати, щоб він увійшов у життя людей і вони його пам'ятали.

Стратегічною темою і меседжем Обами, коли він ішов на праймеріз, було те, що це кандидат надії та змін. Г'юларі Клінтон починала як кандидат досвіду.

Натомість він критикував «стару гвардію» у Вашингтоні, залишаючись при цьому кандидатом змін. Дехто почав висміювати його, тому що це так просто. Згодом Клінтон змінила свою стратегію з «досвіду» на «для змін потрібен досвід», але її справи від цього не поліпшилися.

Обама ж пішов на вибори й ідеологічно зсунувся з лівого флангу до центру. Він зосередився переважно на економіці, не даючи збочити себе на інші теми. Кампанія Обами була дуже дисциплінованою. Вони контролювали меседжі, у них було дуже мало витоків, дуже мало помилок. Якщо вони робили помилку, то відразу виправляли її. Він також мав величезну суму грошей. Це важко повторити в Україні. \$745 млн – більше, ніж мали усі

кандидати на американських президентських виборах 2004 року. І 60% цієї суми надійшло у вигляді дрібних пожертв.

Світ прагне зімітувати його, але світ не чорний. Ніде більше немає такої ситуації, коли молоді люди у захваті й використовують інтернет, соціальні мережі, блоги, смартфони та мобільні телефони. Так, це можна робити і в Україні, але вам потрібен кандидат, який захопить людей. Вам потрібен некорумпований кандидат. Той, який принесе в Україну зміни й покладе край протистоянню у владі та корупції в Раді. Мабуть, неможливо, щоб один кандидат був здатен усе це зробити. Мабуть, неможливо, щоб люди повірили в це. Люди вірили Обамі. Він надзвичайно чіткий у своїх висловлюваннях. Тож якщо у вас є кандидат, котрий має чітку стратегічну тему та меседж, використовує технологію комунікації через інтернет, то ви доволі близькі до успіху... Але у світі немає другого Обами. Це не означає, що він найкращий. Це просто унікальна ситуація.

У. Т.: Українське суспільство дуже відмінне від американського. Чи виправдане залучення українськими політиками американських консультантів під час виборчої кампанії?

– Це називається американізацією політичного консалтингу. Це питання часто постає на зустрічах Міжнародної асоціації політичних консультантів. Я завжди звертаю увагу колег на таку тенденцію, тому що кожна країна є відмінною. У Південній Америці престижно мати американського консультанта у виборчій кампанії (особливо у таких країнах, як Перу, Чилі, Болівія, Еквадор). У Великій Британії його потрібно приховувати. Американці, які консультували Лейбористську партію, робили це конфіденційно. У Німеччині те саме: американці допомагали з кампанією, стратегічними темами, проводили опитування.

Думаю, американським консультантам дуже важко увійти в культуру, історію України та бути успішними, якщо вони не мають глибокої поваги до вашої історії та культури. Вони мають зрозуміти корупцію у владі, зрозуміти, які цінні тут люди, як їм усе остогидло. Використовувати аме-

риканські техніки в таких умовах – важка справа. Але вони вміють проводити глибокі опитування, знають, як робити ефективні телевізійні рекламні ролики. Їм просто потрібен український партнер, який переконається в тому, що це працює.

У. Т.: Чи знаєте ви когось з американських консультантів, які працюють в Україні, особисто?

– Знаю багатьох, але не знаю, хто тут працює. Вам відомий хтось із них?

У. Т.: Наприклад, Пол Манafort, який працював на Віктора Януковича.

– Я знаю Манafortа.

У. Т.: І якої ви про нього думки?

– У багатьох країнах не усвідомлюють однієї речі: коли американський консультант зазнає невдачі вдома, він переходить на міжнародний рівень. Якщо ж він справді є частиною гри, якщо він гравець, то працює на виборчих кампаніях у Сполучених Штатах, а після виборів проводить кампанії, присвячені окремим питанням (issue campaigns). Великі issue campaigns, на яких люди зараз заробляють мільйони, – це охорона здоров'я, глобальне потепління, реформування фінансового сектору. Політичні консультанти також стають лобістами. Справді успішні залишаються вдома. А ті, хто зазнав у Сполучених Штатах поразки, йдуть за кордон, де заробляють великі гроші.

ЛОБІЗМ – ЦЕ ПРОЗОРИСТЬ

У. Т.: На відміну від США в Україні лобіювання не є впорядкованим і врегульованим. Чи вважаєте ви американське законодавство про лобіювання потенційною моделлю для українського законодавства?

– Я консультував молодих людей з українського Міністерства юстиції, які написали 12-сторінковий проект реформи лобізму в Україні, що має зробити ці процеси прозорішими, а також обмежити корупцію, регулюючи лобізм. Та якщо ви регулюєте тільки лобізм, а не депутатів Верховної Ради і чиновників міністерств, то в цьому немає сенсу. Регулювати потрібно все разом, як це робимо ми у США. У нас є конгресмени, яких відправили за

ґрати, оскільки вони порушили закон про лобізм. Зараз Обама намагається реформувати лобізм, називаючи це повільними змінами. Але вони походять із 1800-х років. Коли я чую про корупцію у Верховній Раді, це звучить як XIX століття у США. Тому що у 1800-х деякі американські сенатори могли бути на утриманні залізничних компаній. Тут же олігархи у Раді мають недоторканність. А якщо у вас є імунітет, то немає значення, що ви робите...

Я наполягаю на тому, щоб в Україні було прийнято Етичний кодекс, який контролював би діяльність депутатів Верховної Ради та чиновників із міністерств. Бо якщо я забороню вам давати подарунок, але залишу для себе можливість його отримати, то є дуже багато шляхів вручити мені його. Можна взяти на роботу сина депутата, дати можливість безплатно користуватися літаком і так далі. У США люди все одно іноді порушують закон і потрапляють за ґрати, але загалом законодавство про лобізм працює.

ПРО ЗОВНІШНЮ РЕКЛАМУ КАНДИДАТІВ У ПРЕЗИДЕНТИ

Віктор Янукович

«Я почую кожного» – це типова фраза більшості політиків. Вони хочуть, щоб люди знали, що їх слухають. Але більшість ставиться до цього меседжу скептично. Коли я запитував про це людей в Україні, вони сміялися. Вони не вірять політикам. А політики мають викликати довіру.

Юлія Тимошенко

У цьому випадку використано чіткі стратегічні теми та меседж, поєднані з тактикою, яка полягає в тому, щоб гасла були простими. Люди знають про ситуацію у Верховній Раді, глухий кут у відносинах з президентом, а тут вона каже, що працює. Жінки, з якими я про це говорив, думають, що «вони» – це загалом чоловіки. Вона працює – вони відпочивають. Дуже чітко, і при цьому сприймається з гумором. Якщо ви маєте у рекламі гумор і до того ж він позитивний, це дуже ефективно.

Арсеній Яценюк

Це нагадує мені Леніна... Ні, Путіна! Він хоче виглядати сильним, крутим хлопцем. Але я не знаю, до кого він хоче звернутися. В Україні ВВП знизився на 17%, а він намагається знову запустити економіку, тож «Нова індустріалізація» – це справді економічний меседж. Отже, якщо в умовах економічної кризи ви маєте чіткий меседж, вам це не байдуже, у вас є план – «Нова індустріалізація», то це добре. Це не складно. Але, як на мене, виглядає порадянському, як заклик до виконання п'ятирічного плану. Я не виключаю, що більшість людей такі гасла відвертають.

Висновок

Реклама Тимошенко мені здається найефективнішою (не знаю, чи вона ефективна для українців), тому що в ній є гумор. Люди жартують про неї. Це те, що ми називаємо безплатними медіа. Не думаю, що це спрацює у випадку з рекламою Яценюка та Януковича.

Та щоб люди це сприйняли, знадобилося 200 років.

У. Т.: В Україні багато хто сприймає лобізм як легалізовану корупцію. Чи може лобізм допомогти подолати корупцію?

– Лобізм – це брудне слово у Франції, Італії, Україні. Люди думають, що лобізм – це хабарництво. Але лобіювання важливе для демократії. Воно забезпечує різноманіття поглядів, організовує їх, протиставляє і створює плюралізм. В теорії плюралізм у демократії – це конфлікт різних ідей, і результатом відкритої дискусії є кращі політичні рішення, ніж ті, що приймаються за зачине-

ними дверима без зовнішнього впливу. Проте лобізм у США – це не просто коли одна людина говорить з іншою або дає їй гроші. Це громадська активність, медіа, наукові дослідження тощо.

Нещодавно я провів опитування, поцікавившись в американців, яке їхнє ставлення до лобізму. І виявилось, що воно негативне. 81% громадян США вірять, що лобісти регулярно дають хабарі конгресменам. А це незаконно. За таке заарештовують. Більшість людей, яких ми запитували до і після виборів, чи може Обама змінити лобізм, були дуже скептичними. Тож у нас такі самі проблеми.

Своїх лобістів мають католицька церква, екологи, любителі зброї тощо. Усім не подобаються лобісти тих, із ким вони не згодні, але всі люблять своїх. Думаю, для демократії важливо, щоб усі погляди було висловлено. Це можливість організувати зібрання без побоювань бути побитими та кинутими за ґрати, свобода слова, свобода преси, свобода віроспові-

ФОРМА ПРАВЛІННЯ НЕ ТАКА ВАЖЛИВА, ЯК ХАРАКТЕР ЛЮДЕЙ ПРИ ВЛАДІ. ЯКЩО ВОНИ БАЖАЮТЬ БУТИ КОРУМПОВАНИМИ, НЕ МАЄ ЗНАЧЕННЯ, ЯКА ЦЕ СТРУКТУРА

дання. Усе це абсолютно потрібно для демократії. Прозорість – це як кисень для вогню. Вона потрібна. Це хаотично, це важко, це обмежує владу президента, конгресу, губернаторів та парламентів штатів, але, врешті-решт, це захищає свободу, надаючи людям можливість організуватися та перевіряти дії влади.

У. Т.: У нас поширена думка, що президентсько-парламентська форма правління є неефективною в українських умовах. Як би ви порадили Україні реформувати політичну систему?

– Я приїхав сюди 1994 року і працював з робочою групою у Раді, допомагаючи писати вашу Конституцію. Думаю, форма правління не така важлива, як характер людей при владі. Якщо вони бажать бути корумпованими, не має значення, яка структура. Казати, що якби у вас була інша структура, то все було б інакше, на мою думку, наївно. ■

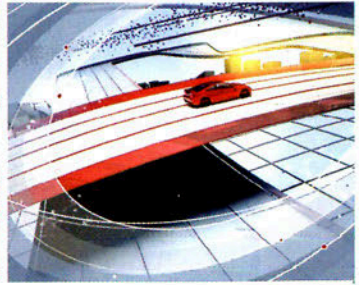
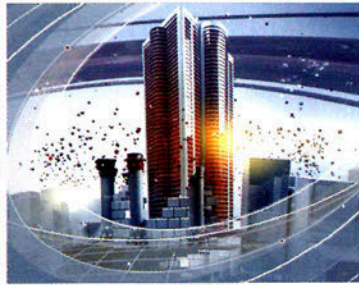
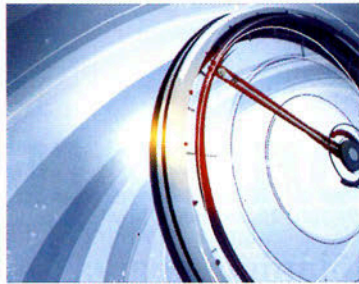
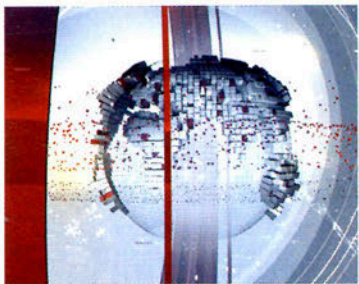
ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ.
Щоб подолати корупцію, Америці знадобилося більше сотні років. Україна стільки часу не має

БІОГРАФІЧНА НОТА

ДЖЕЙМС ТЕРБЕР

Американський політолог, професор Американського університету (місто Вашингтон), член Національної академії державного управління. Народився 1943 року. Ступінь бакалавра політології здобув в Університеті Орегону, магістерський та докторський ступені – в Університеті Індіани. З 1974 року працює в Американському університеті, де в 1979-му заснував Центр досліджень з питань Конгресу та президента. З 1976 року брав участь у чотирьох спробах реформування Конгресу. Автор і редактор численних праць, присвячених реформі Конгресу, групам інтересів та лобізму, виборам і виборчим кампаніям.

КУРСИ ВАЛЮТ ⊙

ЕКОНОМІКА ⊙

ФУТБОЛ ⊙

СПОРТ ⊙

ОГЛЯД ПРЕСИ ⊙

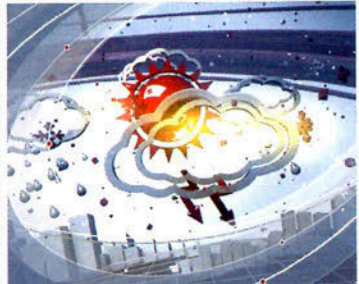
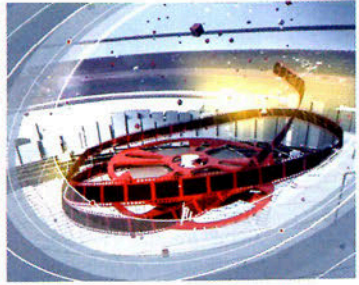
ПОГОДА ⊙

24

телеканал новин

ВСЕ ВКЛЮЧЕНО

НОВИНИ ⊙

спецпроект

2
років
СВОБОДИ

У проєкті «20 років свободи» Тиждень розповідає про два десятиліття постсоціалістичної трансформації в державах Центральної та Східної Європи: Польщі (див. № 39/2009), Угорщині (див. № 42/2009), Чехії, Словаччині, Румунії, Литві, Латвії, Естонії та країнах, що постали на руїнах Югославії. На відміну від України майже всі ці держави змогли подолати травматичний тоталітарний досвід і повернутися до Європи. При цьому жодна з них не була застрахована від помилок, усім їм довелося пережити і злети, і падіння. У цьому номері ми розповідаємо про Болгарію, де внаслідок корупційних скандалів населення значно більше довіряє брюссельській бюрократії, ніж власній владі.

Болгарський парадокс

Найбідніша країна Євросоюзу із серйозними соціальними проблемами й потребою зміцнення довіри до влади, попри все зберігає свою макроекономічну стабільність

ТІНІ ЗАБУТИХ ЗАГРОЗ. Слабка демократія породжує сильних радикалів

ЯК ЗМІНЮВАЛАСЯ БОЛГАРІЯ

1988 рік

У Болгарії виникли перші дисидентські організації. На відміну від Польщі, Угорщини й Чехословаччини Болгарія не мала в попередні десятиліття суспільного досвіду антикомуністичного спротиву та опозиційної діяльності

10 листопада 1989 року

Опозиція змусила Тодора Живкова, незмінного впродовж 35 років першого секретаря Компартії Болгарії, зректися влади

18 листопада 1989 року

Опозиційні сили провели сотисячний мітинг у Софії, вимагаючи дозволу на створення партій

Лютий 1990 року

Компартія відмовилася від монополії на владу

Червень 1990 року

Відбулися вільні демократичні вибори до парламенту, які виграло помірковане крило Компартії, перейменоване у Болгарську соціалістичну партію

Автор: Жанна Безп'ятчук

Болгари залюбки повторюють жарт: «У Болгарії немає мафії. Чому? Тому що Болгарська держава сама по собі – це мафія». Часті корупційні скандали в 1990-х і 2000-х посяли в болгарському суспільстві хронічну недовіру до

ФОТО: АР

владних інституцій. Пересічні жителі країни вказують на злиття бізнесу й державної влади як на одну з найбільших проблем Болгарії. Розподіл земель на болгарських курортах чи непрозорі тендери щодо виконання робіт у межах фінансованих Європейським Союзом інфраструктурних проектів – зловживання в цих сферах у якийсь момент стали для країни нормою. Звісно, для Східної Європи корупція – це не новина, проте саме в Болгарії накопичилася критична маса фактів і прецедентів, що спонукали ЄС 2008 року заморозити надходження до країни €800 млн різноцільової допомоги. З них близько €220 млн болгар втратили назавжди. Це перший випадок в історії Єврокомісії, коли на підставі документально підтверджених фактів корупції країні-члену тимчасово відмовили у фінансовій допомозі. Історичним прецедентом стало й те, що болгарське суспільство підтримало це рішення Брюсселя, яке шкодить національній економіці й блокує чимало важливих антикризових проектів.

«Наш уряд (у 2008-му – уряд соціалістів на чолі з Сергеем Станішевим. – Ред.) намагався довести, що звинувачення в корупції є перебільшеними, й апелював до національних почуттів болгар. Однак пересічні болгари вже втомилися від корупції й розглядали Єврокомісію як свого союзника. Санкції ЄС сприймалися як такі, що спрямовані не проти Болгарії, а проти уряду», – розповіла **Тижню** програмний директор Центру ліберальних стратегій у Софії Антуанетта Приматарова. Напередодні парламентських виборів у липні 2009-го рівень підтримки уряду соціалістів не

ЩО ЗМІНИЛОСЯ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Георгі Ганев, програмний директор з економічних досліджень Центру ліберальних стратегій у Софії

За ці 20 років Болгарія мала досвід і успішних, і провальних економічних реформ. Найуспішнішими я назвав би монетарну та фіскальну реформи, які вдалося здійснити швидко й рішуче одразу після кризи 1996–1997 років. Ще одним економічним досягненням була успішна приватизація великих промислових підприємств та їхня інтеграція у Спільний ринок ЄС.

Однак за 20 років ми не зуміли реформувати медицину, освіту, залізницю. Остання все менше відповідає сучасним стандартам. Загалом Болгарія має хронічну проблему з реформуванням своїх бюджетних витрат, тобто з тим, як використовувати гроші платників податків. Ще одна наша проблема – нереформований енергетичний сектор. За весь час було приватизовано лише кілька теплоелектростанцій та регіональні енергетичні монополії. В енергетиці й далі панує держава, що зовсім не сприяє запровадженню конкурентних механізмів та підвищенню ефективності.

А ось внутрішній ринок країни сьогодні значно розвиненіший, ніж 10 років тому. І це насамперед завдяки нашій інтеграції у ЄС. За різними оцінками, розмір тіньової економіки в Болгарії сягає від 15 до 30% загальної економічної активності. Останніми роками тіньовий ринок скоротився завдяки зменшенню податку на прибуток фізичних та юридичних осіб, приватизації, припливу іноземних інвестицій і зростанню ризиків перебування в тіні. Перед нинішньою болгарською економікою стоять два головні виклики: гарантувати подальший приплив іноземних інвестицій та поліпшити якість і збільшити розмір людського капіталу в середньо- та довгостроковій перспективі. У близькому майбутньому два головні рушії болгарської економіки – відносно якісна і дешева робоча сила та поглиблення інтеграції в ЄС – можуть виснажитися. Вартість робочої сили зростатиме паралельно з її продуктивністю та загальним рівнем добробуту. Ефект від євроінтеграції також вичерпається. Рівень заощаджень в економіці недостатній, вона взагалі недокапіталізована, а тому нам украй важливо мати якомога більше інвестицій з-за кордону. Інвесторів до Болгарії можна залучити лише високим прибутком, а це, своєю чергою, може забезпечити якісна робоча сила.

перевищував 17%. Водночас на боці Євросоюзу виступали 63% болгар. Результат виборів було легко спрогнозувати: перемогу з майже 40% голосів здобула опозиційна партія «Громадяни за європейський розвиток Болгарії» (ГЕРБ) на чолі з мером Со-

Липень 1991 року

Болгарія ухвалила нову Конституцію, в якій закладена модель парламентської республіки

1996–1997 роки

Країна пережила глибоку економічну кризу, рівень безробіття перевищив 17%

1997–2001 роки

Низка економічних реформ допомогла стабілізувати економіку. Почала функціонувати Валютна рада, що підтримувала режим жорсткого валютного курсу та блокувала рефінансування банків

29 березня 2004 року

Країна офіційно стала членом НАТО

2005 рік

За даними Brainbench Global IT IQ, Болгарія посіла перше місце в Європі за кількістю IT-спеціалістів на душу населення й восьме у світі за загальною кількістю таких спеціалістів

фії, в минулому охоронцем Бойко Борисовим. Рівень підтримки сформованого ним уряду на жовтень 2009 року є рекордно високим – 62%. Програма боротьби з корупцією та готовність визнати правоту європейських чиновників принаймні поки що зберігають у його руках карт-бланш на рішучі дії й реформування системи правосуддя, чия летаргіяна бездіяльність часто й призводила до безкарності та зловживання владою. «Бойко Борисов – це така собі болгарська версія Берлусконі. Політик із сильною харизмою, правочентристською економічною орієнтацією, націоналістичною риторикою та антикорупційними планами. Зараз рейтинг його підтримки навіть вищий, ніж у Берлусконі в Італії», – коментує політичний імідж і секрет успіху чинного прем'єра політолог Даніель Смілов із Центру ліберальних стратегій.

ЄВРООПТИМІЗМ ЯК УЗАКОНЕННЯ ВЛАДИ

Навіть активні прибічники Бойко Борисова не заперечують, що той вдається до популістської риторики. Так, він справді популіст. Болгарський досвід популіст. Болгарський досвід вкотре засвідчив, що масова зневага суспільства у своїх можновладцях приводить до владного Олімпу популістів, авторитарних харизматичних лідерів, а часом і правих радикалів. У Болгарії, як і в Угорщині, у 2000-х з'явилася нова ультраправа сила – партія «Атака», чия популярність лише за три роки з часу створення дозволила їй пройти до парламенту. Причому секрет її успіху ідентичний успіху Бойко Борисова: націоналістична риторика плюс заклики покласти край корупції. «Більшість болгар усе ж таки віддають перевагу помірковани-

шим формам націоналізму, ніж той, який обстоює «Атака», – констатує Даніель Смілов. – Ось чому на виборах ГЕРБ здобув значно більше голосів. На мою думку, радикальний націоналізм «Атаки» можуть підтримати щонайбільше 10% болгар. І все ж таки ця партія залишається доволі маргінальним феноменом у нашій політиці».

Потрапивши до парламенту, «Атака» пом'якшила свою риторику й почала дрейфувати у правочентристському напрямку. В сьогоднішній Східній Європі дуже важливо відрізнити загрозу радикалізації політики від радикальної передвиборчої риторики маргінальних політичних сил. Адже, прийшовши до влади, вони автоматично входять у русло європейської політики й толерують її правила та ліберальні цінності. Приміром, партія Бойко Борисова за всього свого популізму й націоналістичних сентиментів налагодила тісну співпрацю з правочентристською Європейською народною партією, що має найбільшу фракцію в Європарламенті. Єврооптимізм нового уряду Болгарії – це дуже важливий інструмент його легітимації в очах суспільства. І, зрештою, запорука електорального та політичного успіху в сучасній Болгарії.

ДЕКОНСТРУКЦІЯ СТЕРЕОТИПІВ

«Суспільство отримує ту владу, на яку заслуговує», – у реаліях не лише Болгарії, а й решти Східної Європи це вже зужитий стереотип незрілої суспільної свідомості. Сам факт того, що болгари в умовах економічної скрути підтримали санкції Брюсселя, а не націоналістичну бутафорію корумпованого уряду, вказує на дорослішання суспільства. Воно починає мис-

ФОТО: ЕРА

ІНДЕКС ДЕМОКРАТІЇ

місце **52** зі 167
(Україна – 53)

ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

місце **61** зі 182
(Україна – 85)

ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

місце **76** зі 134
(Україна – 82)

лити й розуміти реальність глибше і повніше, ніж ті, хто вважає себе його «політичною елітою». «Наші громадяни вже цілком свідомі того, що не можуть в усьому поклястися на свій уряд, – розповідає болгарський політолог Яна Йовчева. – Вони збагнули, що потрібно брати ініціативу у власні руки. Все більше створюється неурядових організацій та громадських рухів, дедалі частіше люди звертаються до нашого омбудсмена та різних інституцій ЄС, щоб захистити свої права. Люди пишуть петиції, страйкують, допомагають бідним».

30-річна Яна Йовчева належить якраз до того покоління, свідоме життя якого починалося вже у демократичній і вільній країні. Воно практично не пам'ятає комунізму, звикло до громадянської та політичної

ЯК ЗМІНЮВАЛАСЯ БОЛГАРІЯ

2004–2009 роки

За даними антикорупційної коаліції 30 неурядових організацій, внаслідок нелегальних земельних оборудок чиновників Болгарія втратила близько 8 млрд левів (близько €4 млрд)

1 січня 2007 року

Болгарія приєдналася до Європейського Союзу

Лютий 2007 року

Викрито кримінальне угруповання, що спромоглося за допомогою зв'язків у владі привласнити €7,5 млн, наданих Болгарії Євросоюзом на фінансування аграрного сектору

2008 рік

Європейська Комісія заморозила черговий транш фінансової допомоги Болгарії через корупцію у владних ешелонах

Липень 2009 року

Парламентські вибори виграла партія «Громадяни за європейський розвиток Болгарії» (ГЕРБ) на чолі з Бойко Борисовим. Новому прем'єрові вдалося відновити довіру суспільства до уряду

свободи, а ще до «неспокою душі й розуму». Саме так молоді болгари називають внутрішній соціопсихологічний стан людей у реаліях ще незміцнілої демократії й такої самої ринкової економіки. Їхні батьки говорять, що за Тодора Живкова (генсек Болгарської комуністичної партії з 1954 по 1989 рік) у них не було свободи, але був спокій. А демократія і вільний ринок цей спокій відняли. Натомість за ці два десятиліття болгарське суспільство отримало великий та гіркий досвід втрачених ілюзій і розчарувань, який сьогодні підживлює популізм, радикалізм, націоналістична риторика.

БЕЗ ІЛЮЗІЙ, АЛЕ З ВІРОЮ

Історія серйозних розчарувань починається з кінця 1990-х. Це був важкий період і економічно, і політично, і соціально. Політику уряду соціалістів у середині 1990-х експерти оцінюють як невдалу. Тоді різко зросла соціальна нерівність, почався масовий «відплив мізків»: близько 800 тис. болгар виїхали з країни назавжди, причому більшість із них – висококваліфіковані фахівці у різних галузях. За словами Яни Йовчевої, соціалісти довели країну до «передреволюційного стану». Наступному уряду Об'єднаних демократичних сил дове-

лося фактично відновлювати довіру громадян до власної держави й довіру ЄС до Болгарії. Найбільшим досягненням того уряду був початок переговорів із Євросоюзом щодо членства.

На зміну демократам прийшла популістська партія колишнього болгарського короля Сімеона II (офіційна назва – «Партія за Сімеона II»), який сформував коаліцію з партією болгарських турків «Рух за права та свободи». Цей уряд продовжив переговори щодо членства в ЄС. 2005 року до влади знову прийшли соціалісти. Усі з названих вище урядів закінчували свої каденції різними корупційними скандалами або ж звинуваченнями опонентів у відсутності продуманої внутрішньої політики. Як наслідок – у 2009-му, через 20 років після падіння соціалістичного режиму, болгари мають більше довіри до далеких брюссельських чиновників, аніж до власних політиків.

Демократизація і розвиток ринкової економіки поглибили соціальне розшарування в суспільстві. «Порівняно з кінцем 1980-х – початком 1990-х у Болгарії сьогодні значно більше людей живуть за межею бідності. Зросла армія знедолених і обра-

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКСПРЕС. Подорож в ньому не є відпочинком. Приєднання до євросони вимагатиме від країни нових зусиль

жених, – констатує Йовчева. – Постійна боротьба за виживання вносить напруження в людське життя, часом через це навіть розпадаються сім'ї». Соціально найнезахищеніші в Болгарії – літні люди та низькокваліфіковані працівники. Вступивши до ЄС, болгари доволі активно мігрують на Захід у пошуках роботи, тому картина життя болгарських маленьких містечок і сіл, до речі, нагадує західноукраїнські терени: там залишаються переважно пенсіонери й діти. Решта на заробітках.

ЩО ЗМІНИЛОСЯ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Красі Колева,
працівник рекламної агенції

Найбільшим здобутком Болгарії з 1989 року є вступ до ЄС і НАТО. Але не поліпшуються такі проблемні галузі, як освіта й інфраструктура, не вирішуються питання бідності та корупції. Дохід моєї родини після 1989-го трохи зріс, але все ще залишається набагато нижчим за середній у ЄС. Свобода подорожування за кордон є однією з небагатьох позитивних речей, що сталися з болгарами після падіння комуністичного режиму.

У 1990-х країна була біднішою й сірішою, інфраструктура була ще в гіршому стані, відчувалася ізоляція. Люди справді сподівалися, що вступ до ЄС стане чимось на кшталт ліків від усіх їхніх проблем. Насправді з 2007-го мало що змінилося, крім того, що ціни зросли, а виробники зіткнулися з більшою конкуренцією. Загалом перед Болгарією ще довгий шлях до кращого становища. Думаю, фундаментальними речами, які потрібно змінити, є ментальність та активність людей. Вони мають усвідомити: усе в їхніх руках.

ФОТО: AP

ЗАПАС МІЦНОСТІ

Попри все, за 20 років демократизації Болгарія спромоглася створити макроекономічний стратегічний запас міцності й увійти як ключовий гравець до цілої низки енергетичних проєктів. Фінансове становище країни порівняно з рештою східноєвропейських сусідів значно краще. Кілька років поспіль болгарський держбюджет був профіцитним. На кінець 2009-го прогнозується дефіцит у розмірі лише 1% ВВП. Це один із

найкращих показників з-поміж 27 членів ЄС. Таким чином, найбідніша країна Євросоюзу із серйозними соціальними проблемами й потребою зміцнення довіри до влади водночас зберігає свою макроекономічну стабільність.

Як транзитна країна Болгарія сьогодні одночасно залучена одразу до трьох міжнародних енергетичних проєктів: будівництва ініційованого ЄС газопроводу Nabucco, газопроводу «Південний потік» і

У ДЗЕРКАЛІ КУЛЬТУРИ.

В умовах криз національна культура й історія залишаються єдино безвідмовними джерелами ідентичності людей

Трансбалканського нафтопроводу (Бургас-Александруполіс). До них можна додати будівництво атомної електростанції під болгарським містом Белене. При цьому в усіх цих проєктах, окрім Nabucco, безпосередньо задіяна Росія. Планується, що в консорціумі з управління Трансбалканським нафтопроводом Росії належатиме 51,7% акцій, Болгарії та Греції – по 24,15%. Атомну електростанцію під Белене болгари споруджують спільно з російським Атомбудекспортом.

Надмірна російська присутність у національній енергетиці наражається на критику єврореформаторів та експертів, які закликають зробити ставку саме на Nabucco. «Дедалі більше людей починають усвідомлювати, що «Південний потік» – це лише диверсифікація шляхів транзиту (російського газу), – розповідає Прімаратова. – І тільки Nabucco дасть змогу диверсифікувати постачальника. На сьогодні саме цей проєкт отримуватиме найширшу підтримку всередині країни. І не тільки тому, що він є пріоритетом ЄС, а й тому, що ця труба зробить нашу країну незалежнішою від Росії». Болгарія з-поміж усіх країн-членів ЄС найбільше постраждала від цьогорічного російсько-українського газового конфлікту, оскільки на 100% залежить від поставок російського газу. За даними соціопитування Transatlantic trends, 56% болгар занепокоєні тим, що РФ є монопольним постачальником газу в країну. В 2008-му так вважали лише 44% дорослого населення країни. Таким чином, енергетична безпека є одним із найсерйозніших питань на болгарському суспільно-політичному порядку денному, що так чи інакше визначатиме політику країни протягом наступних десятиліть.

За ці 20 років свободи, політичної та ринкової, Болгарія пройшла складний шлях, одним із головних здобутків на якому можна вважати формування та зміцнення громадянського суспільства. Парадоксальна асиметрія незміцнілої державності й значно зрілішого суспільства, що шукає опору в європейському світі, – це феномен нації з великим потенціалом розвитку. ■

Тарифи

- безкоштовні вхідні у 63 країнах
- у 107 країнах вихідні дзвінки у межах \$0,39-\$1,00
- GPRS-інтернет від \$0,57 за 100 Kb
- абонплата відсутня
- плата за з'єднання відсутня

Зручність

- ТревелСіМка працює у 169 країнах
- незмінний балтійський номер, що стає відомим до поїздки
- номер зберігається безстроково
- можливість приймати вхідні дзвінки на Ваш український номер
- зручні цілодобові тарифи

Додатково

- безкоштовна деталізація дзвінків Online
- ТревелФакс: окремий балтійський номер для прийому fax2email
- послуга "Мобільний Перекладач"
- бонуси в програмах лояльності "Панорама" (МАУ) і "Меридіан" (Аеросвіт)
- безкоштовна доставка по Україні при замовленні продукції на суму від \$100

Продукція

- стартовий пакет містить: ТревелСіМку (за ціною \$9) та зручний для абонента баланс (від \$5)
- вибір гарних номерів
- поповнення будь-яким зручним способом

**Взяв з собою за кордон
свій мобільний телефон?
І дзвонити будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ !!**

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,55	0,00	Польща	0,59	0,00
Бельгія	0,65	0,00	Росія	0,45	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Словаччина	0,55	0,00
Велика Британія	0,59	0,00	Таїланд	0,85	0,25
Греція	0,65	0,00	Туніс	0,75	0,25
Грузія	0,55	0,00	Туреччина	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Угорщина	0,65	0,00
Ізраїль	0,45	0,00	Фінляндія	0,55	0,00
Іспанія	0,59	0,00	Франція	0,59	0,00
Італія	0,59	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Кіпр	0,39	0,00	Чехія	0,55	0,00
Латвія, Литва	0,55	0,00	Швейцарія	0,69	0,00
Німеччина	0,59	0,00	Швеція	0,59	0,00
ОАЕ	0,65	0,00	Японія	0,55	0,00

Тарифи станом на 21/09/2009р.

довідка та інформація про точки продажу:
(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001
w.TravelSiM.ua

Помастить зеленкою

Автор:
Юрій
Макаров

Симптоматична розмова в мене сталася днями з допитливим колегою з Киргизії. Щойно ми познайомилися, його перше запитання було таке: «Чому ви, українці, намагаєтеся переписати історію?»

Досить швидко вдалося переконати (зокрема, на прикладах із його власної, киргизької, історії), що переосмислення й відповідно певна ревізія минулого – це не гріх, а обов'язок кожного нового покоління. Я замислився: виявляється, «Первому каналу» вдається тотально інфікувати цілком притомних, неупереджених людей. І за браком в обігу нормальних думок вони приречені повторювати – чи то в Бішкеку, чи то в Берліні – всю ту маячню, що виробляється на фабриках інформаційного ширвжитку імені Ернста та Добродеєва. Так, так, громадська думка в Берліні та Нью-Йорку щодо нас також формується з Росії, бо в Україні тримають власних кореспондентів лічені світові видання, а робочий день у московському бюро The New York Times розпочинається з перегляду програми «Время».

Перший нібито очевидний висновок: масованій антиукраїнській пропаганді треба протиставити щось гідне. Розгорнути мережу телеканалів, інтернет-сайтів, друкованої преси всіма можливими мовами, зокрема й російською. Зробити так, щоби наше телебачення можна було ловити в кожному європейському готелі, як арабську «Аль-Джазіру». Я написав і сам злякався. Залишилося дізнатися, на скільки відсотків від потреби фінансується єдиний державний загальнонаціональний телеканал. А потім запитати, що спонукало керівництво (тепер уже колишнє) найбільшого нашого приватного каналу ставити в ефір найгірші взірці кремлівської документалістики. Тобто це утопія: донести до світу й до тієї ж Росії свою думку в нас бракує грошей, кадрів і, головне, елементарної волі – ми на своїй території не господарі.

І тут раптом спало на думку: може, не варто так ображатися? Не купуватися на провокації, не вступати в ідеологічні суперечки. Вдати, що цієї інформаційної атаки не існує. Поставитися до сусіда як до хворої дитини. Усі симптоми недуги навч: хіба не про це свідчать намагання саме Москви переписати історію, безконфліктно вмонтувавши туди як нові ікони водночас Миколу II і Дзержинського, Колчака і Сталіна,

Власова і Жукова, Солженіцина й Андропова? Жодна з цих спроб не викликає в російському суспільстві таких травм, як наші зусилля розібратися з УПА. Ну й чудово. Ви ж не ображаєтеся, коли сусідський хлопчик махає паличкою й кричить: «Я Гарри Поттер!»

Треба раз і назавжди запам'ятати, що невротична реакція росіян на все, що діється в Україні, – це прояв дуже великих фантомних болів, які ґрунтуються на ілюзії того, що ми з ними досі одна країна. Коли ми реагуємо на ці симптоми, то ніби за фактом визнаємо: «Так, одна». Ні, не одна й ніколи одна вже не буде. Тож навіть добровільно поділяти невроз? Значно розумніше було б діяти за інструкціями старовинного анекдоту: «Щось мене дуже непокоїть Гондурас... – Не зважай, помасти зеленкою».

Нас не мали б надто турбувати навіть валізки готівки, які щедро роздають на підривну роботу російське консульство в Одесі та штаб Чорноморського флоту в Севастополі. Врешті-решт, ці гроші вливаються в українську економіку, а все одно ефективність найманих пропагандистів зрідка буває ефективною. Справжньою асиметричною відповіддю на це мало би бути усвідомлення простої істини:

**БЕЗ ОБРАЗ!
ТЕ, ЩО ДІЄТЬСЯ В РОСІЇ,
НАС НЕ СТОСУЄТЬСЯ**

патріотизм – це не коли громадяни люблять свою державу, а коли держава любить своїх громадян. Якби українська влада в центрі та на місцях справді переймалася добробутом українців, а не наповненням своїх кишень, з агентів Москви в лапках і без лапок просто сміялися б. Між іншим, з них і так сміються.

Звісно, я можу помилятися, але, схоже, навіть не надто патріотично налаштовані українці відчувають: у своїх щоденних звинуваченнях нашої націоналістично-фашистсько-бандерівської влади Москва трохи перегнула палицю. Замість відповідати лайкою про злочинний чекістський режим за принципом «сам дурень», час сказати: те, що діється в Росії, нас не стосується. Усе, без образ! Ваш авторитаризм – ваш головний біль, нам би з демократією впоратися. Ваша корупція – це ваша корупція, в нас своєї не бракує. Ваша криза, ваш Кавказ, ваш Китай, ваші мігранти – це ваші проблеми, а ми вирішуватимемо свої. Помастить зеленкою.

А щодо «однієї країни» – зверніть увагу на матеріал Ігоря Лосєва на стор. 38. ■

Fellini

р е с т о р а н

**Працюємо для Вас
24 години на добу**

ВІРТУОЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ КУХНІ
АНДРЕ ПЕЛЬТРЕ
З СЕЗОННИМИ
НОВИНКАМИ МЕНЮ

м. Київ, вул. Городецького 5
Телефон: **279-5422, 279-6822**

у житті-як у кіно...

Під тягарем власних міфів

Історія ставить перед сучасною Росією нові ідеологічні виклики

Володіння чужими землями робило росіян постраховиськом усього континенту і не давало їм стати національною державою, подібною до інших. Розпад імперії є не втратою, а величезним шансом, першим, за багато століть в історії цього народу

Єжи Помяновський,
«Дві Росії» // Kultura. – 1997. – № 1

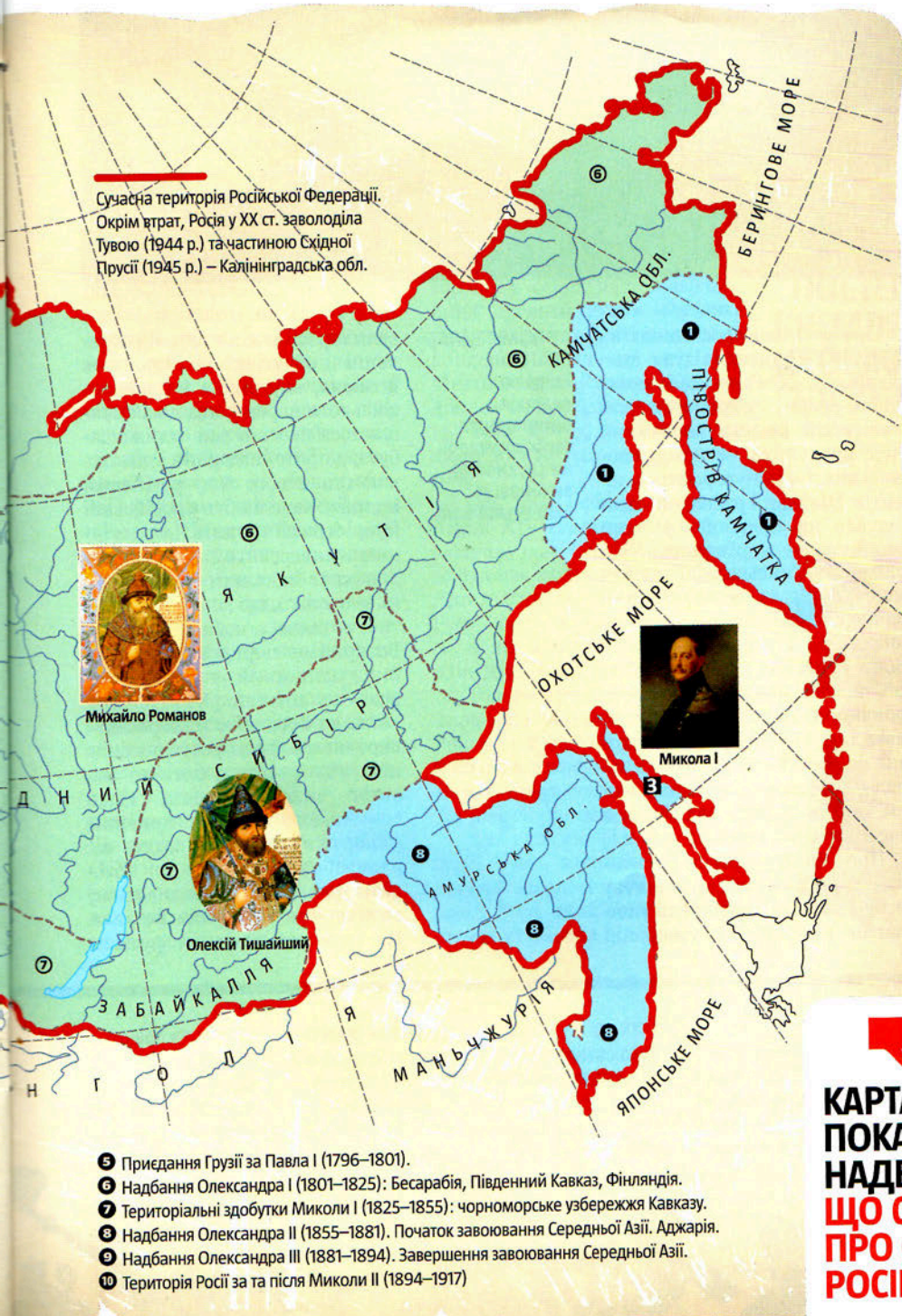
Автор:
Ігор Лосєв

Після розпаду СРСР, який росіяни переживають як величезну морально-психологічну травму, перед ними вкрай гостро постало питання національної самоідентифікації, тобто самоототожнення себе з певною державою, історією, геополітикою.

МІФИ РОСІЇ

Росіянам доводилося нести величезний тягар не лише чужих територій, а й чужої історії, про що писали поважні російські історики, такі як Александр Пресняков, Матвей Любавській, Михайл Покровській. Виводячи своє походження з українського Києва, росіяни засудили основи власної етнічної історії, що вкорінені в землях Володимиро-Суздальщини, Рязані й Твері. Сьогодні спостерігається цікаве прагнення політичної верхівки Російської Федерації переглянути історію Давньої Русі, відсунувши Київ на узбіччя, а пальму першості передати Новгороду і контролюваному ним давньому поселенню Старій Ладозі. Пікантність ситуації полягає в тому, що одну не свою історію міняють на іншу не свою, бо Давній Новгород разом із Псковом насправді мав свій самобутній етнос, не тотожний московському, власний, глибоко чужий Москві менталітет (як зазначив один російський дослідник, у

КАРТА ЗАВОЮВАНЬ РОСІЇ ПОКАЗУЄ: ЄВРОПЕЙСЬКІ НАДБАННЯ БУЛИ ПІЗНИМИ, ЩО СПРОСТОВУЄ МІФ ПРО СПІЛЬНУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКУ ІСТОРІЮ

новгородських літописах відчувається дух свободи), зовсім інші, європейські, геополітичні орієнтації: Новгород разом зі Стокгольмом, Копенгагеном, Гамбургом, Любеком входив до складу Ганзейського союзу.

А згодом у результаті кількох каральних походів московських володарів Івана III та Івана Грозного новгородці й псковичі були геть знищені або депортовані до Московії. Тому було доволі кумедно спостерігати російського президента Дмитрія Медведєва, який керував у Новгороді засіданням державних культурницьких структур і багато разів звертався до так званої новгородської спадщини й начебто новгородських витоків російської культури та державності, якій він нарахував 1150 років. Природно, що про Київ у контексті Давньої Русі не було жодної згадки. Це дуже нагадувало анекдотичну ситуацію в комуністичному Політбюро, де після смерті Леніна Сталін сказав Надєжді Крупській, мовляв, якщо вона неправильно поводитиметься, то ЦК знайде Іллічеві іншу вдову. Йдеться про прагнення створити систему нових чи оновлених історичних міфів, що мали б стати духовною основою нової російської великодержавності.

Тривалий час ця великодержавність легітимізувалася на сході Європи міфом про «слов'янство» росіян. Із цього міфу випливали претензії на особливу роль об'єднувача слов'янських народів з усіма правами і привілеями. Політичну сутність слов'янського міфу розкрив Федор Тютчев:

*И своды древние Софии
В возобновленной Византии
Вновь осенят Христов алтарь
Пади ж пред ним, о царь России,
И встань как всеславянский царь.*

ФОТО: ТАРАС ШИМЕРКО

Проте чимало російських істориків та етнографів дуже сумнівалися у слов'янському походженні росіян. Зокрема, Васілій Ключевській вважав російський етнос продуктом метисації слов'янських і фіно-угорських елементів. Ніколай Трубецкой наголошував на тому, що росіяни дуже суттєво відрізняються від решти слов'янських народів і лише російська мова є однозначно слов'янською, а академік Покровській стверджував, що в жилах сучасних росіян тече на 80% неслов'янська кров, тобто кров інородців. Академік висловився так: «Великоросія побудована на костях інородців», і навіряд чи останні дуже втішені тим, що в жилах великоросів тече 80% їхньої крові».

Про фіно-угорську «таємницю» російського етногенезу писав і знаний мислитель Константін Кавелін: «В утворенні

«У ЧОМУ СИЛА, БРАТ?»
Кремлю
вдалося
перетворити
своїх громадян
на слухняних
виконавців
імперської волі

великоросійської гілки, її розселенні й обрусінні фінів полягає інтимна, внутрішня історія російського народу, яка досі залишається якоюсь в тіні, майже забута, а проте саме в ній і лежить ключ до всього ходу російської історії». Кавелін був у російській історіографії явним ідеологічним «диверсантом», бо дозволяв собі заявляти таке: «Почнемо з того, що ми прожили не тисячу років, а набагато менше. Розкриймо перший наш літопис, написаний у будь-якому разі не пізніше XI століття. Укладач його знає малоросіян і перераховує різні розгалуження цієї гілки руського племені: називає північно-західні гілки того самого племені: кривичів (білорусів) і слов'ян, згадує ще радимичів і в'ятчів, які походять від ляхів; але навдивовижу великоросів він зовсім не знав. На схід від західних руських

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

1157 рік

Заснування Андрієм Боголюбським Володимиро-Суздальського князівства

XIII-XV ст.

Вплив Золотої Орди на формування державної системи. Кожен із князів, включаючи правління Івана Калити, їздив по ярлик (дозвіл на правління) до Орди. Система державного управління скалькована з ординської

1328 рік

Перенесення Іваном Калитою столиці Володимиро-Суздальського князівства до Москви

1478 рік

Завоювання Москвою (Іваном III) Великого Новгороду. Поява назви «Росія»

1533-1584 роки

Початок правління Івана IV Грозного (вінчання на царство - 1547-й). В історію ввійшов як цар, що уособлював деспотизм і тиранію російського самодержавства

1612-1613 роки

Внаслідок московсько-польської війни до влади прийшла династія Романових

племен, де тепер живуть великоруси, мешкають за літописом фінські племена, частково існуючі і зараз, частково вже зниклі. Де ж були тоді великоруси?»

І тут слід було б навести цікаві факти, що висвітлюють таку собі «матрицю» російського етногенезу. На прикладі слов'янізації фінських народів водь та іжора, що відбувалася за історичними мірками доволі пізно, а тому фіксувалася науковцями, можна зрозуміти, як у древності з фінських етносів мєря, мурома, мєщєра, чудь, вєсь, єрзя, мокша та інших формувалася російський народ. Ці факти викладені в академічному виданні «Народы европейской части СССР». Ось цікавий фрагмент: «Таким чином, чисельність воді, повільніше іжори протягом століття систематично скорочувалась. Ці групи були православними, що дозволяло їм укладати шлюби між собою і росіянами й сприяло обрусінню (вони вже давно самі вважали себе росіянами). З плином часу зближувалися і культури: як обряди, звичаї і фольклор, так і матеріальна культура. Це давало воді й іжорі справжню підставу говорити, що вони «росіяни, тільки мова інша». До речі, фінські мови не мають нічого спільного зі слов'янськими, бо належать до різних мовних навіть не груп, а сімей... Цей процес фахівці мали можливість спостерігати в динаміці, протягом двох століть: «Є дані, що в першій половині минулого століття (XIX. – Авт.) водь не знала російської мови... Ще на початку нашого століття (XX. – Авт.) в деяких водських селах російську мову розуміли вже всі, але поміж собою розмовляли тільки по-водськи».

А ось уже сучасна ситуація: «В колишніх (!!! – Авт.) водських селах є старі, що ще пам'ятають мову, але ані середнє покоління, ані тим більше молодь її не пам'ятають... І водь, і іжора вважають себе росіянами». Отже, практично в природних умовах фахівці спостерігали етногенез російського народу. А Василій Ключевській, сам, до речі, представник народу комі, спостерігав аналогічні процеси перетворення мордвинів на росіян. Кілька років тому в російській пресі опублікували матеріали про дослідження генотипу росіян. Виявилось, що генетично найближчими до них є зовсім не «брати-слов'яни», а саме мордва...

Російський професор Андрей Буровський у книжці «Отец городов русских: настоящая столица Древней Руси» наводить цікавий факт: «Є, втім, ще одна концепція – вчений із Плєса Микола Михайлович Травкін дійшов неввірогідного висновку: на його думку, у Великої Росії змінилося не населення, а культура».

Ось шар фінського поселення XIV століття... Ось його заступає шар Русі XV століття... Але немає жодних слідів переселення слов'ян! Тож виходить, Русь – це слов'янізовані фіни?

А що я можу зробити? Ось один шар, ось другий...»

Тож мав підстави Александр Блок виголошувати:

*Утопая в глубоком сугробе,
Я на утлье санки сажусь,
Не в богатом покоишья гробе
Ты, убогая финская Русь!*

Але слов'янофільські спекуляції і досі залишаються улюбленим ідеологічним репертуаром у Росії, який вона охоче постачає Україні та Білорусі.

НАЩАДКИ ЧИНГІЗА

Другий потужний міф, що сьогодні переживає певні косметичні видозміни (не Київ, а Новгород, не Київська Русь, а Давня і под.), пов'язаний із легендами про київську спадщину російської історії. Росію важко назвати наступницею Київської держави, адже Московія базувалася на зовсім інших засадах державності й ідеології, ніж Київська Русь.

Є багато наукових розвідок російських авторів – від вельми поважних, як Георгій Вернадський, до цілком екстравагантних, як Всеволод Іванов, який написав у Харбіні скандально відому працю «Мы. Культурно-исторические основы русской государственности», де детально

СПОСТЕРІГАЄТЬСЯ ПРАГНЕННЯ КРЕМЛЯ ПЕРЕГЛЯНУТИ ІСТОРІЮ ДАВНЬОЇ РУСІ, ВІДСУНУВШИ КИЇВ НА УЗБІЧЧЯ

просліджуються глибинні впливи на російську державність, культуру і менталітет азійських форм організації буття. Чимало російських дослідників писали про монгольське підґрунтя формування імперських державницьких ідеалів Росії.

Ідеал сильної, жорстокої, гранично централізованої держави-імперії був тим спадком, який Росія отримала від нащадків Чингіза. Упродовж століть їздили російські князі до столиці Джучиева улусу – Сарая, щоб отримати ярлик на князювання. Саме тоді політичні традиції та звичаї найпотужнішої свого часу імперії стали зразком для наслідування майбутніми будівничими Російської імперії. Росій-

1654 рік

До зони впливу московських царів уперше потрапила частина Лівобережної України – Гетьманщина, що зберігала ознаки автономного державного утворення

з 1709 року

Після невдачі у виступі Івана Мазепи Росія встановила цілковитий контроль над Гетьманщиною

1712 рік

Перенесення столиці до Санкт-Петербурга

1721 рік

Перемога Петра I у Північній війні. Перетворення держави на Російську імперію, яка у зовнішній та внутрішній політиці залишилася спадкоємцем Московської держави Івана Грозного

1762–1796 роки

Правління Катерини II. Приєднання до Росії Криму та Грузії. Ліквідація Гетьманщини. Внаслідок поділів Польщі Росії вдається включити до свого складу більшість земель Правобережної України

1917 рік

Падіння монархії, прихід до влади більшовиків

ські землі були частиною імперсько-ординського організму: від соціальних норм до організації економіки. Про інтегрованість російської економіки у монгольську свідчить російська фінансова термінологія, значною мірою монгольсько-тюркського походження: деньги, казна, казначей, таможня, пай, алтин і под.

Російська аристократія активно засвоювала ординські звичаї: великі князі, як-от московський Василій II, не тільки в державному вжитку, а й у побуті залюбки користувалися татарською мовою (тоді вона була в цьому середовищі такою модною, як згодом стане французька), чимало аристократів повернулися до ісламу. На перших монетах, що карбувалися в Москві, Нижньому Новгороді та інших російських містах, є написи татарською. В мистецтві з'явилися сталі східні мотиви: у танцях – відсутність жіночо-чоловічих пар, характерний жіночий танок із нерухомою головою і непомітними рухами ніг («леб'ядушка поплила»), п'яти-тонова гама російських народних пісень, так звана індокитайська, якої немає в жодного слов'янського народу. Про цю гаму писав російський професор і князь Ніколай Трубецькой: «Значна частина великоросійських народних пісень, зокрема обрядових і весільних, складена в так званій п'ятитоновій, або індокитайській, гамі...

Ця гама існує, причому як єдина у тюркських племен басейну Волги і Ками, далі в башкирів, у сибірських татар, у тюрків російського і китайського Туркестану, в усіх монголів... Таким чином, у цьому випадку маємо безперервну лінію, що йде

зі Сходу. На великоросах ця лінія уривається. У малоросів п'яти-тонова гама трапляється вкрай рідко... в інших слов'ян помічені одиничні випадки її використання». Росіяни охоче сприймають тюркську моду: сарафани, кокошники, азіатські капелюхи.

ІСТОРІЯ НА ПРИВ'ЯЗИ

Ці впливи тюркського світу простежувалися скрізь, в усіх сферах російського життя, зокрема й після політичної емансипації від Орди. За багато років після розпаду Орди суто ординські звичаї російської політичної еліти фіксують іноземні спостерігачі в Москві Джайлс Флетчер, Сигізмунд Герберштейн, Павло Алепський. Відлуння цього відчував навіть у XIX столітті маркіз де Кюстін. Татаро-монгольські, ординські впливи мали для Росії державотворчий характер, що позначилося на особливостях російської державності, в якій дуже важко, якщо взагалі можливо, простежити якусь наступність із Київською державою насамперед у сфері правових інституцій, які й визначають передусім наступність у державному розвитку. «Правда Ярославичів» мала продовження тільки в Русько-Литовській державі, де ми й знаходимо традиційні київські державно-правові інститути. Шукати їх у Московській державі – марна справа.

Про цю цивілізаційну прірву між Київською Руссю і Московією чимало написали й самі російські дослідники. Зокрема, Георгій Вернадський: «Самі основні московського суспільства були відмінні від того, що було в київську добу... Нове царство,

утворене в складних процесах емансипації (від татар), базувалося на засадах, чужих Київській Русі. Про це писав й історик російського права професор Владімирській-Буданов: «Русь часів Олега й Ігоря зовсім не подібна до Русі Івана III». Про різні азіатські риси в історичному розвитку Росії згадували Георгій Плеханов, історик І. Бунаков. А відомий борець проти української культури Пьотр Струве висловився так: «Головним чинником утворення великоросійської нації були Московська держава і монгольско-татарські впливи».

Та у супереч величезним масивам інформації, в сучасній російській історіографії, розрахованій на широкий загал, нічого викладеного тут немає. Адаже в російській традиції правдива іс-

ІДЕАЛ СИЛЬНОЇ, ЖОРСТОКОЇ ДЕРЖАВИ-ІМПЕРІЇ БУВ ТИМ СПАДКОМ, ЯКИЙ РОСІЯ ОТРИМАЛА ВІД ЧИНГІЗА

торія існувала лише для вузького кола втаємничених. Маси до неї не допускалися й досі не допускаються.

Однак втрата європейських територій, перш за все України, ставить офіційну російську історіографію перед необхідністю певної корекції століттями створених міфів, а російську державу – пошуку нового, модифікованого імперського шляху. ■

Про можливі нові пріоритети політики Росії, які відповідали б її інтересам та природі російської державності, читайте у наступному номері.

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

1918–1922 роки

Завоювання нових національних держав. Відновлення імперії у вигляді СРСР

1922–1953 роки

Роки правління Сталіна. За рахунок внутрішнього терору та нещадної експлуатації людських ресурсів Росія претендувала на світове панування. Безпосередній контроль над Східною Європою внаслідок Другої світової війни

1991 рік

Розпад СРСР. Москва втратила значні території в Європі та Азії

1991–1998 роки

Ельцинська епоха. Невдала спроба побудувати демократію західного зразка в Росії

з 1999 року

Прихід до влади Владіміра Путіна. Повернення до традиційної авторитарної російської державної моделі. Проведення імперської політики. Нарощування впливу в Європі та світі. Спроба контролю над Україною

Київ, пр-т Науки, 42/1, корп. 10. Тел./факс: (044) 585-97-27

Коронація слова

Шоколад «КОРОНА» та телеканал «ІНТЕР» оголошують Всеукраїнський конкурс «КОРОНАЦІЯ СЛОВА — 2010»!

120 000 грн.

преміальний фонд конкурсу

- На конкурс приймаємо написані українською мовою: романи, пісенну лірику про кохання, кіносценарії та п'єси, які раніше не друкувалися, не виконувалися, не фільмувалися, та права на які не передані іншим (юридичним або фізичним) особам і не будуть передаватися до оголошення результатів конкурсу на церемонії нагородження у червні 2010 р.
- Твори надсилайте надрукованими на папері формату А4. Позначте на титульній сторінці тільки свій псевдонім, назву твору та номінацію. Вкладіть твір у папку разом з підписаним тим самим псевдонімом окремим заклеєним конвертом, в якому має бути: справжнє прізвище, ім'я, домашня адреса, контактний телефон, електронна адреса (якщо є) та заява в довільній формі про участь у конкурсі. Папку з твором вкладіть у конверт та надішліть поштою з «повідомленням про вручення поштового повідомлення».
- В номінації «пісенна лірика» приймаємо не більше 10 поетичних творів від одного автора. Твір не повинен бути більше ніж 32 рядки (або 8 строф).
- Анонімність авторів зберігається до церемонії

- нагородження переможців, яких визначає авторитетне журі.
- Твори не рецензуються і не повертаються (залишайте у себе копію), листування з авторами не здійснюється.
- Усі автори, твори яких відзначені на конкурсі, зобов'язуються використовувати логотип «Коронація слова» при будь-якому оприлюдненні твору. Тобто: розміщувати знак на титульній сторінці, в афіші, титрах фільму, оголошувати про відзначення на конкурсі перед публічним виконанням твору, передачею в ефірі тощо.
- Конкурс розглядає всі подані твори, як такі, що захищені авторським правом. Реєстрація (або передача) авторських прав на твори є повноваженнями авторів творів та здійснюється авторами незалежно від конкурсу.
- Конкурс пропонуватиме твори видавництвам, музичним продюсерам, кінопродюсерам, кіностудіям, театрам, з якими переможці особисто домовлятимуться про умови. Конкурс не спонсорує подальшу долю твору.
- Автор має право брати участь у конкурсі повторно до отримання першої премії у номінації.

Оргкомітет конкурсу

Номінація «РОМАНИ»:
 I премія — 20 000 грн,
 II премія — 10 000 грн,
 III премія — 5 000 грн,
 + 7 премій по 1 000 грн.

Номінація «П'ЄСИ»:
 I премія — 10 000 грн,
 II премія — 5 000 грн,
 III премія — 3 000 грн,
 + 5 премій по 1 000 грн.

Номінація «КІНОСЦЕНАРІЇ»:
 I премія — 15 000 грн,
 II премія — 7 000 грн,
 III премія — 3 000 грн,
 + 5 премій по 1 000 грн.

Номінація «ПІСЕННА ЛІРИКА ПРО КОХАННЯ»:
 I премія — 8 000 грн,
 II премія — 4 000 грн,
 III премія — 3 000 грн,
 + 5 премій по 1 000 грн.

Спеціальні відзнаки:

- + За кращий романтичний твір
- + За кращий історично-патріотичний твір
- + За кращий гумористичний твір
- + За кращий дитячий твір

Лауреати та дипломанти конкурсу несуть відповідальність за сплату податків.

Докладніше про конкурс:
www.korona.ua
www.inter.ua

Довідки за телефоном:
 8 (067) 252 50 20

Твори надсилаються до 1 лютого 2010 року на адресу: Конкурс «Коронація слова», абонентська скринька № 25, м. Київ-25, 01025

Битва карикатури з вигадкою

Як насправді виглядали й поводитися персонажі відомої батальної картини

Автор: Олексій Сокирко

Картина видатного майстра українського батального живопису Миколи Самокиша (1860–1944) «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» є однією з найяскравіших у «козацькій» серії художника і завдяки тиражуванню шкільними підручниками найупізнаванішою пересічним глядачем.

Вочевидь, митця надихнув яскравий переказ, вміщений у літописі Величка, про бій ле-

гендарного черкаського полковника Максима Кривоноса (бл. 1600–1648) з військами руського воєводи князя Яреми Вишневецького (1612–1651) під Махнівкою на початку липня 1648 року, в якому звитяжному козакові мало не вдалося скинути з коня й вбити пихатого магната. Цей сюжет став центральним у картині, де в символічному двобій зійшлися вбрані у чужоземні строї «темні сили» польських «карателів» і «світлі сили» босоногих та розхристаних ватаг селян-повстанців. Роз-

МІСТИФІКАЦІЯ. Насправді бій під Махнівкою був лише короткою сутичкою між магнатськими та козацькими загонами. До того ж сам Ярема не був присутній на бойовищі

становка смислових акцентів тут вийшла цілком у дусі того часу: полотно написано знакового 1934 року, саме коли сталінський режим дозволив історикам і митцям звеличувати повчальні приклади класової боротьби.

Насправді бій під Махнівкою, що на Вінниччині, був лише короткою сутичкою між магнатськими та козацькими загонами, після якого останні відступили з-під міста. До того ж сам Ярема не був присутній на бойовищі, а якби й був, то виглядав би геть інакше, ніж його зобразив Самокиш (як відомо з прижиттєвих портретів, князь певний час мав довге волосся, а потім чуб; західноєвропейський обладунок, у якому магнати лише позували портретистам, у бою заміняв більш зручний панцир — так звана карацена). Достеменно невідомо, як виглядав і його супротивник Кривонос. За іронією долі художник надав йому рис, користуючись не портретним зображенням, а карикатурою з німецького памфлету XVII століття. Не все так просто і з «класовим походженням» народного героя. Деякі історики вважають, що амбітний і свавільний сподвижник Богдана Хмельницького (якого гетьман, між іншим, певний час навіть тримав під арештом) міг походити з православної шляхти Підляшшя.

Утім, найбільшою міфологізацією виявилось протиставлення «свого/українського» Кривоноса «чужому/польському» Вишневецькому. Насправді ж князь Ярема не просто походив із давнього руського роду, а був лідером тієї частини української шляхти, котра сприйняла Хмельниччину як замах на віковичний суспільний лад, якому служили їхні предки. Те, що козацтво і шляхта по-різному бачили свою Русь-Україну, насправді перетворило перші роки Хмельниччини не на визвольну війну, а на справжнісіньку громадянську, коли «русь» із надвірних військ князя безжално вирізала «русь» у козацьких свитках і селянських жупанах. Демонізація історичних постатей у мистецтві — річ звичайна. Втім, досить часто вона є зручним порятунком від «неполіткоректної» історичної правди, що не зносить поділу на «правильних» тарасів бульб і решту «неправильних». ■

Одяг зі звірини

У Тисмениці з песця, норки, рисі та лисиці вже 300 років виробляють престижний одяг. Кушнірством займається майже все населення містечка

Автор:
Тетяна
Орбець

Фото:
Макс Левін

УXVIII столітті це невелике місто на Прикарпатті було навіть більш знаним, ніж Івано-Франківськ. На листівках із пейзажами нинішнього обласного центру, тоді окруженого містом Австро-Угорщини, зазначалося: «Станіславів – той, що коло Тисмениці». Така слава йшла повсюди завдяки графу Потоцькому, вірменам, але насамперед баранам із гуцульських полонин.

ТРИ ВІКИ КУШНІРСТВА

Головна вулиця містечка по обидва боки рясніє магазинами

хутра. Купують, певна річ, здебільшого приїжджі. «М'яке золото – наше все, – стверджує тисменицький міський голова Петро Сендецький. – Основна стаття доходів міського бюджету – хутряна промисловість».

На 10 тис. тисменчан припадає майже 200 офіційно зареєстрованих кушнірів-приватників. Це не враховуючи доморощених умільців-кустарників, а також тих, хто працює за наймом на тутешніх трьох чималих хутрянних фабриках.

Кушнірством, тобто вичинкою шкір і пошиттям з них

одягу, тут займаються вже понад 300 років. Ще в середині XVII століття запрошені представником роду галицьких магнатів Андрієм Потоцьким вірмени навчили місцевих майстрів тонкощів роботи з вибагливою пухнастою матерією. Відтоді історія цього прикарпатського містечка, як люблять казати тисменчани, пишеться на хутрі.

З БЛАГОСЛОВЕННЯ ПЕРШОЇ ЛЕДІ

Місцеві одне з найбільших у колишньому СРСР хутрове під-

ПРОЦЕС ПІШОВ.
Робітниця фабрики хутрової моди розчісує шкурки

МОРЕ ПРОПОЗИЦІЙ.
Продавець однієї з численних хутрових крамничок на головній вулиці Тисмениці

МАТІР-ГЕРОЇНЯ.
Чорнобурку Юлю назвали на честь Тимошенко. Лисиця вже вшосте готується дати потомство

приємство «Тисмениця» називають не інакше як «БМ», маючи на увазі розміри фабрики та її колишні виробничі потужності, мовляв, сумірні з дистанціями і пропускною спроможністю трансибірської магістралі.

«Були часи потужності! Площа підприємства – 16 га, робочих місць – 3500, спеціально прокладений 35-кілометровий трубопровід постачав воду з Дністра... Обсяги виробництва вимірювалися мільйонами шкурки! Нині хіба що територія лишилася. Але й там все розпо-

дано, приватизовано: будівельні фірми, гуртівні, спецодяг шитють... На фабриці якщо сотня майстрів лишилася, то й те добре», – мер без прикрас змальовує стан підприємства. Тепер

найбільша хутромануфактура у Тисмениці інша – «Тикаферлюкс», що позиціонується як «фабрика хутрової моди». Стоїмо біля її входу. Тут сувора охорона, відеоспостереження.

«Нам пощастило, що інвесторів в 1989-му пустили саме до Тисмениці, – розповідає **Тижню** директор компанії Володимир Іванишин. – У профільному Міністерстві легкої промисловості СРСР розглядали як варіанти Казань, Харків, Ленінград. Подійкують, що остаточний варіант директиви з'явився з подачі дружини»

НА ЕМБЛЕМІ МОРДА БАРАНА ІЗ ЗАКРУЧЕНИМИ РОГАМИ ТА НАДПИС «ЗРОБЛЕНО В УКРАЇНІ». БАРАН ДЛЯ КУШНІРСТВА, ЯК ФАКЕЛ ДЛЯ ОЛІМПІАДИ

генсека Раїси Горбачової – визнаної модниці».

За асортиментом та ціною політикою «Тикаферлюкс» орієнтується, за словами пана Володимира, на «вершки суспільства». Тому співпрацює з відомими українськими та закордонними модельєрами. Так, цьогорічну колекцію створили Роксолана Богуцька та Олександр Гапчук.

«На рік виготовляємо до 2,5 тис. виробів. Продукція найрізноманітніша: з норки, чорнобурки, рисі, шиншили, песця, соболя. Сировина коштовна: наприклад, вартість шкурки соболя – орієнтовно \$500. Тому й ціни на продукцію відповідні, – пояснює Дмитро Савтирук, завідувач виробництва на «Тикаферлюксі». – На нашій фабриці 125 працівників. Стабільна робота, постійні гроші. Попит буде, як на мене, завжди. Вас, жінок, у любові до хутра ніщо не зупинить».

«Ви доторкніться, спробуйте! Відчуваєте: вона, як шовк, – колорист-технолог Любов Ференчук простягає вже вичинену шкурку шиншили. – Гарний ворс – той, що м'який і жирний. На середньої довжини шубу йде до 35 шкурок. У Китаї зазвичай роблять із 15. Не дивно, що витвір китайців розлазиться під дощем чи снігом».

А ще, на її думку, важливе походження шкурки. Сировина з північних країн із суворими

ЖЕРТВА МОДИ. Ця східноєвропейська норка буде прислана наприкінці осені. Орієнтовна вартість її шкурки – 50–70 грн

зимами пишна, густа. Наш теплий клімат не дозволяє розводити звірів із такою якістю хутра. Тому шуби з українських норок удвічі, а то й утричі дешевші.

ВИМПЕЛ ДИНАСТІЇ

«Мій дід був цехмейстром. Тато стояв біля витоків фабрики. Сам я пройшов шлях від простого робітника до газди. Ось є тепер своє підприємство», – хвалиться династичний кушнір Богдан Стефанків, який у свої 60 із гаком має 45-річний досвід у хутровій промисловості. Його приватна фірма «Богдан і Валентина» заснована 1997 року. Тисме-

ницький підприємець запрошує на своє обійстя, яке слугує також міні-фабрикою: «Бачите, на хаті два номери. Адреса будинку – вул. Сірка, 77. Фірма зареєстрована ніби поруч – на Сірка, 77а. Та все ж це одна парцеляція (господарство. – Ред.)». У бізнесі задіяна вся сім'я Стефанкових: дружина, син, двоє доньок із чоловіками.

«Нині на мене працюють наймані люди. Починали з дружиною Валею удвох, – каже пан Богдан. – Спеціалізуємося, певна річ, на жіночій продукції. Асортимент широкий: нутрія, лисиця, норка, песець, чорнобурка».

На подвір'ї у Стефанківа стоять титанові чани, цистерни, біля водозливів – баки для дощівки. «Бо води багато треба. Відмока (процес відмочування шкур у сольовому розчині. – Ред.) сотні літрів забирає», – пояснює кушнір. При вході до прибудови-цеху, де вичиняють шкури, висять радянські плакати з цивільної оборони, пожежний щит і вимпел «Победителю во Всеоюзном социалистическом соревновании – 1988 год». Стефанків каже, що отримав його, коли ще працював на фабриці. Тепер передає вимпел разом із грошовою премією вже своїм передовикам капіталістичного виробництва.

«Ось мій зять Руслан», – показує на працівника, який

ВІЧНЕ ХУТРО. Воскові фігури музею «Історії міста Тисмениці» застигли над справою дідів-прадідів

обробляє розтягнену шкірку внутрі. Вона настоювалася у маринаді, віджималася у центрифугі, дубилася. Потім пройшла «косметичні» процедури: фарбування, сушіння, стрижку. Тоді, м'яка, гладенька, пружна, вона потрапить на стіл до закрійників. Тут її поріжуть на смужки, потім рівномірно зшиють, тоді вигріють на сонці... Лише після цього за справу візьмуться швачки.

«На пошитті у мене працюють чотири жіночки. Зарплату отримують щотижня. Її розмір залежить від замовлень, рівня продажу. То так здається, що хутровики шикують. Закупи хімікати, шкірки, воду й світло оплати, людям гроші дай! А ще послуги асенізаторської машини, яка, буває, двічі на день забирає відходи, – ділиться найбільшим кушнір. – Й при цьому моя дружина шуби не має – ходить узимку в дублянці».

Пан Богдан каже, що сезон вважається вдалим, якщо вдається збути до 200 великих виробів: шуб, півпальт, пальт, курток.

«Ми ціни не загинаємо, просимо по-божому. Відіграють роль фасон, якість хутра, сезон чи не сезон», – каже Стефанків, пестячи долонею темно-коричневе норкове пальто на вішаку в кімнаті-складі. Він з гордістю показує на підкладі ярличок із логотипом його хутрофірми – морда барана із закрученими рогами

ШТУЧНІ ГОЛОВИ. Майстриня фіксує форми норкових беретів

та надпис «Зроблено в Україні». «Емблему я сам придумав. Баран для кушнірства, як факел для Олімпійських ігор», – зі знанням справи стверджує пан Богдан. І ностальгійно пригадує, як малим допомагав діду обробляти шкіри: «Колись у житньому хлібі вичиняли. Та й баранців ганяли з наших полонин – сировину не завозили бозна-звідки. А нині закупаємо у молдаван або в Херсоні. Щоправда, щось трохи і тут, поруч, відроджується. Є звіроферма в селі Павлівка».

ЮЛЯ ЗІ ЗВІРОФЕРМИ

«Хто хоче працювати, шукає шляхи, хто не хоче – видумує причини», – плакат із таким девізом висить у кабінеті Павла Кухнія, директора підприємства «Агроголд». Тут розводять і вирощують норку та чорнобуру лисицю для потреб тисемницьких хутрофірм і приватників. Головний зоотехнік звіроферми Галина Тичинська розповідає, що все починалося з ентузіазму. Перші 2 тис. звірів закупили й завезли зі Львівщини.

НА СЕРЕДНЬОЇ ДОВЖИНИ ШУБУ ЙДЕ ДО 35 ШКУРОК. У КИТАЇ ЗАЗВИЧАЙ РОБЛЯТЬ ІЗ 15. НЕ ДИВНО, ЩО ВИТВІР КИТАЙЦІВ РОЗЛАЗИТЬСЯ ПІД ДОЩЕМ ЧИ СНІГОМ

«А зараз ми вийшли на рівень потужності радянського періоду. Маємо понад 10 тис. поголів'я. Норка темно-коричнева, сріблясто-голуба, скандинавська чорна, перл, сапфір, лисиця біла, червона, чорнобура, – розповідає Тичинська. – Ми тут живемо, як сім'я. Звірі звикають до тих, хто їх доглядає. Часто так буває, що хтось зі звіроводів у відпустці, то наші лисиці їсти відмовляються... Коли весна холодна, щенят за пазухами відігриваємо».

Пані Галя підходить до однієї з кліток з чорнобурками, відчиняє дверцята і кличе: «Юлю, прокидайся!» Жінка бере на руки лисицю і знайомить: «Це наша зірка Юля. Вона, самі бачите, дуже розумна, людей не боїться, навпаки».

Юля дивиться прямо в об'єктив фотокамери, вигинається. Пані Галя розповідає: «Назвали її на честь Тимошенко, бо чимось нагадує нашу прем'єрку. Юля – мама зі стажем. Їй п'ять років. Щоразу по три-чотири щенята народжує. Передовиця!»

Тижню вдається погладити улюбленицю звіроводів. Вона мружить очі й, мабуть, знає, що їй наприкінці листопада приспання дитиліном (ветеринарний препарат. – Ред.) не загрожує. А ось іншим тваринам... Що ж, краса потребує жертв. ■

Автор:
Олена Чекан
Фото:
Андрій Ломакін

Йому личить його прізвище – спадщина сіверських дідів-прадідів. Непосидючий, із розкішною сивою гривною, пан Анатолій підкорює відвертістю, недекларованою внутрішньою свободою. І водночас відстороненістю, зосередженістю на чомусь дуже особистому, куди, здається, ніколи й нікого не допустить. Говорить тихо, з паузами, і тільки молоді очі виказують шалений темперамент.

У ПІЖМУРКИ З ДОЛЕЮ

Роботи Анатолія Гайдамаки ніколи не залишалися непоміченими. Його особистість дратує і захоплює, а в мистецькій спільноті монументалісту відверто заздять. «Наш Церетелі» та «любий друг Ющенко» – це найтолерантніші закиди, які можна почути. Та варто лише поглянути на перелік його робіт, а ліпше побачити їх на власні очі – й усе стає зрозуміло. Свою виставку в Національному музеї Тараса Шевченка він назвав цитатою з Василя Симоненка: «На цвинтарі розстріляних ілюзій уже немає місця для могил».

«Ось зібрав усе докупи і зрозумів, як мало встиг. Те, що бачите в проектах, вважаю, ще не зроблене, – каже Гайдамака **Тижню**. – Запитаєте, чому дав таку назву експозиції? Бо ці слова – підсумок моєї творчої діяльності. А хочете – 18 років незалежності. Можновладцям байдуже все, окрім власних інтересів. У мене двоє онуків, як їм тут жити?»

Двері не зачиняються ні на хвилину: люди, квіти, подарунки... А він про наболіле: «Роками збиралися увічнити нашу національну трагедію – Голодомор. А на будівництво нам дали лише чотири місяці! Не встигали: перед відкриттям мусили полотном загуляти недоробки. Й донині будівельники доробляють. А стосовно теревенів, що гроші покрали, то на кожному українському об'єкті ділки відмивають гроші. Традиція така. До речі, схоже неподобство коїться зараз і з

Монументальна гайдамаччина

Народний художник України Анатолій Гайдамака, попри «ювілейну депресію», не втрачає надії на реалізацію нових проектів

«Мистецьким Арсеналом». В Україні немає жодної виставкової зали, що відповідає б міжнародним стандартам – площа, охорона, клімат-контроль – і могла б прийняти й розмістити повноцінну експозицію, як це робить, наприклад, Британський музей».

«БРОДЯЧИЙ ХУДОЖНИК». Здійснилася мамина засторога: пан Анатолій малює по всьому світові

Коли чуєш, із якими труднощами митцю вдається пробивати-втілювати свої ідеї, дружба з президентом Віктором Ющенком починає скидатися на міф. «Коли Віктор Андрійович був головою Нацбанку, мені вдалося зробити навіть більше, ніж тепер, коли він президент. Напри-

клад, комплекс «Батьківщина Тараса Шевченка» в Кирилівці й Моринцях. Він розуміється на українській культурі, та його любов спонтанна, а державної політики немає», – бідкається Гайдамака.

Згадка ж про Зураба Церетелі викликає в художника сар-

ПРО МИТЦЯ

АНАТОЛІЙ ГАЙДАМАКА

Народився **1939 року** в селі Волосківці Чернігівської області. Народний художник України, лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка, заслужений діяч мистецтв України. Закінчив Московський художній інститут імені С.Г. Строганова. Персональні виставки картин у Болгарії, Нідерландах, Кувейті, Македонії, Італії, Німеччині, ОАЕ, Росії, Сербії, Франції, Югославії, Японії, Україні.

кастичний сміх. «Церетелі працює на російську національну ідею, за це має всі умови для життя й творчості, гонорари, нагороди, пошану від влади. А «український Церетелі»? Ні квартири, ні машини, – каже пан Анатолій. – Є на Андріївському узвозі майстерня площею 180 м², та оренду на неї треба щороку поновлювати й ціна така, що не знаю, де брати гроші».

Хай там що каже художник, а майстерня в нього знаменита. Там хлібосольний господар приймав і П'єра Рішара, і Юрія Башмета, і Бориса Гребенічкова, і Андрея Макаревіча, й мало не весь зарубіжний дипкорпус, акредитований в Україні. Ну й, звісно, декого з перших осіб держави.

ВІД МАНГИШЛАКУ ДО МАКЕДОНІЇ

Щоб якось розрадити ювіляра, згадую, як у Казахстані разом зі знімальною групою ночувала в Музеї Тараса Шевченка, художнє рішення якого розробив Анатолій Васильович. Розповідаю, в якому чудовому стані експозиція. «Тому що музей цілковито фінансує Казахська держава! – спалахує Гайдамака. – Україна ні копійки не дає, навіть на гранти для науковців, які там працюють!» І трохи заспокоївшись: «Віз, плаhti, рушники ми привезли з України. А ось триніги, казани, гасові лампи, посуд шевченківських часів купили в людей... Там є старовинне село Баутіно, мешканці знали, коли ми приїдемо, й просто на дорогу перед хатами виставляли речі. А то пропонують: в літній кухні стоїть частина старого серванту... Прийшов, дивлюся, напис: «Подарено на свадьбу. 1772 год». Тобто ще до Шевченка!»

Гайдамака пригадує й дипломатичний курйоз: «На відкриття музею мав приїхати Леонід Кучма – саме був тоді у Казахстані. Казахи готувалися, поставили юрти, приготували святкову їжу. Українська діаспора концерт привезла. Чекають, а Кучми немає. Тож мусив тодішній посол Росії в Казахстані Александр Смірнов відкривати. Я тоді ще пожартував: от Шевченку везе, знову Росія тисне! А посол, людина ввічлива, сказав, що не може на першій сторінці підписуватися, бо

вона для президентів. Залишив автограф на другій».

Торік у маленькому македонському містечку Радовіс я побувала в нещодавно відкритому храмі Святої Трійці. Церква полонить фресками, а їх майже 2000 м², флорентійською мозаїкою, що вкриває не тільки стіни, а й підлогу, вигадливими вітражами, іконостасом. Недарма митрополит Македонії владика Стефан назвав її символом православ'я XXI століття на Балканах. Збудували храм македонські майстри, а оздоблення – справа рук українських художників на чолі з Гайдамакою. «Це було щастя нічим не затьмареної праці», – згадує роботу над церквою пан Анатолій.

Та більшість творів Гайдамаки все ж нагадують поминальну молитву. Ось і в Алушті коштом одного з російських банків звів за власним проектом храм-маяк Миколи Мирлікійського пам'яті загиблих на водах та Музей морських катастроф. Запитую, чому його приваблює саме трагічній сегмент нашої історії.

«Мені важливо відкрити забуті сторінки, прочитати їх для себе і для всіх, вшанувати, тоді вже й крапку можна поставити, – відповідає. – Оптимістичних об'єктів у мене вдосталь, тільки... Знаєте, я не був ні піонером, ні комсомольцем. У партію мене тягнули – зміг викрутитися, бо не любив комуністів. Але нинішня демократична влада... Ось дивіться, на Хортиці збудували ми церкву біля 700-літнього дуба, стоїть там біля неї бронзовий кінь, сокіл сидить на кобзі... Раптом дізнаємося, що бандити, яких «кришує» місцевий депутат, поламали замки і вкрали іконостас. Поки воювали-судилися, землю, виділену під цей комплекс козацької слави, комусь віддали, а дуб за роки незалежності всох – лише одна гілочка лишилася... А що робиться в Крутах! Це ж пам'ятник героїчному київському студентству – ота колона червона університетська. Думав, що там відбуватимуться урочисті вручення дипломів, посвячення в студенти, що Київський університет імені Тараса Шевченка візьметься за впорядкування території, а з'ясувалося, що все це їм не потрібно... Де ж того оптимізму набиратися?»

МАЛИЙ МОНУМЕНТАЛІСТ

А ось де: митець охоче розповідає про дитинство, радіє, коли вдається пригадати давно забуті відчуття й пригоди. Хоча перше, що зберегла пам'ять трирічної дитини, – повітряний бій над селом і палаючу рідну хату. А ще те, як ревіла корова, як верещала свиня: їх гнали в поле, щоб не згоріли. Батько

прийшов із війни інвалідом, тільки тоді й спромоглися відбудувати хату, а доти ночували по сусідах.

Про діда по мамі розмова окрема. Був майстровитим – золоті руки. В ніч перед розкуркуленням зміг утекти й лихі роки пропрацював на Дніпрогесі. Жив на Хортиці неподалік того самого вікового дуба, який зго-

ДУМИ ПРО АРСЕНАЛ.
«На кожному українському об'єкті ділки відмивають гроші. Традиція така»

дом намагався увічнити Анатолій Гайдамака.

«У дитинстві все набуває етичного забарвлення. Зима, літо, весна, ставки... Ми ж не знали, що десь там у Парижі є цивілізація, є Нью-Йорк... Здавалося, що світ починається й закінчується в нашому селі», – згадує Гайдамака. Та все ж невеличкий шматочок цивілізації у

Волосківці таки був: фарби й посібники з малювання, що залишилися від дядька Миколи. Той на подив усього села мріяв стати художником. Та не судилося – загинув на фронті.

«Пам'ятаю той запах фарби. Такий несільський, ні на що не схожий, якийсь потойбічний запах, – згадує Гайдамака. – Ні книжок із мистецтва, ні репродукцій у нас, звісно, не було, тільки картини на фанерках, які дядько малював: «Несе Галя воду», пейзажики... Мати дуже хотіла, щоб я став лікарем, казала, що їм несуть подарунки, гроші... А тут почали ходити селами бродячі художники – малювали ретушовані портрети. Збільшували з фотокарток для документів, примальовували міські костюми, краватки, зачіски. Інколи й людину домальовували: приміром, чоловік загинув на фронті, а жінка хотіла б мати парний подружній портрет... Ці художники були обірвані, голодні. Грошей їм не платили, лише поїсти й переночувати. Мама дуже плакала, казала: «І ти таким будеш!»

Допоміг художник-аматор Павло, який малював у клубі афіші. Вмовляв Толіну матір, вчив хлопця потроху, давав листівки, щоб той їх перемальовував. «Моя гігантоманія саме тоді й почалася, – сміється Анатолій Васильович, – з малесенької кольорової репродукції «Три богатирі» Васнецова. Вона мені так сподобалася, що я її скопіював на такому величезному полотні,

яке і в хату не влазило. Картина й зараз на горіщі лежить. Треба її забрати до Києва».

ТІ, ХТО ХОТІВ У ВИРІЙ

Вчитися Гайдамака пішов до художнього училища у Ворошиловграді, нині Луганськ, потім перевівся до Харкова. Щодо інституту він знав: тільки Москва і тільки монументальний факультет. «Коли закінчував, а це був 1967 рік, приїхало керівництво з Волгограда, там саме увічнювали Сталінградську битву. Набирали команду живописців, скульпторів, архітекторів, монументалістів, давали квартиру, майстерню, гарантували замовлення, та я відмовився. У мене тоді й думки не було, щоб працювати десь поза Україною. Прибув до Києва, наймав квартиру з клопами, а прописаний був у гуртожитку Київ-проекту – мене туди взяли архітектором», – пригадує художник.

Наостанок, як годиться, запитує про найзаповітніше. «Не дає мені спокою одна тема. Є біля Чернівців село Біла Криниця. Там 1 квітня 1941 року загинули тисячі людей... І досі невідомо, чому НКВС зробив ту провокацію: оголосили, що відкривають кордон із Румунією. І всі, хто не хоче жити в СРСР, можуть собі йти. Люди повірили, а їх – кулеметами... Коли відкрилися архіви, на тому полі почали стихійно ставити хрести. Мій проект – збитий журавлиний клин, що не долетів до вирію», – задумливо каже Гайдамака. ■

ОСНОВНІ ОБ'ЄКТИ

1974, 2000 рр. – Музей книги у Києво-Печерській лаврі
1979 р. – Музей М. Островського (Шепетівка, Хмельницька обл.)
1983 р. – Музей М. Коцюбинського (Чернігів)
1983 р. – Державний літературний музей (Одеса)
1984 р. – Музей історії Кишинєва та проект експозиції музею Молдови
1992–1993 рр. – комплекс інтер'єрів «Чумацький шлях» банку «Україна» (Київ)
1994 р. – художнє рішення частини інтер'єрів Національного банку України (Київ)
1995 р. – реекспозиція Музею Великої Вітчизняної війни (Київ)
1996 р. – художнє оформлення музею «Чорнобиль» (Київ)
1997 р. – експозиція Музею Тараса Шевченка (Казахстан)
1997 р. – художнє рішення інтер'єрів та виконання живописних робіт адміністративно-культурного центру «Росія» у Харбіні (Китай)
1998 р. – експозиція Музею «Батьківщина Тараса Шевченка» на Черкащині

2003 р. – експозиція історико-архітектурної пам'ятки-музею «Київська фортеця»
2003 р. – комплексне художнє рішення храму Святої Трійці (Македонія)
2004 р. – Пам'ятний хрест на місці Батуринової трагедії
2005 р. – експозиція виставки «Нафта Росії: традиції та сучасність» (Ханти-Мансійськ, Тюмень, Перм, Москва, Санкт-Петербург, Нижній Новгород)
2005 р. – Музей трипільської цивілізації в селі Трипільля
2006 р. – виставка «Пам'ятаємо Чорнобиль» (Італія)
2005–2007 рр. – Меморіал пам'яті загиблих на водах: храм Миколи Мирлікійського, Стіна пам'яті, Музей морських катастроф (Алушта)
2007–2008 рр. – експозиція «Холодна війна» в штольнях Балаклавської бухти
2007–2008 рр. – Меморіал пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років (Київ)
2008 р. – Пам'ятні знаки жертвам Голодомору 1932–1933 років у Мені, Обухові, Хоружівці

Завіса пам'яті

Для британців було важливо зрозуміти, хто винен у Голодоморі, бо вони й досі заграють із лівими ідеями й намагаються виправдати історичний факт провалу комунізму

**Наталія
Ворожбит,
драматург,
сценарист**

П'єса Наталі Ворожбит «Зерносовище», яку у вересні представив Королівський шекспірівський театр у Великій Британії, викликала хвилю зацікавлення історією Голодомору в Україні

У 2005 році режисер і завіт Королівського шекспірівського театру проводили у Москві семінар із драматургами. Я теж була на цьому заході – тоді ми мали запропонувати британцям свої ідеї. Нас жодним чином не обмежували, була лише одна умова: епічний розмах цих ідей, щоб твір міг бути рівним за задумом шекспірівським творам. Я запропонувала кілька тем, поміж них і тему Голодомору, яку вони зрештою обрали. Відтоді й розпочалася робота над п'єсою «Зерносовище». У мене було інтуїтивне відчуття, що Королівський шекспірівський театр зупиниться саме на трагедії Голодомору, і я боялася цього, бо надто вже масштабний і відповідальний цей задум.

З дитинства я чула від бабусі розповіді про голод, ті історії глибоко в'їлися в мою свідомість. Я й раніше прагнула переосмислити ці події, але мені завжди здавалося, що ще не готова до такого аналізу. Тому, запропонувавши цю тему британ-

ському театру, не лишила собі шляхів для відступу. Думала, що, можливо, колись напишу про це, але коли мені виповниться багато років і я стану відомою та свідомою письменницею... Але ніяк не в 29 років, коли це почалося. Як виявилось потім, я навіть не підозрювала, яка важка робота на мене чекає.

Тема Голодомору складна, вона балансує на межі, тут завжди є ризик скотитися у спекуляцію або в мистецький інфантилізм, погано розуміючи, про що саме ти пишеш, що це за трагедія. З літа 2009 року – а це був початок репетицій – я регулярно їздила спочатку до Лондона, потім до Стратфорда-на-Ейвоні для роботи над п'єсою. Цікаво було стежити за процесом зближення акторів із нашою історією, за їхнім зануренням у тему. Це ніби малювати на сучасному англійському пейзажі українські мазанки з вербами і мальвами, а обличчям чорношкірих англійців і шотландців пробувати надати неповторного слав'янського виразу. Це було трохи абсурдно і гротескно, але зрештою вийшло переконливо.

**ТЕМА ГОЛОДОМОРУ
БАЛАНСУЄ НА МЕЖІ.
ТУТ ЗАВЖДИ Є РИЗИК
СКОТИТИСЯ У СПЕКУЛЯЦІЮ
АБО В МИСТЕЦЬКИЙ
ІНФАНТИЛІЗМ**

заграє з лівими ідеями і намагається виправдати історичний факт провалу комунізму.

Не думаю, що завдяки цій п'єсі Голодомор визнають більше людей. Можливо, я недооцінюю вплив мистецтва, але все-таки мені здається, що це лише подія в театральному світі Лондона і не більше. Та я й не ставила жодних політичних цілей, на першому місці було творче переосмислення, завдання мистецького характеру.

До речі, днями мені зателефонували з нашого Міністерства культури і запитали, скільки коштує привезти «Зерносовище», наголосивши на тому, що вони дуже бідні. Я дала їм координати продюсера вистави, адже авторські права на кілька років належать Королівському шекспірівському театру. Відтак сподіваюся, що незабаром ми зможемо побачити «Зерносовище» і в Україні. ■

Звук та відео

для всіх видів комерційних приміщень

- | Фонове озвучування приміщень
- | Обладнання для відображення відео
- | Програмне забезпечення
- | Встановлення, налагодження, сервіс

на фото співробітники ТОВ "ПрессКом" (С. Шваб, В. Володар, А. Шарок, Д. Баранков, А. Овдійчук, С. Шваб)

ПрессКом

TECHNOLOGY

тел./факс: (044) 585-97-27
www.avinstall.com.ua

éра
телекомпанія

НОВИНИ

з Тетяною Тереховою

ВАЖЛИВА ЯКІСНА ІНФОРМАЦІЯ

Лицензія серія №1102523 від 3 квітня 2006 року Національного Радіо України з об'єкту телебачення - Українське

ПО БУДНЯХ

ПН ВТ СР ЧТ ПТ

На межі культур

Письменник і чиновник
Жан-Люк Утерс про національну
ідентичність, сучасну бельгійську
літературу та державну підтримку
митців

Спілкувався
Іван Рябчій

Система керування культурною галуззю в Бельгії напрочуд гнучка. У двомовній країні є два Міністерства культури: франкомовне і нідерландомовне. Кожне з них поділене на департаменти, що відповідають за певні галузі: літературу, музику, живопис тощо. Департамент книги та літератури – місце, де зібрано чимало відомих письменників, літературознавців і перекладачів, орган, що відповідає не лише за підтримку франкомовної літератури Бельгії всередині країни, а й за поширення її в усіх куточках світу. Бельгія – колишня колоніальна імперія, і хоча тут значно меншою мірою, ніж у сусідній Франції, зберігається імперська свідомість, усе ж бельгійці (байдуже, валлонці чи фламандці) прагнуть якомога більшого поширення своєї культури. І створюють для своїх митців просто райські умови.

Керує Департаментом книги та літератури відомий письменник Жан-Люк Утерс. Цього року йому виповнюється 60. Оскільки Бельгія – країна маленька, то чи не кожен другий бельгійець дотичний до влади. Так і Жан-Люк – син міністра. Відомим Утерс став уже з першим своїм романом «Низка днів». А за другим – «За фахом» – отримав 1992 року премію імені Віктора Росселя, найпрестижнішу в Бельгії (і не останню в Європі) літературну нагороду. До речі, ця нагорода має і «молодшого брата» – Премію імені Віктора Росселя у галузі літератури для підлітків. Торік Утерса відзначили й цією нагородою – за роман «Мандрівка Луки». Усі твори Утерса пронизують два головні мотиви: смерть і вода. Смерть – як апокаліптичний (відлуння творчості фламандських примітивістів і Метерлінка) і водночас глибоко інтимний (тенденція від Жоржа Роденбаха) мотив, а вода у Бельгії повсюдно. На ній побудована вся цивілізація бельгійців...

У. Т.: Ви очолюєте Департамент книги та літератури. Що це за орган і якими новими проектами ви можете похвалитися?

— Це один із департаментів Міністерства франкомовної культури Бельгії. Ми підтримуємо книжку на всьому шляху її існування. Підтримка починається ще на рівні написання – автори одержують літературні стипендії, потім ми втручаємося у процес видання, фінансово допомагаючи видавцям, і, нарешті, в розповсюдження – як у Бельгії, так і за кордоном. Тут ми пропагуємо нові видання у школах і вишах, утримуємо коледж перекладачів у Сенефі, надаємо субвенції іноземним видавцям, які хочуть видавати переклади творів бельгійських авторів. Таким чином ми підштовхуємо літературу до розвитку.

У. Т.: Чим франкомовна бельгійська література могла б зацікавити іноземного читача?

— Бельгія – відносно молода країна. Бельгійська державність бере початок з 1830 року, а розвиток літератури – ще пізніше, з другої половини XIX століття. Гадаю, в Україні знають написану 1867 року «Легенду про Уленшпігеля» – предивний твір Шарля де Костера, що ліг в основу нашої літератури. Знаю, що в Україні перекладені й добре відомі чільні бельгійські митці-символісти Метерлінк і Верхарн.

Сучасна бельгійська література стоїть на могутньому п'єдесталі. Вона відгукнулася на всі основні течії світової літератури XIX–XX століть: реалізм, натуралізм, символізм, сюрреалізм, постмодернізм. Особисто мене вражає те, що бельгійська література невпинно оновлюється, не стоїть на місці. У міжвоєнний та повоєнний періоди потужно розвивався реалістичний напрям. Потім література оновилася молодшим поколінням, що зосередилося на темах об'єднаної Європи, взаємопроникнення культур.

У. Т.: Бельгійська література чимось відрізняється від французької?

— У ній більше химерного, чудернацького, мов у чарівній казці. І гумору більше. Гумор – чи не головний складник бель-

гійської літератури. Головна ж відмінність – фантастика. У французькій літературі фантастики майже немає, тільки переклади з англійської, натомість у франкомовній бельгійській – це чи не основний напрям розвитку. Ви, напевно, знаєте таких авторів, як Томас Овен, Жан Рей, Франц Елленс, Жак Стернберг, Поль Віллемс тощо. Усе, що відхиляється від звичного життєвого ладу, значною мірою присутнє в нашій літературі.

Елленс вигадав термін «реалістична фантастика», що найбільше відповідає суті згаданого напряму. На його думку, фантастичне не падає з неба, не є дарунком інопланетян, воно продукується реальністю – реальність стає такою присутньою, густою, якщо хочете, що обертається на фантастику. Приміром, ви на роботі, у своєму бюро, все більш ніж реально. Та ось ви губитесь у коридорах, і світ раптово стає

тіла, приміром, жінки-спортсмена і балерини неоднакові! М'ясики червоні, трунарі бліді, чиновники сірі... Отже, фах впливає на тіло, змінює його.

У. Т.: Бельгію, достоту як Україну, називають країною поетів. Це данина традиції чи реальність?

— Поезія посідала і посідає важливе місце у франкомовній літературі Бельгії. Її присутність відчувається навіть у такому жанрі, як роман. Зараз, на жаль, поетів менше, ніж раніше, але Департамент книги робить усе можливе, щоб поживити поетичний рух. Якщо хтось із поетів щось пише і хоче на деякий час присвятити себе тільки творчості (приміром, працюючи над збіркою), ми надаємо таку можливість, протягом трьох місяців виплачуючи стипендію. У Бельгії багато видавців лише поезії (наприклад, прекрасний видавничий дім Іва Намюра). Ми підтримуємо їх, а також різні заходи, пов'язані з поезією, скажімо, фестиваль театру поезії у Сенефі.

У. Т.: Як світова фінансова криза вплинула на бельгійських видавців?

— Я не сказав би, щоб якимось фатально. Так, звичайно, банкрутства були, але радше на маргінесі, ніж серед найбільших видавців... Гадаю, у вас в Україні все складніше, оскільки нещодавно відбулася зміна економічної системи, державні видавництва змінювали статус, стали приватними... У нас таких змін не було, наша система стабільна, тому стійкіша.

У. Т.: До речі, що знають тут, у Бельгії, про українську літературу, мистецтво, кіно?

— Бельгію часто плутають із Францією. Те саме з Україною і Росією. Українських митців називають російськими. Також дуже часто, говорячи про того чи іншого бельгійського письменника, художника, актора, люди не знають, що він із Бельгії. Наприклад, багато хто думає, що Метерлінк, Сіменон – французи...

Гадаю, не помилюся, коли скажу, що про українську культуру не знають нічого. Не згадаю жодного українського

БІБЛІОГРАФІЯ

«Низка днів», Gallimard, 1987

«За фахом», La Différence, 1992

«Майдан мерця», La Différence, 1995

«Водогін», Actes Sud, 2001

«Управління часом», Actes Sud, 2004

«Подорож Луки», Actes Sud, 2007

БЕЛЬГІЮ ЧАСТО ПЛУТАЮТЬ ІЗ ФРАНЦІЄЮ. ТАК САМО ЯК УКРАЇНУ З РОСІЄЮ

фантастичним. Або ж – я використав це в одному зі своїх романів: незважаючи на розвиненість інфраструктури, у Бельгії багато покинутих доріг, ці проекти колись вирішили закрити, забули про них – уявіть собі, просто посеред села – велетенська закинута автомобільна розв'язка, цілий химерний світ.

ПРО МИТЦЯ

Народився 5 березня 1949 року в Брюсселі, де мешкає і нині. Жан-Люк Утерс – син відомого європейського політика Люс'єна Утерса. Очолює Департамент книги та літератури Міністерства культури, є редактором часопису «Щоденник миттєвостей», присвяченому промоції та розповсюдженню франкомовних творів бельгійських авторів

БЕЛЬГІЯ НЕ ФРАНЦІЯ

У. Т.: «Низка днів» – це роман про чиновника. Ви також є високопосадовцем, чиновником. Чи можна з цього зробити висновок, що цей роман – про себе?

— Насправді основна тема роману – життя і смерть. Якимось я працював у великій конторі, й мене вразило, як легко і безглуздо навколо мене помирають люди. Я з жахом утік звідти, бо забагато було навколо мене трунів... У романі смерть обертається на символ, люди поступово згащують, притлумлені своїм сірим життям.

В іншому романі – «За фахом» – я досліджую зв'язок між тілом людини та її фахом. Адже

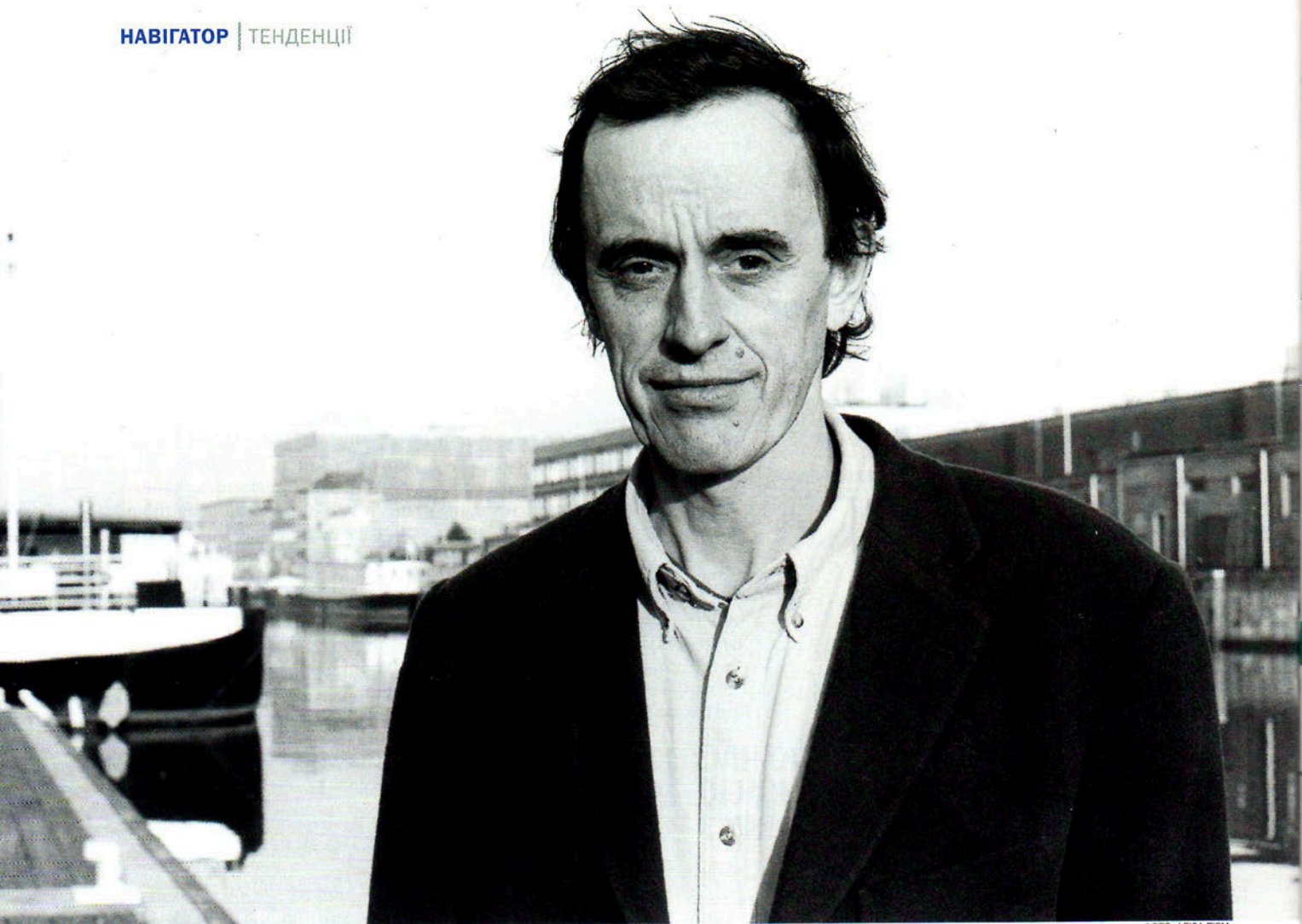

ФОТО: АЛІСА ПЕМ

ВІД КОСТЕРА ДО НОТОМБ. Бельгійська література невинно оновлюється, відгукуєчись на основні світові тенденції

письменника або режисера, який був би відомий у нас. Усе залежить від культурної політики держави...

ЗІРКИ ЛІТЕРАТУРИ

У. Т.: В Україні спадок визначних митців нерідко тяжіє над молодшими поколіннями. Чи є подібний феномен у Бельгії, пов'язаний із постатями, скажімо, Шарля де Костера, Рене Маґріта, Жоржа Сіменона, Поля Нуже та інших митців, які стали національною гордістю?

– Мені важко відповісти на це запитання... Можу сказати хіба що про зв'язок між літературою і живописом: Нуже, який вигадував назви картин Маґріта; Маґріт, котрий був водночас художником і письменником; Пер Алешенскі, який вводить у свої картини елементи поезії, а в своїх текстах відштовхувався від живопису, – ця традиція лишається дуже впливовою й досі. Згадаймо славетну

групу «Кобра», яка об'єднала митців із країн Північної Європи, – це художники й поети водночас; у технічному розумінні також; наприклад, Крістіан Дотремон, який писав логотипи.

У. Т.: Що ви думаєте про так звану модну літературу? Чи може бути модна література якісною? І взагалі які відносини в Департаменту книги з такими популярними бельгійськими авторами, як, приміром, Амелі Нотомб?

– Нотомб – це унікальний випадок! 150 тисяч примірників – для нашого часу це принаймні гідне подиву й поваги. Але такий успіх тільки у неї. І водночас, на мій власний смак, це якісна, небанальна проза.

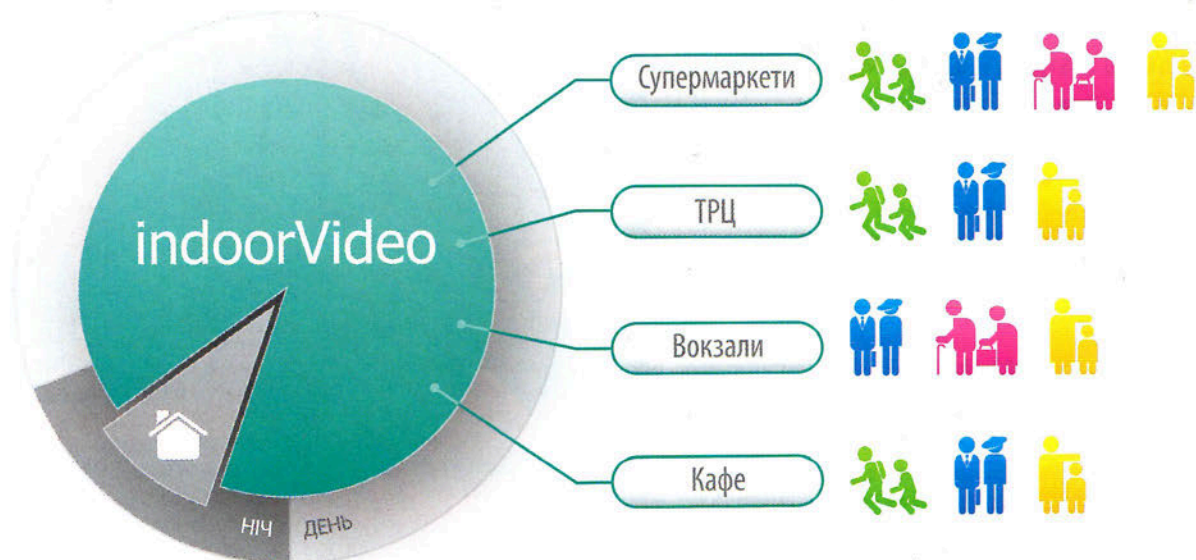
Однак ми робимо особливий наголос на популяризації літератури в навчальних закладах. Зрозуміло, що книжки Амелі Нотомб не для школи... Двад-

цять років тому в школі вивчали не бельгійських, а французьких письменників: Гюґо, Лямартіна, Шатобріана та ін. Про вивчення бельгійської літератури не йшлося. Тепер усе змінилося. Поступово до шкільних програм входять суто бельгійські автори. Ми заохочуємо вчителів розповідати про місцевих письменників. Але не про модних.

Знаєте, що стосується модних, як ви їх називаєте, авторів, то дуже часто варті уваги їхні перші твори, коли вони ще не були «зірками». Так, у Мішеля Вельбека я, скажімо, ціную перший роман «Розширення поля боротьби» і поезії. Взагалі ж перетворення письменника на «зірку» – це маркетинг, а не література. Перед виходом нового роману того самого Вельбека розгортається колосальна і дуже агресивна рекламна кампанія. Секрет успіху Амелі Нотомб – у медіатизації, тиражуванні свого образу. ■

ХТО ДИВИТЬСЯ РЕКЛАМУ ВДОМА?

ПрессКом® ADVERTISING

Всеукраїнський IndoorVideo оператор
www.presscom.ua

Організатори:

Український Дім
Журнал «ART-Ukraine»
Київ, вул. Хрещатик, 2

За підтримки
«Фонду Ігоря Воронова»

Спеціальний партнер:

LED TV SERIES 7
led by samsung

Інформаційна підтримка:

Партнер проекту:

Приймає: **HYATT** RESIDENCE
Технічний партнер: **zinteco** EVENT & ENGINEERING

КІНО

Їж макарони, чизбургер жуй

Харчі-мутанти завдають зворотного удару

Дивакуватий геній Флінт Локвуд із раннього дитинства намагався винайти щось потрібне людству. Йі одного дня йому це таки вдалося – він створив апарат, здатний за допомогою мутацій на молекулярному рівні перетворювати воду не те що на вино – на будь-яку їжу на ваш вибір. Але під час пробного запуску сталося дещо несподіване: диво-пристрій почав літати і зрештою завис у небі просто над рідним містом винахідника з промовистою назвою Жуйковтай.

Відтоді містечко перетворилося на справжній продовольчий рай. Замість дощу з неба стали сипатися чизбургери, стейки, морозиво чи будь-що інше (пульт управління апаратом, на щастя, залишився на землі). З обшарпаної провінції Жуйковтай перетворився на процвітаючий туристичний центр та місце паломництва охочих поїсти з усього світу. Проте, як буває в таких повчальних історіях, людям (а надто місцевій владі) хотілося більше. А Флінт Локвуд прагнув вразити власного татка. Тож він і далі виконував замовлення, порції їжі, що падала з неба, ставали дедалі більшими, тим часом гора недоїдків зростала. Аж поки апетитний мультфільм не перетворився на адаптова-

У кінотеатрах України з 22 жовтня

ну для масового глядача версію «Атаки помідорів-убивць»: одного з героїв проковтнула гігантська коччана курка-мутант, решту мешканців і гостей міста нарешті засипало лавиною недогризків. Складно не помітити в цій історії сатири на споживацьке суспільство. Так само як і звичного для голлівудських фільмів застереження проти керованого капіталістичною логікою нестримного розвитку науки. Різноманітні мутації – побічні наслідки наукових експериментів – давно вже стали однією з улюблених тем фільмів жахів.

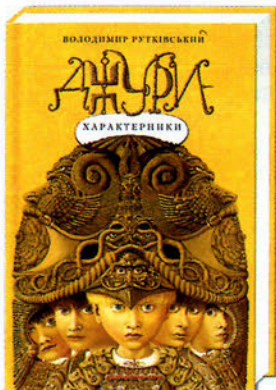
Анонси

30 жовтня, 18.00

Презентація книжки «Джури-характерники»

Книгарня «Є» (Київ, вул. Лисенка, 3)

Знайомий уже не одному поколінню читачів дитячий письменник Володимир Рутківський, автор захопливих історично-пригодницьких романів, таких як «Сині води», чи фантастичних, як «Бухтик з тихого затону», та чималой кількості казок і повістей, презентує свою останню книжку «Джури-характерники». Новий роман є другою частиною трилогії, присвяченої козацьким пригодам. Видання проілюстроване чудовими малюнками Максима Паленка.

Максима Паленка.

31 жовтня, 19.00

Marcus Miller Band feat. Christian Scott

Одеський театр музичної комедії імені Водяного (Одеса, вул. Пантелеймонівська, 3)

Маркус Міллер відсвяткує Геловін в Одесі. Цей мультиінструменталіст знайомий меломанам за співпрацею з такими метрами, як Арета Франклін, Брайан Феррі, Френк Сінатра, та причетністю до гурту віртуозного трубача Майлса Девіса. У 1986-му Міллер був продюсером альбому Tutu Девіса, що визначив всесвітній успіх останнього. У концертному турі «Повернення до Tutu» Маркус Міллер і його ансамбль відіграють разом із відомим трубачем Крістіаном Скотом.

1 листопада, 17.00

Рок-концерт

Клуб «Бінго» (Київ, пр-т Перемоги, 112)

На сцені зйдуться три гурти – різні за стилями, але об'єднані спільним бажанням створювати якісну та драйвову музику. Хлопці з івано-франківського гурту «Фліт» називають себе інтелігентними панками і відповідно грають та поведяться. Зірки російської важкої сцени – санкт-петербурзький гурт Amatory – виконують альтернативний метал, а їхніми візитівками є несподівані кавер-версії композицій культових колективів. Москвичі «7 раса» відомі як гранж-формація з глибокими текстами і щирим ставленням до публіки.

КНИГА

Чого хочуть мачо

Деяких юнаків і досі хвилює той факт, що за-
для завоювання Мексики «Забирає з собою
Кортес \ Триста кращих іспанських лез» (Атила
Могильний). Здавалося б, ну що нам ті Брути і
Кортеси? Але ж ні – комусь Гренада чи Акапулько
цікавіші, ніж своя Троєщина. Максим Кідрук про
це й пише: як наш хлопчина-програміст мріяв по-
трапити до далекої Мексики і зрештою ки-
нувся у вир трансферних пригод.

«Мексиканські хроніки» – не лише дорожня
мапа для мачо, а й дотепне пригодницьке
читиво, подібних до якого нині на вітчизняно-
му книжковому ринку таки бракує. Європей-
ські й латиноамериканські аеропорти, хостелі
і пристрасті проходять перед нами у стилі
просунутих ЖЖ-блогерів, для яких і написав
книжку Кідрук. Також у ній надibuємо гале-
рею фотоекзотики – пірамід і храмів, до яких
колись пливли зарізяки Кортеса. Сторінками
розсипано чимало перлин-епіграфів – чомусь
не з мексиканських авторів, а з Данте, Шоу,
Моема, Памука і Ліни Костенко. Мабуть, щоб
ми могли зрозуміти, що автор потрапив у лі-
тературу не з вулиці. Він демонструє чимало
чеснот: сміливість, приязність, витривалість.

Стежиною скромності, однак, герой книжки пря-
мує рідко. Наприклад, хизується, що, на відміну
від «буржуїв», наша людина може радіти життю,
маючи в кишені лише €100. Щоправда, коли герой
на останні гроші тамує спрагу кока-колою, хочеть-
ся йому натякнути, що є ще бюджетніші напої – на-
приклад, вода з-під крану.

Максим Кідрук.
«Мексиканські
хроніки». –
К.: Нора-друк,
2009

Олександра Киричук

Ігор Кручик

Проте «Мінлива хмарність, часом фрикадель-
ки» – не горор, а сімейна комедія. І хоча велетен-
ські кури-мутанти й надмірне споживання – це,
звісно, погано, однак перспектива виробництва
чизбургерів з нічого виглядає надто привабливо.
Тож добрі наміри симпатяги Флінта Локвуда й
цінність його винаходу зрештою не залишають
жодних сумнівів. Йому просто бракувало бать-
ківської уваги.

5–8 листопада

Театральний фестиваль
«Драбина»

Перший український театр
для дітей та юнацтва
(Львів, вул. Гнатюка, 11)
Міжнародний фестиваль
аматорських театрів пройде під
вигадливим гаслом «Сучасне
покоління. Час. Простір. Власна
візія». Окрім сценічних дійств
від театральних труп з України,
Росії, Литви та Польщі відбудуться
майстер-класи і круглі столи,
присвячені проблемам сучасного
театру. Поміж зірок фестивалю –
Харківський театр імені Шевченка з
виставою «Та, що слухає
кроки» та Пермський
театр «У Моста» з
постановками творів
сучасного ірландського
драматурга Мартіна
МакДонаха.

5–8 листопада

Книжковий світ

Експоцентр «Спортивний»
(Київ, вул. Фізкультурна, 1)
Дванадцятий міжнародний
книжковий ярмарок представить
літературу з усіх напрямів знань
та художніх жанрів. До того ж на
виставці можна буде не лише
придбати книжки, а й спробувати
їх на смак і стати ілюстратором:
майстер-класи з каліграфії
пройдуть у відділі «Книга і
образотворче мистецтво»,
а Даша Малахова і Брати
Капранови запропонують
відвідувачам свої
фірмові страви. У
межах ярмарку також
відбудуться численні
презентації, авто-
граф-сесії, круглі столи,
кінопокази й театральні
вистави.

До 21 листопада

Портрет в українському
мистецтві

«Я Галерея»
(Київ, вул. Хорива, 496)
Андрій Сагайдаковський поруч
із Панасом Ярмоленком, Влада
Ралко поблизу Катерини Білокур –
таке сусідство у галерейному
просторі можна побачити вперше.
Виставка портрета майстрів
українського пензля є першою
з чотирьох запланованих,
які пройдуть упродовж року
і міститимуть пейзаж та інші
жанри живопису. «Ми навмисно
починаємо з портрета, що
не є модним у сучасному
вітчизняному колекціонуванні,
але надзвичайно важливий
у мистецтві», – заявляють
куратори проекту «Народне
актуальне» Лідія Лихач
та Павло Гудімов.

Столиця ЄС

Королівський Брюссель – культурний, політичний і військовий центр усієї євроспільноти

Автор:
Ігор Потоцький

Бельгія – монархія, але, мабуть, найдемократичніша у світі. Перший король Бельгії Альберт I був коронований 1831 року, а зараз на троні Альберт II. При цьому Брюссель вважається політичним центром не тільки маленької Бельгії, а й усього цивілізованого європейського співтовариства.

60 ТИСЯЧ ІНОЗЕМЦІВ І ДОВЖЕНКО

Словом «Брюссель» давно позначається Європейський Союз загалом. Адже саме тут облаштувалися три його правлячі органи: Європейська Комісія, Рада Міністрів і Європарламент. А ще до Брюсселя в 1967 році вїхала штаб-квартира НАТО. Тож, напевно, у тутешніх сейфах приховується чимало дипломатичних та військових таємниць... Але, як мені здалося, все місто потихеньку наспівує знамениту паціфістську пісеньку про кульгавого короля, який повернувся з війни.

Тож я не здивувався, коли дізнався, що близько третини населення Брюсселя має іноземні паспорти. Тільки у віданні структур Євросоюзу перебуває 60 тис. робочих місць. Моя приятелька Од Стоклетт, мешканка бельгійської столиці, розповідає: «У Брюсселі та його околицях проживають понад 10 тис. німців і приблизно по стільки само французів, англійців, італійців, іспанців. А в Порт-Намюр з'явився квартал, майже цілковито населений чорношкірими африканцями».

З однією із тутешніх іспанок я давно дружу. Аїда Мартінес – каталонка з Барселони. Вона навчалася в Санкт-Петербурзі й Києві. Знаючи кілька слов'янських мов, працює перекладачкою в одній зі структур ЄС. Їй прикро, що нині українська мова, яка їй дуже подобається, мало затребувана в Європі, хоча самих українців не бракує.

До речі, бельгійська столиця цікава і як авторитетний, хоча й неформальний, культурний центр. Приміром, саме тут, у Брюсселі, фільм «Земля» Олександра Довженка на Всесвітній виставці 1958 року колегія про-

відних критиків з 26 країн світу зарахувала до 12 найкращих стрічок усіх часів і народів.

БРАТ ОДЕСИ

Найкращими гідами по місту, природно, є місцеві аборигени. Мені пощастило, що по Брюсселю мене кілька разів водили Од Стоклетт, юрист, багата й дотепна жінка, та її чоловік, композитор-мінімаліст Шарлемань Палестин.

Батько Шарлеманя народився в Одесі. Шарлемань – єврей, при цьому він любить розповідати байку, що його лише через саме прізвище прикордонники не пускають до Ізраїлю. П'ять років тому Палестин приїхав до Одеси в жовтогарячій камізельці, адже на той час він був палким шанувальником кийського Майдану. Прогулянка з ним Одесою була чудовою, а його камізелька і ковбойський капелюх викликали подив у перехожих. А згодом я заскочив до Од і Шарлеманя, які мешкають у самому центрі Брюсселя.

Їхньому будинку, а по суті палацу, рівно 100 років. Його побудував на початку ХХ століття відомий віденський архітектор Йозеф Хофман на авеню де Тюрверен для інженера Стоклета, діда моєї приятельки. Зараз у її палаці розміщена прекрасна колекція австрійського модерну: скло, фаянс, меблі, чудернацькі колекції посуду, картини... Але найдивовижніше – палацові вітражі, виконані геніальним австрійським художником Густавом Клімтом.

«Одеса і Брюссель схожі одне на одного, як брат і сестра», – всміхається Од, щоб зробити приємне мені й Шарлеманю. Аналогії й паралелі справді є. В Одесі, як відомо, є Будинок клоунів, а в Брюсселі – Комік-музей. Про нього зняв кінофільм відомий брюссельський режисер Борис Леман, чий батьки знову-таки родом із нашої Одеси. Вічним одеситом почувається й один із найвідоміших бельгійських піаністів, професор Брюссельської королівської консерваторії Євген Могилевський. Він колись закінчив музичну школу Петра Столярського в Одесі, потім виграв престижний Міжнародний конкурс піаністів імені королеви Єлизавети в Брюсселі й

залишився тут надовго. А брюссельська художниця Константейлер Ніус навіть випустила книжку своїх офортів, присвячених Одесі.

МАРКСИЗМ І СВЯТИЙ МІШЕЛЬ

Серцем Брюсселя вважається площа Гранд-Плас, завжди жвава й багатолюдна. Її оточують будинки, зведені в XVII столітті. Кожен колись належав окремій професійній гільдії. Приміром,

У БРЮССЕЛІ ПРОЖИВАЄ ПОНАД 10 ТИСЯЧ НІМЦІВ І ПРИБЛИЗНО ПО СТІЛЬКИ САМО ФРАНЦУЗІВ, АНГЛІЙЦІВ, ІТАЛІЙЦІВ, ІСПАНЦІВ

будинок «Вовчиця» займала гільдія стрільців із лука. У стародавньому особняку «Лебідь» керували Німецьким робітничим товариством Карл Маркс і Фрідріх Енгельс. Тепер тут розташований один із найдорожчих брюссельських ресторанів, що підтверджує марксистську тезу про перевагу матеріального над утопічним. Над усіма ж будовами височіє велична Ратуша – шедевр готичної архітектури. Коли 1695 року гармати короля

ЯК ДОЇХАТИ, ДЕ ЖИТИ

За наявності Шенгенської візи до Брюсселя літаком із Борисполя (5–7 тис. грн) або поїздом із пересадкою в Берліні (приблизно €300). Готелів і хостелів, як у будь-якій європейській столиці, безліч, і їх нескладно замовити через інтернет. Найдешевший хостел – €15 на добу, найдорожчий п'ятизірковий готель – €180–210.

ФОТО: AP

ФОТО: РНН

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Королівські галереї Святого Юбера – найстаріший у Європі торговельний пасаж, архітектурний комплекс із критими галереями, збудований 1847 року. Нині тут десятки художніх салонів, кафе, ресторанів і театрів.

Атоміум – архітектурна башта незвичайної форми у вигляді залізної молекули заввишки 102 м.

Гранд-Плас – центральна площа історичного центру Брюсселя з часів середньовіччя. Тут розташовані дві найвизначніші архітектурні пам'ятки міста: ратуша Отель де Віль, збудована в XV столітті, та Королівський дім, споруджений у XVI столітті. Ансамбль Гранд-Плас внесений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Manneken Pis – символ міста, знаменитий фонтан із хлопчиком, який пісяє, розташований на перетині вулиць Стоофстрат і Ейкстраат.

БІЕНАЛЕ КВІТІВ.

Раз на два роки Брюссельці влаштовують на центральній площі Гранд-Плас килим з живих рослин

ШАРОВАРЩИНА.

Під час візиту до Брюсселю Віктора Ющенка мер міста звелів вдягнути Manneken Pis в українську вишиванку

Франції Людовика XI рознесли вцінт увесь центр міста, дивним чином устояв тільки цей будинок з 90-метровою вежею і статуєю Святого Мішеля – заступника Брюсселя.

Одна з найвідоміших визначних пам'яток міста – Королівські галереї Святого Юбера, патрона мисливців, розташовані між вулицями Марше-о-Ерб і Екюйє. Цей перший у Європі торговельний пасаж – архітектурний комплекс із критими галереями – збудований 1847 року. Нині тут десятки художніх салонів, кафе, ресторанів і театрів.

Напроти Ратуші – Будинок короля. З XIII століття він служував по черзі складом, трибуналом і в'язницею. А зараз там розташувався Комунальний музей з унікальною колекцією порцеляни й фаянсу. Та більше цей будинок знаменитий гардеробом костюмів для Хлопчика, який пісяє. Як відомо, цей хлопчисько є жартівливою візитівкою міста.

Покровителя полювання Святого Юбера цінують тут теж не випадково. Слід обов'язково

прогулятися Брюссельським парком із кількома мальовничими водоймами, що слугували мисливськими угіддями королівської династії. Цікаві також Суанський і Камбрський ліси. Це не парки (як Булонський ліс у Парижі), а саме густі ліси, та ще й з озерами. У Брюсселі є також безліч невеликих затишних парків, прикрашених чудовими статуями і пам'ятниками: поетові Емілю Верхарну, письменникові Шарлю де Костеру, драматургу Морісові Метерлінку, героїні антифашистського Опору Маргариті Бервет та іншим видатним персонам.

ХЛОПЧИК, ЯКИЙ ПІСЯЄ

У Брюсселі його статуетки з бронзи й срібла, шоколаду й мармеладу впадають в око скрізь, тому що це один із найпопулярніших сувенірів. А сам знаменитий фонтан Manneken Pis (так ця скульптура називається офіційно) розташований неподалік Гранд-Пласу, на перетині вулиць Стоофстрат і Ейкстраат. Легенд про цього хлопчика безліч. За однією з них, чотири століття тому простий брюссельський хлопчик урятував у такий ось спосіб місто від пожежі.

Шарлемань Палестин розповів мені свою особисту легенду: мовляв, цей хлопчик не за віком упився чудовим бельгійським пивом. Од Стоклетт присоромила чоловіка. Хлопчиська-пісюна час від часу одягають – така тут традиція. Йому шиють приблизно 30 різних костюмів на рік, а загалом у його гардеробі понад 800 костюмів, є навіть уніформа сажотруса... Ну й українська вишиванка. Костюми Manneken Pis схвалює спеціальна муніципальна комісія. Деякі брюссельці намагаються партизанським чином одягти його в щось незатвержене, але ці нелегальні хламиди поліція миттю знімає і знищує.

ПИВО ПЛЮС КАРТОПЛЯ ФРІ

У всіх путівниках столиці ЄС згадується якийсь Гамбринус. Ім'я нам знайоме – таку назву має знаменитий пивний бар в Одесі, про який писав ще Александр Купрін. Виявляється, тушній Гамбринус – броварник родом із бельгійської провінції Фландрії. Саме він відкрив тех-

нологію пивоваріння, тому його обрано заступником цього хмільного мистецтва.

Тож бельгійці, а не чехи або німці вважаються чемпіонами світу зі споживання пива. У маленькій Бельгії роблять найбільше його сортів, пиво варять майже у всіх бельгійських монастирях. Докладну інформацію про секрети пивоварного мистецтва можна отримати в одному з будинків гільдії броварників

на Гранд-Пласі, де розташований Музей пива.

А ще в Брюсселі дуже популярна картопля фрі. Глузливі французи кажуть, що досить часто над Брюсселем через будки, де смажать картоплю, нависає жирний чад, схожий на смог, що стояв над Лондоном Вікторіанської епохи. Сіль жарту в тому, що саме бельгійці винайшли картоплю фрі. До пива – королівська страва! ■

ДЕМОКРАТИЧНИЙ РОЯЛІЗМ.

Королівські галереї – найстаріший у Європі критий торговельний пасаж, нині – центр культурного життя й шопінгу

ХРАМ СВЯТОГО СЕРЦЯ.

Базиліка Сакре-Кьор у брюссельському передмісті Кокельберг – одна з найбільших у світі будівель в стилі арт-деко

ФОТО: REX/FEATURES/FOTOBANK

ШЕКСПІРУ І НЕ СНИЛОСЯ

Джув'єтта у штанях та модній туніці, Ромео у джинсах і майці, отець Лоренцо з мікрофоном... «Рома здох», – коментують друзі страждальця його закоханість, а в суперечках, вимахуючи шпагами, вживають ті самі слова, що й «погані хлопці» з американських бойовиків. «Фак... тично ти переміг», – кажуть одне одному дійові особи шекспірівської трагедії, провокуючи сміх у глядацької, переважно підліткової, аудиторії. Це не маячня – це «Ромео і Джульєтта» в постановці одного зі столичних дитячих театрів. У фіналі юні закохані, як і годиться, загинули, хоча цій версії «печальної повісті» більше пасував би хепі-енд... ■

Мар'яна
Олійник

В'ячеслав
Дарпінянц

Роман
Кабачий

Жанна
Безп'ячук

АНТИКРИЗОВА ПРОПОЗИЦІЯ

Шукати роботу слід дуже обережно, бо вона може знайти тебе і не відпустити. Ось мій знайомий, наприклад, досі не може відійти від пропозиції, яку йому зробила молода особа під час співбесіди. Посадові обов'язки водія-експедитора дівчина перерахувала на пальцях однієї руки: об'їхати крамниці, зібрати замовлення, заїхати на склад, розвезти товар. Далі пішла непристойна матчастина: експедитор відповідає власним гаманцем за пошкодження продукції під час транспортування, за несвочасні розрахунки крамниць і... купівлю товару загалом. Зарплатня за все це задоволення – 3 тис. грн на місяць. Під час кризи такий собі водій-експедитор-покупець потрібен, я впевнений, будь-якій фірмі. ■

РОЗУМОМ НЕ ЗРОЗУМІТИ

Відвідини держсекретарем США православного собору й мечеті в Казані. Диктор Першого російського каналу каже, закликаючись від гордості, що у Татарстані Гіларі Клінтон отримала урок толерантності. Як тоді, скажіть, сприймати історію США, що є суцільним уроком толерантності? Програма про боротьбу з наркомафією в Росії: о. Дмитрій з відділу зв'язків Московського патріархату зі ЗМІ закликає завдати точкових бомбових ударів по макових плантаціях в Афганістані. Я навіть не про міжнародне право. Я про «Не вбий». Чи може, батюшка генерал? А далі – суперове кумедне горор Володимира Зайкіна «П'ятниця. 12». Російські парадокси. ■

Олена
Чекан

МАРІЧКА І ХАБАР

Сусідка Марічка розповіла, яка неприємна історія трапилася з нею під час останнього іспиту в коледжі. Домовилися з викладачем інформатики, що всією групою заплатять за іспит. Він мав бути дуже складним, тестовим. Усе одно вчили, але щоб підстрахуватися, заплатили. Коли ж настав черга його складати, Марічка з частиною одногрупників потрапила до іншого кабінету, тому так і не дізналася, що перед правильними відповідями тестів стояли пробіли. Склала на чотири. Викладач, із яким було домовлено, вибачився, проте грошей, звісно, не повернув. І покаржитися нікому, хіба тільки сусідці. ■

Інна
Завгородня

СТАНОВИЩЕ НА ВИБРЕРЯХ

Не хочу дискредитувати факультети українистики в Польщі, але, слухаючи їхніх «перекладачів» з польської на українську, хочеться запропонувати видання проміжного, українсько-закерзонського, словника. Мова польської українців полонізована не лише через сусідство з польською, а й з причини формування багатьох термінів уже після вигнання акцією «Вісла». Горяни з Бескиду не мали увялення про узбережжя, тож над Балтикою виникли «вибрери» (цей приклад є на межі анекдоту і реальності, але свідчить про певні тенденції). Багатоповерхівка по-закерзонськи буде «верівець», а прибрати – «поспрятувати». Слово «становище» означає там не «ситуацію», а «відношення», «позицію». А слова «стосунок» узагалі ліпше не згадувати... ■

ПОТОП

«Щоб розв'язати цю задачу, вам треба зректисися всіх своїх попередніх знань. Головне – спробуйте зрозуміти, не прив'язуючись до якихось схем, інтелектуальних стереотипів тощо», – такі інструкції до завдань на логіку й аналіз ставатимуть щоразу популярнішими. Щоб зрозуміти, треба забути, щоб побачити, треба плющити очі. Це парадоксальна реальність перенасиченого, переповненого інформацією життя. Воно починає тонути в нестримному, непогамовному, зусібчному й каламутному потоці інформації. Інформації, яку не обрамляють сенси й цінності, без душі й мети. Інформаційне «переїдання» – одна з найнебезпечніших хвороб майбутнього. На щастя, є художники й музиканти, які не читають газет, не навігують інтернетом і не дивляться телебачення. ■

НАЙГОЛОВНІШЕ ЗА ТИЖДЕНЬ
ТЕ, ЩО ВАРТЕ ЕФІРУ

21:00
ЩОНЕДІЛІ

ЧАС

ПІДСУМКИ

з Тетяною Даниленко

5

KIA MOTORS
The Power to Surprise™

www.kia.ua

Приєднуйтеся!

КІА ДРАЙВ ТУР

Запоріжжя - 31 жовтня, Дніпропетровськ - 1 листопада, Вінниця - 8 листопада,
Донецьк - 14 листопада, Харків - 15 листопада, Полтава - 21 листопада,
Черкаси - 22 листопада, Одеса - 28 листопада, Сімферополь - 29 листопада

www.kia.ua

Гаряча лінія 0-800-502-909

(дзвінки зі стаціонарних телефонів в межах України безкоштовні)

Приходьте та знайомтеся з новинками модельного ряду КІА.

Детальні умови гарантії та обмеження зазначені в сервісній документації

ФАЛЬКОН-АВТО